

”Harvet mi sattep njivkadet min blædest ædnegiela bæloštusa harrai”

Nuorttanaste 1898-1981: Kristent misjonsblad eller samisk samfunnsaktør?

Katri Somby

*Hovedfagsoppgave i historie
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Universitetet i Tromsø
Våren 2008*

Forsidetittel:

”Sjelden kan vi ytre forsvar til morsmålet vårt i bladet”

Sitat redaktør Henrik Olsen Heaika, Nuorttanaste 15. februar 1921

Bilde: fotograf ukjent

Første gang brukt ved 40-års jubileumsnummeret til Nuorttanaste i 1938.

Forord

På begynnelsen av 80-tallet da jeg var barn, leste jeg ofte Nuorttanaste hos mine kjære besteforeldre, og satt alltid igjen med følelsen av å ha lest noe fullstendig meningsløst. Håper at de som leser denne oppgaven får en motsatt opplevelse.

Takk til Norsk pressehistorisk forening ved leder Rune Ottosen og Senter for samiske studier ved Universitetet i Tromsø for økonomisk støtte til arbeidet med denne oppgaven. Støtten innebar også en anerkjennelse av prosjektet som jeg satte stor pris på.

En hilsen og takk til mine medstudenter og ansatte ved instituttet, deriblant min veileder Hallvard Tjelmeland. En stor takk til Anita Lervoll og Lena Ingilä Landsem for hjelp med korrekturlesning, og Bård A. Berg og Elisabeth Librekt Olsen for gode råd. En spesiell takk til Miriam Tveit for uunnværlige faglige innspill.

Tromsø, 15.mai 2008

Katri Sarak Somby

Innledning	1
1.1 Problemstilling og avgrensning.....	1
1.2 Kilde og metode.....	4
1.3 Tidligere forskning på Nuorttanaste og relevant forskningslitteratur	6
1.4 Kildekritikk	8
1.5 Om terminologi	9
2 1898-1916 - Pionertid	11
2.1 Grunnleggeren.....	11
2.2 Sagai Muiltalægje og Nuorttanaste	15
2.3 Nuorttanaste og fornorskningpolitikken	17
2.4 1912-1916 Ole A. Andersen	19
2.5 Lesere og innhold i perioden.....	20
2.6 Oppsummering.....	25
3 1917-1945 Gjennom fimbulvinteren	27
3.1 Samebevegelsens støttespiller.....	27
3.1.1 Fremstillingen av samene	31
3.2 Et større og bedre blad	32
3.3 Savnet etter aviser	34
3.4 Norsk – eiertvang eller nødvendighet?.....	36
3.5 Forlagsvirksomheten	40
3.6 En ny krig	41
3.7 Lesere og innhold i perioden.....	42
3.7.1 Utenriksstoffet	44
3.8 Oppsummering.....	45
4 1945-1962 - Eksperimentenes tid	47
4.1 Nuorttanaste bygges opp på nytt	47
4.2 Nuorttanaste eller Nuort’anas’ti.....	50
4.3 Ekspermentenes tid.....	52
4.4 Nuorttanaste og Ságat – en havarert fusjon	55
4.5 Opprøret mot skrivemåten.....	57
4.6 En ny samepolitikk	60
4.7 Lesere og innhold i perioden.....	61
4.8 Oppsummering.....	67
5 1962-1984 - I utakt med ungdommen	69
5.1 ”Det nye språk er vanskelig å lese”	69
5.2 En ny generasjon trår frem.....	72
5.3 Enda en ny rettskriving	74
5.4 Nuorttanaste ute av medielandskapet	76
5.5 Nuorttanaste i bris – sameland i storm	77
5.6 Lesere og innhold	80
5.7 Oppsummering.....	83
Kort om utviklingen etter 1981.....	85
6 Avslutning og konklusjon	87
6.1 Konklusjon.....	92
Kilder	93
Litteratur	96
Vedlegg	100

Innledning

Denne oppgaven tar for seg bladet Nuorttanaste (Østenstjernen) som ble opprettet i 1898. Nuorttanaste har en unik historie fordi bladet i store deler av 1900-tallet var det eneste som ble utgitt på samisk språk i Norge. Bladet kom ut annenhver uke og inneholdt både evangelisk stoff og aktualiteter. Oppgaven hovedsakelig søke å se på hvilken samfunnsfunksjon bladet hadde i tidsrommet 1898-1981. Perioden er begivenhetsrik i samisk samfunnsammenheng fordi den dekker både fornorskningspolitikken på sitt mest undertrykkende, samisk etnopolitisk mobilisering i dens to hovedfaser på 1900-tallet, samt paradigmeskiftet i norsk samepolitikk på begynnelsen av 1980-tallet.

Nuorttanaste ble opprettet av Gustav Fridjof Lund, predikant i misjonsselskapet Den Evangelisk Lutherske Frikirke (Frikirken), en kirkelig organisasjon uavhengig av statskirken. Bladet sorterte inn under Frikirkens Finnmarksmisjon. Det skulle først og fremst være et misjonsblad i luthersk ånd, noe som innebar at evangeliseringen skulle foregå på folks eget språk. Samtidig skulle bladet bringe “litt av hvert”, slik det ble uttrykt i en tidlig redaksjonserklæring.¹ Nuorttanaste hadde bare en redaksjonell medarbeider; redaktøren. I perioden 1898-1981 hadde det fem redaktører, som må sies å være få i løpet av et så langt tidsrom.

1.1 Problemstilling og avgrensning

Hovedproblemstillingen fremgår av underoverskriften på oppgaven:

Nuorttanaste 1898-1981: Kristent misjonsblad eller samisk samfunnsaktør?

Problemstillingen skal få frem dynamikken mellom kristne eiere med misjons- og filantropisk mål med tidsskriftet, og de samiske lesernes samfunnsbehov. Redaktøren måtte ta hensyn til begge interessene. Perioden er valgt fordi Nuorttanaste i store deler av dette tidsrommet er den eneste jevnlig samiskspråklige publikasjonen. Denne perioden kjennetegnes av også av en sterk utvikling i både det norske og det samiske samfunnet, både økonomisk, sosialt og ikke

¹ Nuorttanaste 15. desember 1901

minst politisk. Hvordan blir disse prosessene gjenspeilet i Nuorttanaste? Denne perioden dekker både forforskningstida, og den samiske etnopolitiske mobiliseringen i dens to hovedperioder, den første på begynnelsen av 1900-tallet og den andre fra 70-tallet og utover. Jeg velger å slutte i 1981 med kuliminasjonen av Alta-kampen, og to år etter at den samiskspråklige avisa Sámi Áigi ble etablert. I et samfunnsperspektiv er det mest spennende å se på bladet de årene den faktisk er alene om å være samiskspråklig publikasjon. Etter 1981 forekommer det få endringer i den redaksjonelle linjen til Nuorttanaste som ble fastlagt på 60- og 70-tallet. Derfor har jeg av forskningsøkonomiske hensyn valgt å avslutte oppgaven min i 1981. Redaktørskiftene i bladet er ellers lagt til grunn for periodiseringen og kapitellinndeling i oppgaven.

Det er behov for en avklaring av hva som legges i begrepet samisk samfunnsaktør. I denne sammenhengen har begrepet samfunnsaktør noen ekstra dimensjoner utover det man i norsk presse og i medieforvaltning kaller for pressens samfunnsrolle.²³ Det er ikke heller ikke alle punktene som er relevant for denne oppgavens problemstilling. Jeg har valgt ut noen punkter som kan belyse utviklingen til Nuorttanaste.

- Hvordan fungerte bladet som samisk offentlighet?
- Hvordan forholdt Nuorttanaste seg til etnopolitisk mobilisering blant samene?
- Hvilken rolle hadde Nuorttanaste som språkbærer?
- Hva slags informasjon brakte Nuorttanaste?
- Hvor mange leste bladet, og hvem leste det?

Nuorttanaste var grunnlagt med et misjonsformål, og dermed var det ikke redaksjonelt fri og uavhengig. Det kristne formålet ga presedens for innholdet, derav min hovedproblemstilling, som skal undersøke spenningen mellom samfunnsperspektiv og misjonsformål. I forhold til

² Pressens samfunnsrolle

- Ytringsfrihet, informasjonsfrihet og trykkefrihet er grunnelementer i et demokrati. En fri, uavhengig presse er blant de viktigste institusjoner i demokratiske samfunn.
- Pressen ivaretar viktige oppgaver som informasjon, debatt og samfunnskritikk. Pressen har et spesielt ansvar for at ulike syn kommer til uttrykk.
- Pressen skal verne om ytringsfriheten, trykkefriheten og offentlighetsprinsippet. Den kan ikke gi etter for press fra noen som vil hindre åpen debatt, fri informasjonsformidling og fri adgang til kildene.
- Det er pressens rett å informere om det som skjer i samfunnet og avdekke kritikkverdige forhold.
- Det er pressens oppgave å beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner, private foretak eller andre.

³ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kkd/dok/NOUer/1996/NOU-1996-12/4/1.html?id=340783> 13.5.2008

en samisk samfunnsrolle vil jeg se på hvordan Nuorttanaste forholdt seg til den samepolitiske bevegelse i dens to hovedfaser. Var den støttende til samebevegelsen, og i så fall hvorfor det, eller var bladet nøytralt og mest opptatt av å opprettholde de kristne verdiene?⁴ Det er også mulig at bladet var negativt innstilt til samebevegelsen, og hvilken begrunnelse er det i så fall for det? Den språklige dimensjonen hører inn under analysen av hva slags samfunnsaktør Nuorttanaste var. Det vil si at jeg ser på bladets rolle som språkbærer. Det er en sentral funksjon for bladet siden den eneste som kommer ut på samisk i den perioden da fornorskningen er på sitt mest intense frem til 2. verdenskrig, og den er enerådende som samisk media. Hypotesen min er at dets betydning som språkbærer minket opp gjennom århundret samtidig med at den allmenne samiske samfunnsutviklingen tok seg opp. Det er også nødvendig å se på hvilken utbredelse det hadde, det vil si hvor mange som ble påvirket av den samfunnsrollen bladet spilte. Derfor har jeg prøvd å kartlegge hvor mange abonnenter bladet hadde. Jeg har en hypotese om at bladet ble sendt ut gratis i relativt stort omfang, både for å nå frem med det kristne budskapet og også for å legitimere utgivelsen av bladet for eierne. I sammenheng med utbredelsen er også den geografiske fordelingen av abonnentene et moment som forteller hvor bladet kunne spille en samfunnsrolle. Jeg ser også på hvilke saker Nuorttanaste tok opp som kunne være av interesse for leserne, herunder kommer aktualiteter, nyheter, kuriosas. Av interesse for problemstillingen min er hvilke saker bladet tok opp som var kulturbærende elementer som kunne styrke samisk kulturell identitet i tråd med medias samfunnsrolle.

Jeg vil understreke at selv om jeg i oppgaven ser på bladets samfunnsrolle, så utgjorde det kristne innholdet størsteparten av bladet. Det kristne innholdet var alltid først i bladet, med noen meget få unntak. Ved de store kristne høytider ved jul og påske var det åndelige innholdet dominerende. Frikirkens teologi lå til grunn for Nuorttanaste, det vil si Luthers mer bibeltro tolkning av kristendommen. Mitt inntrykk er at bladet og redaktørene ikke var fiendtlig mot læstadianismen, blant annet ga de ut småskrifter med Læstadius sine taler, og virker å respektere teologien som statskirken legger til grunn. Det er behov for en grundigere analyse av det kristne innholdet i Nuorttanaste, men mitt hovedfokus er på det resterende innholdet av bladet. Dette vil si nyheter, leserbrev, redaksjonelle kommentarer, reklame og annet innhold som er aktualiteter som kan gi bilde av en tidsånd.

⁴ Nærmere diskusjon om samebevegelsen, se 1.5

1.2 Kilde og metode

Hovedkilden i oppgaven er naturlig nok, selve bladet. Jeg har lest gjennom 83 årganger av Nuorttanaste. En gjennomsnittsårgang er på 96 sider, slik at grunnmaterialet mitt er på omtrent 8.000 sider. Hovedfokuset mitt har vært på det verdslige innholdet i Nuorttanaste. Jeg har brukt kvalitativ metode, ved å lese gjennom årganger og merke meg ting som kunne være av interesse, og deretter utviklet jeg problemstillingen(e) mine. Ved neste undersøkelse har jeg gått grundigere gjennom materialet, og tatt så mange gjennomganger som det var nødvendig. Jeg har allerede gjort rede for hvilke kriterier jeg har lagt vekt på når jeg har vurdert Nuorttanaste sin samfunnsrolle.

Nuorttanaste ble eid og drevet av Den Evangelisk Lutherske Frikirke. Jeg har søkt i arkivet til Frikirken. Ved disse undersøkelsene håpet jeg å finne nærmere informasjon om Nuorttanaste. Materialet fra før 1950 var tilgjengelig i Riksarkivets privatarkiv i Oslo. Materiale etter 1950 var lagret i lokalene til Frikirken i Oslo. Arkivmaterialet som jeg har brukt i oppgaven har bestått av Frikirkens protokoller, korrespondanse og årsmeldinger. I disse arkivene fant jeg noe relevant materiale, men alt i alt var funnene om Nuorttanaste relativt sparsomme. Det har også vært tilgjengelig materiale på et privatarkivet til Jon Ole Nilsen, (redaktør 1962-1992, født 1914, død 1998) på Varanger samiske museum. Utfordringen med dette arkivet, var at det i utgangspunktet ikke var ett arkiv, men et kontor som ble ryddet og katalogisert i 42 bokser. Jeg har også søkt i arkivet til Sametinget i Karasjok hvor Norsk Sameråds arkiv ligger. Norsk Sameråd administrerte samiske saker frem til opprettelsen av Sametinget. Det var noe materiale av betydning der, men lite om Nuorttanaste. I tillegg har jeg funnet materiale statsarkivet i Tromsø, Fylkesmannen i Finnmark, under det som ble kalt samisk råd for Finnmark. Frikirkens egne skrifter hvor Nuorttanaste viktige kilder., ikke minst boken ” I lys av Østenstjernen” av Anders Guttormsen fra 1948, samt jubileumsskrifter som er utgitt av Frikirken og Nuorttanaste både for å feire Finnmarksmisjonen, Frikirken og Nuorttanaste.

Jeg bruker muntlige kilder for å belyse utviklingen fra 40-tallet og fremover. Dette for å kunne belyse problemstillingene mine fra den tiden og utover best mulig. Selv om det skaper en ubalanse i forhold til at det ikke er noen muntlige kilder fra tiden før 40-tallet, så har hensynet til verdien i innholdet fra de muntlige kildene veid tyngre enn en kildemessig likefordeling. Utfordringen har vært å begrense antall intervjuobjekter, både av praktiske årsaker som har med tidsbruk å gjøre, og for å holde fokus på hovedlinjene i oppgaven. Jeg

har intervjuer noen utvalgte personer angående Nuorttanaste: Trygve Lund Guttormsen, sønn av tidligere redaktør, Anders Guttormsen. Edel Hætta Eriksen, en viktig samfunnsaktør i samebevegelsen på 60 og 70-tallet. Magne Ove Varsi er intervjuet fordi han som forhenværende leder av samisk journalistutdanning kjenner samisk mediehistorie. Jeg har også intervjuet forhenværende redaktør Ann-Solveig Nystad. Alle disse personene hadde god kjennskap til Nuorttanaste, og har bidratt med ulike momenter til Nuorttanaste sin historie som har vært viktige for innholdet i oppgaven. Jeg har ikke intervjuet noen lesere noe som kunne ha belyst hvordan leserne så på Nuorttanaste sin samfunnsrolle. Årsaken er at jeg mener at leserbrevene som er trykt i bladet illustrerer deres synspunkter.

For å illustrere bladets innhold, og for å gi en illustrasjon av tenkemåte og tidsånd har det mange ganger vært nødvendig å bruke sitater fra Nuorttanaste. Alle oversettelser fra norsk til samisk er mine egne, det gjelder både innholdet i Nuorttanaste og intervjuer med samiskspråklige objekter. I oversettelsene har jeg holdt meg på en nøktern linje, hvor jeg har prøvde å la være å legge til meninger og ord som jeg tror redaktøren hadde brukt. Ellers så var all korrespondanse og alle årsrapporter som er brukt som kilde på norsk

Jeg har brukt kvantitativ metode til å kartlegge hvor mye det kristne innholdet utgjorde forhold til det verdslige. Inspirasjonen fikk jeg av Arne Johansen Ijäs sin analyse som undersøkte andelen verdslig og kristent i Nuorttanaste.⁵ Undersøkelsen er gjennomgående for hele oppgaven, og består av et prosentvis anslag av innholdet. Fordi materialet var på mikrofilm var det ikke mulig å måle spaltecentimeter. Det har ikke alltid vært lett å kategorisere, selv noe så tilsynelatende enkelt som om hvorvidt et innlegg er verdslig eller kristent. Hvilke kategori skulle jeg sette inn leserinnlegget om hvorvidt samepolitikk og kristendom hører sammen? Løsningen i dette tilfellet ble begge kategoriene. Likeledes ble debatten om joik i kirken vurdert. Lignende problemer oppsto med kategorisering av debatter om samfunnsforhold som ble avsluttet med en lange refleksjoner omkring nåde og synd. Og hvilken kategori skulle forsidelogoen høre inn under? Jeg har sortert innholdet utfra skjønn.

Opprinnelig ville jeg også kartlegge hvilke forskjellige typer stoffkategorier som innenriksnyheter, leserbrev, utenriksnyheter, annonser og annet som forekom i det verdslige stoffet. Det viste seg å ikke være mulig av flere årsaker, hvor tidsbruk var den viktigste. En

⁵ Ijäs: 2002

annen variabel var at det var så store svingninger i det verdslige stoffet. En klar redaksjonell profil finnes ikke, og variasjonene fra nummer til nummer var ofte så store at en slik oversikt kunne blitt misvisende fordi et lite utvalg kunne gitt store utslag i kvantifiseringen. Det var i tillegg vanskelig å finne kategorier som hadde passet til hele tidsrommet. Derfor har jeg heller valgt å kommentere utviklingen i det verdslige innholdet etter mine egne vurderinger.

1.3 Tidligere forskning på Nuorttanaste og relevant forskningslitteratur

Nuorttanaste er en opplagt kilde til samisk historie, og er blitt brukt som kilde spesielt til samebevegelsens første fase på begynnelsen av 1900-tallet. Det er likevel ikke blitt forsket spesielt på selve bladet.

Når Nuorttanaste tidligere har vært nevnt i historiske framstillinger, har det blitt lagt vekt på at det også fungerte som en nyhetsavis, og spilte en rolle i den første samepolitiske mobiliseringen på 1900-tallet. Nuorttanaste blir nevnt i artikler om samiske pressehistorie og generell oversiktsbøker om samisk historie. Odd Mathis Hætta skriver i boken *Samene. Nordkalottens urfolk* fra 2002 at bladet tidligere hadde stor språklig og kulturell betydning både på grunn av språk og innhold.⁶ Hætta går imidlertid ikke nærmere inn på hvorfor han omtaler samfunnsbetydningen i fortid. John Trygve Solbakk er i sin artikkel ”Massemedier – samiske medier og samisk i mediene” fra 2002 opptatt av bladets rolle som et samepolitisk diskusjonsforum.⁷ I sin hovedoppgave fra journalisthøyskole ”Samisk ytrings- og pressefrihet under den norske støvel” karakteriserer Magne Ove Varsi Nuorttanaste som en viktig aktør i den samiske etnopolitiske mobiliseringen: ”Bladet har gjennom hele sin historie trosset en hard fornorskninglinje fra myndighetenes side, kjempet for store saker og konsekvent stått på samenes side i deres rettighetskamp”⁸

Arne Johansen Ijäs har hittil gjort den grundigste undersøkelsen på Nuorttanaste. Ijäs har i sin artikkel ”Nuorttanaste kristent månedsblad og samisk nyhetsavis” fra 2005 undersøkt hva slags stoff som har vært publisert i Nuorttanaste i de første 50 årene det kom ut. Han har sett på hvilke kategorier nyhetsstoff som har vært i bladet. For eksempel notiser om innenriks og

⁶ Hætta: 2002 s.161

⁷ Solbakk:2002

⁸ Varsi: 1984

utenriksstoff, samepolitiske leserinnlegg, kunngjøringer, Amerikabrev osv.⁹ Ijäs konkluderer med at Nuorttanaste uten tvil også har fungert som verdslig nyhetsavis i tillegg til å være et kristent månedsblad. Ijäs skriver til slutt i sin artikkel om Nuorttanaste at nærmere forskning på bladet kan belyse både samisk pressehistorie og samisk historie generelt.

For å kunne skrive pressehistorie har jeg lest en del avishistorie, blant annet *Flammende budbringer - Nordlys historie* fra 2003 som er skrevet av Pål Christensen og Hallvard Tjelmeland.¹⁰ I forhold til pressens samfunnsrolle fant jeg interessante poeng i Jens O. Simensens bok *Meningsbærer eller meningsløs – om pressens samfunnsrolle* fra 1999, selv om den handlet om den forhenværende partipressens rolle i en ny medievirkelighet.¹¹ Også *Hans Fredrik Dahls bok Historisk metode i mediefaget* fra 2004 om pressehistorie var relevant lesning i forhold til den pressehistoriske analysen.¹² Innholdet i disse bøkene var ikke direkte mulig å knytte til Nuorttanaste som er et unikt medieprodukt, men hadde nyttige momenter for metode og problemstilling.

Relevant forskningslitteratur for min oppgave har vært Regnor Jernslettens sin hovedoppgave *Samebevegelsen 1900-1940 – ide og strategi* fra 1986. Jernsletten har både sett på samiske politisk virksomhet og Nuorttanaste som aktør i forhold til samebevegelsen, og viktige momenter er hentet derifra. Det er mange som har sett på den samiske samfunnsutviklingen etter 1945, og den er altfor mangesidig til å bare kunne nevne en bok eller en artikkel. Jeg har benyttet meg av flere kilder, blant annet Bjørn Aarseths oversiktsbok fra 2006, *norsk samepolitikk 1945-1990*.¹³ En viktig bakgrunn for oppgaven min er fornorskningspolitikken i Norge, noe som det finnes en god del litteratur om.¹⁴ En god innføring til fornorskningspolitikken mot samene er artikkelen ”Fornorskninga av samene – hvorfor, hvordan og hvilke følger” fra 2005 av Henry Minde.¹⁵

Det kan være mange årsaker til det tidligere ikke er blitt gjort omfattende forskning om Nuorttanaste. For det første er Nuorttanaste skrevet på samisk, og mange av de som forsker på samisk historie behersker ikke språket. For det andre har Nuorttanaste kommet i skyggen av

⁹ Ijäs:2005

¹⁰ Christensen og Tjelmeland: 2003

¹¹ Simensen:1999

¹² Dahl: 2004

¹³ Aarseth: 2006

¹⁴ Blant annet Otnes: 1970, Eriksen og Niemi: 1981, Lorenz: 1991

¹⁵ Minde 2005

Sagai Muiltægje som blant annet sto bak kampanjen å få valgt den første samene som møtte til Stortinget, Isak Saba i 1906. En god del av vinklingen på samisk forskning har vært på samisk rettighetskamp, og dermed har Nuorttanaste som var erklært ikke-politisk, ikke vært like interessant å forske på som for eksempel Sagai Muiltægje. Tidligere forskning har fremhevet Sagai Muiltægje som en nøkkelfaktor for samebevegelsens tidlige periode og for samenes egenverd som folk. John Trygve Solbakk skriver i sin artikkel om samisk pressehistorie utgitt i år 2002 mye mer om avisa Sagai Muiltægje enn om Nuorttanaste. Dette selv om Nuorttanaste ble utgitt i hele det 20. århundret dvs. 100 år, og Sagai Muiltægje ble utgitt i 8 år.¹⁶ Jeg tror en av årsakene til at det ikke er blitt gjort så mye på Nuorttanaste før, også er at Nuorttanaste ikke fullt ut støttet den samiske etnopolitiske mobiliseringen på 1970-tallet. Ved flere anledninger toet Nuorttanaste sine hender i aktuelle samepolitiske saker på 70 og 80-tallet. Den eldre generasjonen forskere som har jobbet med samisk historie, kan ha fått et inntrykk av Nuorttanaste fra den tiden som gjør at de ikke har sett på den som et mulig forskningsobjekt. En annen årsaksforklaring kan være at det ikke er noen sterk historisk tradisjon i Norge for å forske på aviser som en historie i seg selv.

1.4 Kildekritikk

Siden størstedelen av min oppgave går på mine egne normative vurderinger av Nuorttanaste i forhold til dens samfunnsrolle, er det viktig at jeg er kritisk til min egen rolle som fortolker. Jeg har prøvd å være oppmerksom på min egen rolle og oppfatninger av hva slags samfunnsrolle media har eller burde ha. På journalistutdanningen lærer man at pressen er “den fjerde statsmakt” og skal være en “vaktbikkje” og de svakes forsvarer osv. Dette er høye idealer å strekke seg etter som ethvert medium også i dag vil innrømme er vanskelig å følge fullt ut. Både som journalist og historiestudent er jeg veldig bevisst på at objektivitet er et edelt, men vanskelig ideal å følge. Jeg har likevel forsøkt å se mest mulig objektivt på bladets samfunnsfunksjoner, og prøvd å få til en balansert analyse på Nuorttanaste sin rolle i forhold til det samfunnet det opererte i.¹⁷ Problemet med å bruke Nuorttanaste og aviser generelt som kilde, er at det er vanskelig å vite hva som ikke ble trykt. Indirekte så antydes det hvilket innhold man bladet unngikk, men det er likevel vanskelig å vite. Spesielt i forhold til problemstillingene min hadde det vært fruktbart å vite hva som ikke nådde frem til leserne.

¹⁶ Solbakk: 2002

¹⁷ Jmf. Kjelstadli 1999:s.185

Jeg må imidlertid forholde meg til at valgene redaktørene tok begrunnede på den tiden de ble tatt.

1.5 Om terminologi

Nuorttanaste som publikasjon kan betegnes som en hybrid, siden innholdet gjør at den ikke klart kan defineres som tidsskrift, avis eller blad. Den lar seg ikke tydelig kategorisere fordi den har inneholdt både kristent stoff og nyheter i varierende grad, med hovedvekt på det kristne stoffet. Det finnes ikke klare historiske definisjoner på disse kategoriene, avis, tidsskrift og blad, men dagens forskjeller i disse kategoriene går på både utgivelsesfrekvens og innhold og kan brukes også for å diskutere hvilken av kategoriene som Nuorttanaste sorterer inn under. Et tidsskrift er som oftest knyttet til et spesifikt fagområde, og har ikke aktualiteter utover det som er faglig interessant. Nuorttanaste har hatt jevnlig utgivelsesfrekvens med nyheter, både lokalt, nasjonalt og internasjonalt noe som gjør at det hadde vært mulig å kalle Nuorttanaste for en avis. Institutt for Journalistikk definerer avis som en publikasjon som kommer ut minst en gang i uka med innholdsmessig vekt på nyheter. Det er mulig å kalle Nuorttanaste for en avis fordi den inneholdt aktualiteter og nyheter, om enn i varierende grad, selv om den bare kom ut annenhver uke. Problemet ved å kategorisere Nuorttanaste som avis, så vil den kategorien ikke reflektere hovedinnholdet, nemlig det kristelige. Enkelte ganger hadde Nuorttanaste intet nyhetsinnhold, og det kunne skje flere nummer etter hverandre, og dermed kan det bli misvisende å kalle Nuorttanaste for en avis. Problemet med å betegne Nuorttanaste for ett blad er at det blir unøyaktig i forhold til både nyhetsinnholdet og utgivelsesfrekvensen. En annen konnotasjon som karakteriseringen av Nuorttanaste som et blad, er at begrepet blad ikke reflekterer at det er en publikasjon som kommer ut jevnlig og gjenspeiler heller ikke at den har publisert aktualiteter. Nuorttanaste er av utenforstående blitt kalt alle disse kategoriene, tidsskrift, blad og avis. Både lesere og andre har brukt disse kategoriene om hverandre, og sånt sett er blandingen i begrepsbruket et bilde av at innholdet har vært mangfoldig. Det er heller ikke uten betydning hva en publikasjon kaller seg selv. Nuorttanaste definerte seg selv både som tidsskrift og som blad. Selv om leserne og andre har kalt Nuorttanaste for avis, så gjorde Nuorttanaste det sjeldent selv. Dette tyder på at de som jobbet med Nuorttanaste var bevisst på at ved å bruke begrepet avis, så ville man skape en helt annen forventning til innholdet. Men også Frikirken selv kalte Nuorttanaste for "samenes egen avis", i tillegg til at den kommer med det kristne budskapet til

samene.¹⁸ Hittil har de som har skrevet om Nuorttanaste brukt begrepet blad, uten å problematisere dette begrepet noe nærmere. Ijäs går ikke nærmere inn på denne problemstillingen, men han bruker begrepet blad om Nuorttanaste, selv om tittelen på hans artikkel er ”Nuorttanaste – kristelig månedsblad og samisk nyhetsavis.” Også Hætta kaller Nuorttanaste for ett blad. Jeg velger da i likhet med Hætta og Ijäs også å bruke denne betegnelsen selv om det også er problematisk, spesielt i forhold til problemstillingen min. Jeg skal først og fremst bruke nyheter, debatt og aktualiteter som mest naturlig faller inn under avisbegrepet, men velger likevel blad som er et relativt nøytralt ord som et kompromiss.

Samebevegelsen er et begrep som ofte blir brukt i oppgaven. Det er heller ikke et entydig begrep, og noen vil nok være uenig i min forståelse av hva det innebærer. Jernsletten definerer samebevegelsen som den delen av det samiske folket som stilte seg bak et krav om politisk autonomi, som vil si at minoriteten skal kunne leve videre som kollektiv med egen kultur.¹⁹ Jeg er enig med Jernslettens definisjon og lar den gjelde for den samepolitiske virksomheten før 2. verdenskrig. Jeg deler dermed samebevegelsen inn i to hovedfaser, den første innfatter virksomheten fra omkring århundreskiftet til 2. verdenskrig, og den andre fra slutten av 60-tallet med miljøet sentrert rundt opprettelsen av Norske Samers Riksforbund. Dette vil si at jeg ikke knytter samebevegelse etter 1945 til all samisk politisk virksomhet uavhengig av næringsinteresser, organisering og partitilknytning. Det var ikke uvesentlig om en organisasjon først og fremst fremmet en næring, i tilfelle Norske Reindriftsamers Landsforbund, eller om samene jobber for samiske saker innen eksisterende partier, i tilfellet Det Norske Arbeiderparti. Om Arbeiderpartiets samepolitikk kan man anføre at de store gjennombruddene for samiske saker innen partiet skjedde etter perioden oppgaven min omfatter. Samebevegelsen var den nye radikale generasjonen som ble ideologisk førende med kampsaker som samisk rett til land og vann, og status som urbefolkning.

¹⁸ Finnmarkmisjonen 75 år, Den evangelisk lutherske frikirke, Ålesund 1967

¹⁹ Jernsletten:1986 s. 4

2 1898-1916 - Pionertid

I dette kapitlet skal jeg gå gjennom etableringen av Nuorttanaste, og hvordan bladet utviklet seg i løpet av de 18 første årgangene fra 1898 til 1916. I denne perioden var grunnleggeren Gustav F. Lund redaktør frem til sin død i 1912, etterfølgeren Ole A. Andersen var redaktør til han omkom i 1916. Bladet ble grunnlagt av misjonsorganisasjonen den Evangelisk Lutherske Frikirken, for å bringe det kristne ord til samene i Norge. Bladet gikk raskt fra å være et rent kristent misjonsblad til bli mer nyhets- og samfunnsorientert. Hvorfor gikk bladet over fra å ha nesten utelukkende kristent stoff til å bringe også nyheter og aktualiteter? Jeg skal se på bakgrunner for denne utviklingen, deriblant eierforhold og lesere. I dette kapitlet ser jeg også på de andre samtidige samiske bladene som eksisterte i denne perioden, *Sami Usteb* (1899-1903) og *Sagai Muitalægje* (1904-1911), fordi de er knyttet sammen med Nuorttanaste sin utvikling. Men først er det nødvendig å se nærmere på selve etableringen av bladet og grunnleggeren, den første redaktøren, Gustav F. Lund.

2.1 Grunnleggeren

Gustav Fridjof Lund var født i Talvik i Alta 1862 med finsk og norsk bakgrunn. Lund hadde visstnok også samisk blod i årene, men det er mer uvisst.²⁰ Foreldrene hans døde begge tidlig, og etter å ha bodd noen år hos besteforeldrene sine, ble han "satt bort" til en samisk kjøpmannsfamilie hvor han lærte samisk. Lund behersket dermed både samisk, finsk, og norsk. Det var språkmektigheten som gjorde at han ble lagt merke til av forstander i Frikirken, Peder Tallaksen. Lund møtte Tallaksen etter å ha flyttet til Bodø i 1886, og begynte deretter å reise som forkynner for Frikirkens Finnmarksmisjon. Tallaksen hadde selv reist som forkynner i Finnmark, og hadde erfart hvor nødvendig språkkunnskap var for å fremme misjonsbudskapet.²¹ Tallaksen sa om Lund at "han var vel ingen stor begavelse som predikant, men gudfryktig og nidkjær for sjelenes frelse."²² Om det var Lunds manglende ferdigheter som predikant som gjorde at han bestemte seg for å fremme det kristne budskapet skriftlig, vites ikke, men han fortsatte likevel å virke som predikant helt frem til sin død i 1912. Hele livet sitt virket han i tillegg som forstander i Frikirkens menighet på Sortland.

²⁰ Ijäs 2005, Intervju med Trygve Lund Guttormsen, november 2007

²¹ Nuorttanaste 15. april 1912

²² Lund:1984

På slutten av 1800-tallet var det ikke mye samiske eller religiøse skrifter, og nettopp dette anså Lund at samene trengte mest. Bibelen kom på samisk i 1895. Året etter fikk Tallaksen og andre i Frikirken samlet inn penger slik at Lund fikk kjøpe en håndpresse til 90 kroner. Samme år, 1896, utga han en liten sangbok på samisk, "Vuoiŋjalas lávlagat", og med årene ha han ut mange kristne småskrifter på samisk i tusenvis av eksemplarer som han delte ut gratis.²³

Det første nummeret av Nuorttanaste ble trykket i et vedskur i Bodø i august 1898.²⁴ Under tittelen "kjære lesere" kom han med sin redaksjonserklæring for innholdet i bladet. Nuorttanaste skulle komme med det kristne budskapet til samene, på deres eget morsmål, samisk.

"Kjære lesere. Ofte har jeg tenkt at det hadde vært godt og nødvendig, om et lite kristent blad ble gitt ut på samisk, og jeg har flere ganger holdt fram denne tanken blant nordmennene, under mine reiser med Kristi evangelium. Nå er, Gud skje lov, stunden kommet og jeg kan begynne dette arbeid. Noen troende venner i Kristiania har samlet inn penger, kjøpt trykkemateriell og sendt den til meg.(...) Som dere ser heter bladet "Nuorttanaste". Når jeg har valgt dette navn, har min tanke vært at dette lille blad ved Guds nåde og hjelp måtte bli en slik stjerne på salighetens vei, som lyser over Finnmarkens fjorder og avsidesliggende kroker. Bladets innhold skal være om synd og nåde."

I tillegg skulle bladet også kjempe mot den største forbannelsen av dem alle, nemlig alkohol, sto det senere i innlegget. Ut fra denne programerklæringen om innholdet ble det gjort klart at dette skulle være et misjonsblad for den samiske befolkningen. Dette første nummeret inneholdt mest kristent stoff med unntak av en artikkel som formante folk til å la være å sulteføre dyr. Denne artikkelen var plassert aller sist, og ordningen med at det kristne stoffet kom først, før det verdslige var med dette nummeret etablert. Det var også det eneste nummeret som kom ut det året. Det er uvisst hvor det ble distribuert og hvordan, men allerede ved utgivelsen av neste nummer i januar 1899 var distribusjonen av bladet organisert. Det ble oppgitt hvem som tok imot bestillinger på vegne av bladet. Undertittelen var "Kristelig månedsblad", og størsteparten av innholde var kristent. Det verdslige innholdet var nå utenriksnytt. Den såkalte "Dreyfus-saken" ble nå offentlig også for samene. Det nye bladet utviklet seg raskt fra å være veldig kristent orientert til også å omfatte nyheter. Det kan være flere årsaker til det, men lesernes reaksjon på det at det mest var kristent innhold må ha hatt stor betydning på at det fort ble mye verdslig innhold i tillegg til det kristne i løpet av 1899.

²³ Lund:1984

²⁴ Ibid

”Siden Nuorttanaste begynte å komme ut, er det kommet mange brev. Noen liker bladet meget godt og noen liker det slett ikke(...)Det er for mye religion. En skriver: skriv politikk, da får du mange abonnenter. En annen: Hvorfor blander du verdslige hendelser og kristendom i samme blad. En tredje: Vi har allerede kjøpt så mye kristen ord kjøpt at vi ikke trenger å kjøpe det i Nuorttanaste.”²⁵

Reaksjonene fra leserne i løpet av det første året av bladets historie var nok til å få Lund til å forandre kurs for bladet. Allerede i slutten av 1899 kom Lund med en ny programerklæring for bladet, for å imøtekomme behovet for nyheter og samfunnsaktuelt stoff som leserne krevde.²⁶ I sin reviderte redaksjonserklæring gjorde Lund det klart at Nuorttanaste ikke ville blande seg inn i politikk. Det var så mye unyttig strid, mente han. Han mente det var behov for det kristne ord også i bladet fordi det var så få samer som hadde bibel og salmebok på sitt eget språk.

Allerede da Nuorttanaste bare hadde kommet ut med fem nummer, så kom et nytt samisk blad på banen. *Sami usteb* (på norsk: samenes venn) kom ut året etter Nuorttanaste, fra April 1899. Sami usteb var også et kristent misjonsblad med mål om å opplyse samene om kristendom, sedelighet og edruelighet. Det ble utgitt av Norsk finnemisjon og kom ut en gang i måneden. Finnemisjonen bestemt å gi ut bladet, selv om styret var engstelig for at utgivelsen ville bli oppfattet som en konkurrent til Nuorttanaste.²⁷ Bladet var både i formål og innhold svært lik Nuorttanaste. Det ble første gang distribuert i april 1899 til "Finnernes prester".²⁸ I følgebrevet til første nummer står det at bladet skal komme med alt "hvad der kan bidrage til finernes kristelige og sædelige udvikling".²⁹ Årsabonnementet på bladet ble satt til 80 øre, 20 øre billigere enn Nuorttanaste. Misjonsorganisasjonenes holdning til fornorskningspolitikken har stort sett vært sett på som et mildt opprør mot datidas fornorskningpolitikk, ihvertfall når det gjaldt språkpolitikken.³⁰ I tilfellet Sami usteb var Norsk Finnemisjon tydelig på at bladet ikke skulle være politisk. "...navnlig vill intet, der har smag av politik få plads i bladet, ligesom det heller ikke vil stille sig i noget, hverken hemennede eller fremmende forholdt til folkeskolen og dens fornorskingsarbeide."³¹ Sami usteb utviklet seg i likhet med Nuorttanaste til raskt til å ha en del verdslig innhold. Det kan hende at det i likhet med Nuorttanaste fikk respons fra leserne om at de også ville ha mer verdslig innhold.

²⁵ Nuorttanaste mai 1899

²⁶ Nuorttanaste desember 1899

²⁷ Steen: 1963

²⁸ Følgebrev til Sami usteb av 22. april 1899. Frikirkens arkiv

²⁹ Ibid

³⁰ Lye: 1999

³¹ Følgebrev til sami usteb av 22. april 1899. Frikirkens arkiv

Fra desember 1901 kom Nuorttanaste ut to ganger i måneden. I forbindelse med utvidelsen ble det vektlagt at dette ikke var en tilfresstillende ordning for samene, et blad burde komme ut minst en gang i uken, mente Lund – og det skulle ikke bli første gang en redaktør skulle ytre ønske om et mer aktuelt Nuorttanaste.³² Utvidelsen ble gjort ved at redaktøren reduserte antall sider per nummer, fra 8 til 4 sider per utgivelse samtidig som utgivelsesfrekvensen ble fordoblet. Ingen store ressurser var påkrev for oftere utgivelse. Nuorttanaste fikk en ny trykkpresse i forbindelse med flere utgivelser fra 1902. Den nye pressa gjorde at Nuorttanaste kom ut i større format, samt at den kunne trykke flere spalter istedenfor bare to spalter som tidligere. Begge deler gjorde at det var ble plass til stoff i bladet. Dette kan tyde på at det var bevisst innsamling fra Frikirkens side for å få oftere utgivelser, men utvidelsen kan ha vært planlagt lenge. En sannsynlig årsak er likevel at både eiere og redaktør ønsket at Nuorttanaste skulle komme ut oftere enn Sami usteb. Uansett gjorde utvidelsen Nuorttanaste mer aktuell enn Sami usteb. Bladene var fortsatt veldig like i innhold og form, begge hadde konsekvent først kristent stoff i bladet, og deretter noe verdslig innhold. Også det verdslige innholdet i bladene var likt til tider. For eksempel melder begge samtidig om resultatet av folketellinga i 1900, og bringer beskjed om at samene fra Manitoba ekspedisjonen er kommet tilbake.³³ I forbindelse med utvidelsen fra fikk Nuorttanaste ny underoverskrift. "Oppdragelses- og opplysningsblad for samene". Dette viser en dreining fra et rent misjonsblad, til en avis med bredere samfunnsengasjement og innhold.

Sami usteb kom ut siste gang i desember 1903. I det siste nummeret beklaget utgiverne at flere ikke har abonnert på bladet, og skriver at de hadde håpet på at flere skulle gjøre det. Antall abonnenter hadde gått ned fra år til år, og *Sami usteb* skriver at i 1903 var det 130 abonnenter, og det var altfor lite. (Se tabell over abonnementer senere i kapittelet) Årlig brukte samemisjonen 400 kroner på *Sami usteb*, og misjonen anså derfor at disse pengene kunne brukes til et mer nyttig formål.³⁴ Nuorttanaste blir ikke nevnt av Sami usteb. Hverken under etablering eller avvikling av Sami usteb ble det konkurrerende misjonsbladet nevnt. I Nuorttanaste ble det bare registrert at Sami usteb har sluttet å komme ut, uten at redaktøren kunne annet enn å spekulere i at lavt abonnementstall var årsaken. Dette kan være en indikasjon på at det ikke fantes noen avtale mellom misjonsorganisasjonene om at bare en av

³² Nuorttanaste 15. desember 1901

³³ Sami usteb oktober 1903

³⁴ Sami Usteb desember 1903

dem skulle gi ut et blad på samisk. Samemsjonen hadde kommet til den slutningen på egen hånd. På tross av den mulige konkurransen med "Sami ustab", så beklaget redaktør Lund senere skjebnen til bladet.³⁵

2.2 Sagai Muiltægje og Nuorttanaste

Nuorttanaste var ikke enerådende om å bringe ut aktualiteter lenge. Allerede et halvt år etter at Sami ustab sluttet å komme ut, ble en ny samisk avis utgitt: *Sagai Muiltægje* (Nyhetenes forteller) Nuorttanaste skulle støtte sterkt opp om denne avisen, redaksjonelt og økonomisk. Læreren Anders Larsen fra Kvænangen hadde sammen med sine brødre samlet inn penger til oppstart av en avis på samisk, og etter forhandlinger med redaktør Lund ble det besluttet at den nye avisa skulle bli trykt ved Nuorttanaste sitt trykkeri i Sigerfjord, Vesterålen.³⁶ Redaktør Lund ga meget gunstige økonomiske vilkår for trykking av *Sagai Muiltægje*, en pris som var langt billigere enn andre trykkerier.³⁷ Nuorttanaste som hadde en relativt solid økonomi og eget trykkeri, som gjorde det mulig for *Sagai Muiltægje* å komme flere år, selv om det ikke var lønnsomt. Det første nummeret av *Sagai Muiltægje* kom ut som vedlegg til Nuorttanaste mai 1904. Slik sørget Nuorttanaste for at *Sagai Muiltægje* kom ut til de samene som var interessert i å abonnere på samiske aviser/blader, og slapp å bygge opp egen distribueringsfasen av bladet. Redaktør Lund skrev i nummeret hvor *Sagai Muiltægje* kom ut som vedlegg til Nuorttanaste at fra nå av fikk samene en avis hver uke, han var som mange av leserne opptatt av at også samene skulle få flere aviser. Støtten fra Nuorttanaste til *Sagai Muiltægje* vises også ved at Nuorttanaste trykte reklame om avisa i flere nummer etter at prøvenummeret var distribuerte. Reklamen gikk på dens innhold med oppfordring om at folk burde abonnere på det.

Sagai Muiltægje er den mest kjente av de tidligste samiske publikasjonene. Den sto bak valgkampanjen som fikk den første samene, Isak Saba valgt inn på Stortinget i 1906, og var etnopolitisk førende i denne perioden.³⁸ *Sagai Muiltægje* brakte foruten politisk stoff, også annet samfunnsnyttig stoff, inkludert innenriks og utenriksnyheter. I årene både *Sagai Muiltægje* og Nuorttanaste begge eksisterte kan man se at debattene om samiske forhold og andre aktuelle ting pågikk parallellt i begge bladene.³⁹ Nuorttanaste havnet etter valget i 1906 diskusjon med Saba om hvorvidt han var gudsforneker eller ikke, bakgrunnen var at han var

³⁵ Nuorttanaste 15. desember 1910

³⁶ Jernsletten: 1986 s.51

³⁷ Jernsletten:1986 s. 52, Borgen 1997 s.21

³⁸ Jernsletten: 1986 s. 52

³⁹ Eriksen: 1976 s.25

sosialist.⁴⁰ Saba benektet dette og mente at sosialismen var i tråd med kristendommens grunnsyn. En debatt om kristendom og teologi fulgte. Lund mente at Saba som hadde vært klokke i Nesseby burde vite bedre enn å si at Nuorttanaste var imot statskirken⁴¹. Spesielt i Nuorttanaste ble det henvist til hva Sagai Mitalægje skrev. Sagai Mitalægje fikk ikke nok abonnenter til at det var lønnsomt. Da det ble klart for leserne at avisa var i ferd med å gå inn, kom ønskene om at tiltaket måtte bli videreført, enten ved at Sagai Mitalægje fortsatte, eller ved at det ble starta et nytt avisforetak. Det siste nummeret kom ut 15. desember 1911, og redaktøren fortalte her at økonomiske hensyn gjorde at man ikke kunne fortsette å gi ut bladet. Regnor Jernsletten skriver i sin hovedoppgave om samebevegelsen at Sagai Mitalægje ble lagt ned på grunn av Nuorttanastes redaktør Lund sin sykdom fra 1911, og at det derfor ikke lenger var mulig å få trykket bladet i Lunds trykkeri, og at Anders Larsen ikke hadde råd til å engasjere andre trykkeriet. Lund beklaget sin egen sykdom og at dette fikk konsekvenser for Sagai Mitalægje ved at trykkingen ble dyrere.⁴² Lund mente sameforeninger i Finnmark måtte engasjere seg til å støtte Anders Larsen med hans uegennyttige innsats. Fra 1910 var det kommet ut en avis på i sørsamisk område som ikke hadde de samme økonomiske problemene som Sagai Mitalægje. *Waren Sardne* som kom ut på norsk, ble brukt som eksempel på hvordan en etnopolitisk avis for samer kunne bli finansiert ved at samene selv bidro finansielt. Lund viste til hvilke betydelige summer som ble donert til *Waren Sardne*.⁴³ *Waren Sardne* som kom ut fra 1910 ble ofte referert til i Nuorttanaste, da spesielt de samepolitiske debattene. Dette gjaldt blant annet diskusjonen om hvilken benevnelse som samene skulle ha:⁴⁴ ”I *Waren Sardne* har det vært debattert hvilket uttrykk som bør brukes om samer. Noen mener at samer bør kalles ”finn” (..)”Lapp” er det ingen som liker.” Lund konkluderte med også han mente at ordet ”same” burde bli brukt. Nuorttanaste fortsatte å komme ut selv om Lund ble syk. Der er ingenting som tyder på at nye redaktøren Ole A. Andersen ikke var vennlig stilt til Sagai Mitalægje. 30. desember 1911 ble det meldt i Nuorttanaste at Sagai Mitalægje har sluttet å komme ut, og at de som hadde betalt abonnement fra 1912 og utover ville få Nuorttanaste istedenfor. I sluttskriftet om Sagai Mitalægje skriver Nuorttanaste at disse to bladene har levd i fred ved siden av hverandre. ”De har ikke jobbet imot hverandre, slik som man ofte kan se at norske aviser gjorde.” Nuorttanaste begynner året 1912 med å dvele ved Sagai Mitalægje sin skjebne under overskriften ”Hva 1912 bringer til oss, samene”:

⁴⁰ Nuorttanaste 15. juli 1907, se også Jernsletten 1986. s.63

⁴¹ Nuorttanaste 15. september 1907

⁴² Nuorttanaste 30. oktober 1911

⁴³ Nuorttanaste 15. mars 1911

⁴⁴ Nuorttanaste 15. mars 1911,

”Først betyr 1912 et stort tap for oss, som har rammet vår nasjon; årets første dager forteller oss om vår skjødesløshet, som ikke gir vår nasjon den beste karakter. (...) Vi har brakt vår budbringer ”Sagai Muitalægje” til stillhet. Den er død og forsvunnet for oss. Først og fremst på grunn av lavt abonnementstall og deretter andre årsaker.(...) Jeg som også er same og som med mine små krefter prøver å elske mitt folkeferd, jeg takker Larsen for arbeidet, og trøster ham med disse ordene: ”Ditt arbeid har ikke vært forgjeves””⁴⁵

Året etter, i 1912, kom den aller første romanen på samisk, den legendariske ”*Bæivve-alggu*” skrevet av Anders Larsen.⁴⁶ Larsen ga ut boken på eget forlag. Boken er en historie om en ung mann som opplever en barndom med stor undertrykking av samer, men som i voksen alder erfarer en samepolitisk oppvåkning. Tittelen på boka henspiller til slutten, da bokas hovedperson ser daggryet, for seg selv personlig og for samene. Han taler for samene som får en visjon om at nå er mørketida over og gode tider kommer – morgengryet kommer for samefolket.⁴⁷ *Bæivve-alggu* ble avertert i Nuorttanaste, og Larsen hadde mange annonser for boka si i bladet flere år etterpå. Da Andersen forulykket sommeren 1916, så var Anders Larsen blant de første som skrev leserinnlegg til Nuorttanaste og beklaget hans død.

2.3 Nuorttanaste og fornorskningspolitikken

Tidligere forskning på Nuorttanaste i forhold til samebevegelsen i denne perioden har understreket den språklige betydningen til bladet og at den fungerte som et forum for meningsutveksling.⁴⁸ Jeg vil påstå at Nuorttanaste i denne perioden var en aktiv del av det samiske samfunnet, og Lund var sterkt imot fornorskningspolitikken, både fordi den gikk utover kristendomsundervisningen i skolen, men også den generelle opplysningen som folk trengte. Nuorttanaste fungerte ikke som et politisk organ for noen enkeltperson eller organisasjoner slik som Sagai Muitalægje og Waren Sardne, som var eid av samiske privatpersoner, men var likevel en del av samebevegelse på denne tiden. Lund hadde et bredt samepolitisk engasjement, og jeg vil trekke frem Lunds bestrebelser for samisk språk for vise dette. Han hadde allerede tatt initiativ til å starte Nuorttanaste, og som allerede nevnt var hans mål å få Nuorttanaste til å bli en ukesavis. Mange av leserne hadde selv gått på skolen og fått brukbar undervisning i samisk, og uttrykte i leserbrev sin indignasjon over at barna ikke fikk undervisning på samisk i noen fag, ikke engang kristendom. Lund oppmuntret foreldrene:

⁴⁵ Nuorttanaste 30. januar 1912

⁴⁶ *Bæivve algu*, norsk: Daggry,

⁴⁷ Larsen:1912

⁴⁸ Jernsletten 1986 s. 192, Borgen:1997 s. 21

”...samiske barn hadde hatt samme læreevne som norske unger, men hva hjelper det når språket ikke blir forstått? (...) Jeg tror at knapt fem prosent av den samiske befolkningen kan såpass norsk at de selv kan lese og skrive norsk (...) Dere foreldre, begynn med det samme barnet viser tegn til forstand å tale til det om Gud og Jesus, og når barnet blir syv år gammel, begynn å vise barnet bokstaver og lær å lese på dets eget språk. Det finnes fortsatt samiskspråklige bøker på Tromsø seminar – både samisk ABC, bibelhistorie...”

Lund mente altså at foreldre måtte ta ansvar for barnas opplæring når skolene sviktet. I 1908 prøvde han å starte en samisk bokforening, etter modell fra den aller første samiske avisa *Mujtalægje*.⁴⁹ Lund så på det norske samfunnet, og hadde observert det han mente var organiseringens tidsalder, som samene burde ta lærdom av – sammen kunne man oppnå mer. Ved at hver abonnent av Nuorttanaste bidro med en krone i året, kunne man opprettet en stiftelse som kunne gi ut bøker. Bøkene skulle være kristen opplysning til samene. Det er ikke opplyst hvordan det gikk med dette initiativet, men noen stor produksjon virker ikke denne stiftelsen å ha ført til.

Nuorttanaste var erklært ikke-politisk og redaktøren minnet stadig leserne om at det ikke tok stilling i politiske spørsmål. Lund klarte likevel ikke alltid å holde seg borte fra diskusjonene som foregikk i den samiske offentligheten. Etter lengre tids debatt i Sagai Mujtalægje om språkpolitikken som ble ført i skolen, så tok redaktøren bladet fra munnen og redegjorde for sitt standpunkt. En leser hadde der skrevet at det var aller best for barn å ikke høre ett eneste ord samisk, for da lærte de norsk fortere. Lund på sin side syntes det var feil at barn ikke fikk undervisning på samisk, ikke engang i kristendom.

”Jeg kjenner også lærere som har vist tankeløs sinne og hardhet mot barn som har snakket morsmålet sitt i friminuttene, og forbudt dem å gjøre det. Og det har gjort meg veldig sint å være vitne til det; fordi jeg har tenkt at de barna må få det inntrykket av at språket som deres foreldre snakker, som er vårt morsmål må være dårlig nå det blir mottatt slik. Likevel er det språket Finnmarks og kanskje hele Norges opprinnelige språk.”⁵¹

Lund var altså oppriktig indignert på vegne av de ungene som måtte ut i skolen. Videre påpekte han det hjerteskjærende i at barn mistet all selvtillit i møtet med skoleverket, og han kunne ikke skjønne hva godt som kunne komme ut av at barn satt i årevis på skolebenken uten å skjønne ett ord av det lærerne sa. På begynnelsen av 1900-tallet ble fornorskningspolitikken i skolen spesielt strammet inn, noe som førte til at barn ikke lenger fikk noen opplæring på

⁴⁹ Nuorttanaste 30. november 1908

⁵⁰ Mer om Mujtalægje, se Jernsletten 1986 s.46

⁵¹ Nuorttanaste 28. februar 1905

samisk. Denne språkpolitikken førte til mange leserinnlegg i Nuorttanaste om barnas situasjon. Språkpolitisk var Nuorttanaste helt klar, samisk var like mye verdt som norsk. Selv om folk kunne norsk, burde de likevel støtte opp om sitt språk. Det ble alltid understreket at man ikke var imot at samer skulle lære seg norsk, men det betydde ikke at de skulle svikte samisk, sitt morsmål. Det ble også bemerket at mange samer heller ikke kunne skrive samisk.⁵²

”Alle vet at i nåtidens skoler blir det ikke lenger undervist i språket deres...Derfor er det nødvendig at samiske foreldre gjør det de kan for å beskytte deres språk... Her i Vesterålens fjorder bor det mange samer, men de har sviktet språket sitt for lenge siden. Og det som verre er, er at ungdommen skjemmes over sitt folk. Noen ganger treffer man en av de aller eldste som fortsatt kan samisk. På sammen måten kan det gå i Finnmark, hvis samene ikke begynner å ta vare på språket sitt. Vi kjenner noen som siden Nuorttanaste har begynt å komme ut, har lært seg å lese morsmålet sitt. Det er ikke tungt å lære å lese det språket, som man snakker”⁵³

Nuorttanaste var altså alfabetiserende for de som ikke kunne lese samisk, og bevisst på at den fungerte slik. Lund bodde i Vesterålen, men visste fra sin predikantvirksomhet hvordan fornorskningen i skolene virket. Mange av leserbrevene i Nuorttanaste hadde hyllest til samisk språk og kultur, uansett hva leserbrevet ellers omhandlet. Det ble oppfordret til å elske og å verdsette sitt språk, sine forfedre og sin rase. Samene hadde bodd i Norge like lenge som nordmenn, om ikke lengre, og hadde rett til å kalle landet for sitt fedreland. Via Nuorttanaste fikk folk en språklig og politisk motvekt til fornorskningspolitikken. Det ble også moralisert over det inhumane med fornorskningspolitikken.

2.4 1912-1916 Ole A. Andersen

Gustav F. Lund døde i 1912. Den nye redaktøren Ole A. Andersen var født i Lavvonjarg i Tana 1885, og hadde gått i lære som typograf hos Lund. Andersen hadde jobbet tett med Lund i 11 år da han tok over redaktørstolen. Andersen fulgte stort sett Lund sin redaksjonelle linje når det gjaldt det religiøse i forhold til det verdslige. I årene etter at Sagai Muitalægje ble lagt ned i 1911 var det flere forsøk på å utvide Nuorttanaste slik at det kom ut oftere. Et initiativ ble gjort av redaktøren Ole A. Andersen i 1915, etter stort påtrykk fra leserne:

“Men når våre abonnenter igjen har oppfordret redaktøren til å jobbe med utvidelse av bladet, og redaktøren har tatt opp saken til ny vurdering; fordi redaktøren selv ønsker at bladet skal bli utvidet; fordi han elsker arbeidet og samefolket, og redaktørens mening er, at samisk blad bør bli innen samenes nasjon; fordi den er vårt språks eneste

⁵² Nuorttanaste 15. mars 1906.

⁵³ Ibid

tolk, og verktøyet til å opprettholde vårt morsmål. Og vår mening er, at hvis vårt blad skal slutte å komme, blir det et stort tap for vår nasjon og til skade for vårt språk.”⁵⁴

Nuorttanaste anså altså seg selv som en viktig språkbærer, og ville utvide bladet for å styrke den samfunnsrollen. Andersen hadde økonomien i avisa å ivareta, og ville sørge for at avisen ville få nok abonnenter. Han sendte utvidelsen av Nuorttanaste ut på avstemning. De som ikke stemte på utvidelse skulle forholde seg passiv, mens de som ville at bladet skulle bli en ukeavis, måtte sende inn stemmeseddel. Andersen krevde at 600 stykker av avisas omtrent 700 abonnenter skulle stemme på utvidelse før det ble gjort alvor av det.⁵⁵ Det ble sendt ut stemmesedler som bilag som skulle avgjøre dets videre skjebne. De som stemte for utvidelse fikk beskjed om at de dermed forpliktet seg til et abonnement. Det ble satt en tidsfrist for når avstemningen skulle være ferdig, og ved fristens utløp på slutten av 1915, hadde bare 325 stemmer kommet inn for utvidelse. Det var ikke nok for Andersen, som skrinla planene midlertidig, men lovet leserne likevel at en utvidelse var nær – om ikke akkurat nå. Han var bare redaktør i 4 år før han druknet under bading i Deatnu (Tanaelva) i 1916. Han rakk ikke å sette så mye preg på Nuorttanaste innholdsmessig, men forsøkte altså å få til en utvidelse til ukesavis, i tråd med lesernes ønske. Da Andersen døde, var han en ung mann, 31 år gammel.⁵⁶ Han hadde gått på bibelskole i Oslo, for at han skulle virke som predikant for Frikirken, og muligens var han for lenge siden påtenkt redaktørstolen i Nuorttanaste. Han var sikret et langt virke i Frikirken og for Nuorttanaste, og da han druknet måtte Frikirken raskt finne en ny redaktør. Løsningen ble å ta inn en annen av typograflærlingene som også hadde gått på bibelskole, H.O. Heaika. Dermed fikk ikke Andersen sin død noen direkte konsekvenser for utgivelsen av Nuorttanaste.

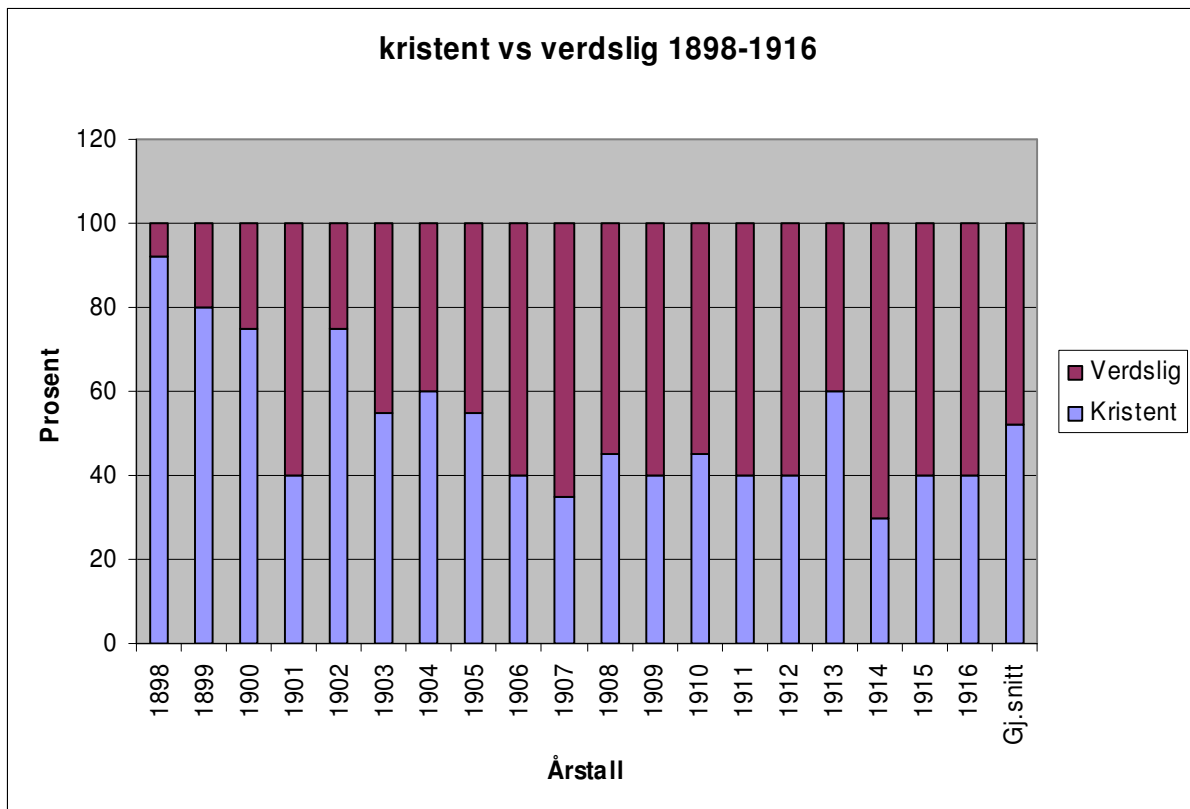
2.5 Lesere og innhold i perioden

Tabellen viser fordeling mellom det verdslig og det kristne innholdet i bladet. Den gjenspeiler tydelig hvordan Nuorttanaste hadde mye kristent stoff de første årgangene, og deretter gikk over til å ha mye mer samfunnsnyttig stoff, som nyheter, debatt og andre aktualiteter.

⁵⁴ Nuorttanaste 30. september 1915

⁵⁵ Nuorttanaste oktober-november 1915

⁵⁶ Nuorttanaste 30. august 1916

Figur 2.1

Gjennomsnittet for hele perioden er 52 prosent kristent stoff, og 48 prosent verdslig stoff. Det er de første årgangene som gjør at prosentandelen på kristent stoff så vidt er i flertall. Likevel, uansett forholdstall i enkeltnummer, var det kristne innholdet uten unntak i begynnelsen av bladet.

Et generelt opprop med oppfordring til samene om å abonnere på alle samiske aviser og blader ble trykt i Nuorttanaste 30. nov 1905. Begrunnelsen var at de skulle få nyheter på sitt eget språk, og at de samtidig støttet opp om samisk som språk.⁵⁷ Det ble forklart at samisk språk var like mye berettiget til å være et levende språk som andre, og at det ikke var dårligere enn andre språk. Appellen påpekte også at opp til samene selv å holde liv i språket sitt, og det gjorde man blant annet ved å støtte opp om de få samiske bladene som eksisterte. Dette var typisk for perioden. Oppfordringene om å abonnere på Nuorttanaste var ofte språkpolitisk begrunnet. I tillegg ble det argumentert med at mange samer ikke kunne norsk, og at man ved å lese bladet kunne følge med på hva som skjedde i landet og i verden. Nuorttanaste ble grunnlagt for at samene skulle få et kristent blad på samisk, men i bladets egenreklame ble det lagt vekt på at det brakte nyheter på samisk, og via den kunne samene orientere seg i verden

⁵⁷ Nuorttanaste 30. nov 1905

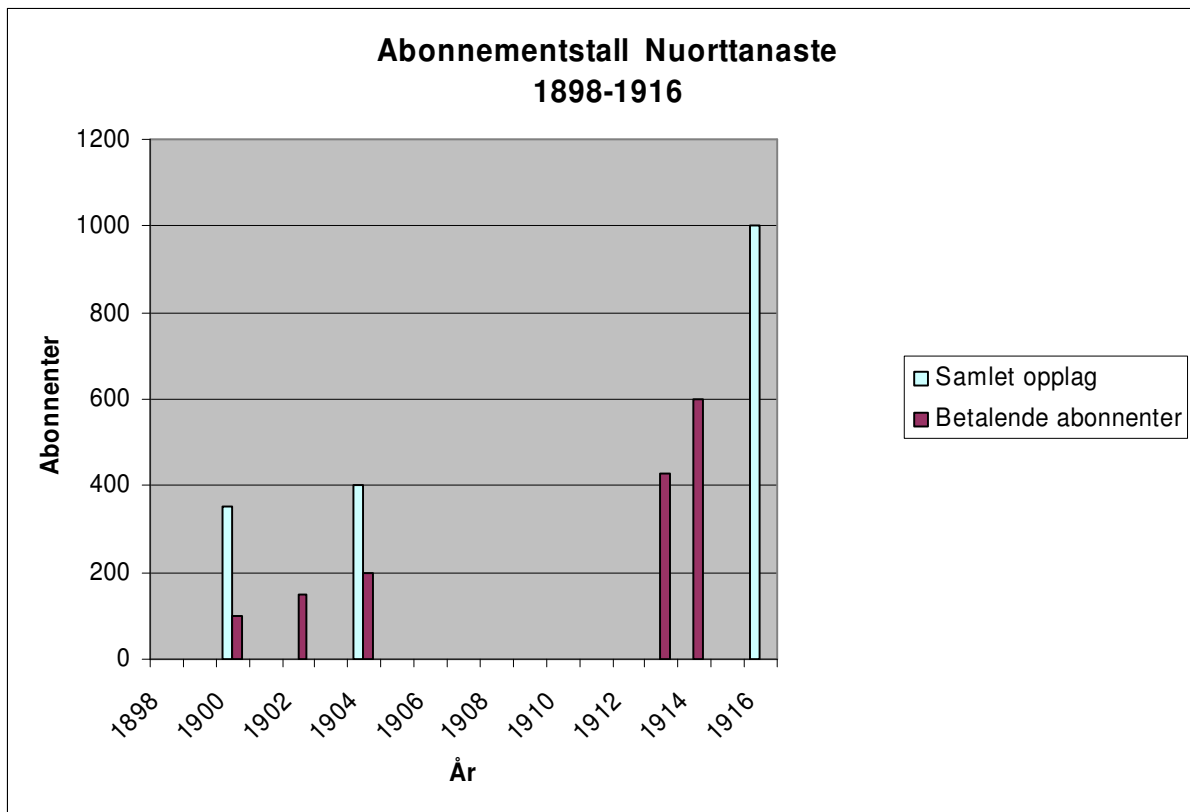
og samfunnet. Dette kan tyde på at redaktøren og eierne hadde innsett at ved å tilby nyheter så fikk man samtidig solgt inn det kristne budskapet. Et rent kristent blad hadde ikke samme appell som et blad som også brakte nyheter, det hadde også erfaringene med *Sami usteb* vist. Da *Sagai Muiltægje* ble lagt ned i 1911, så var det andre samiskspråklige vinduet lukket, og deretter var kanskje ikke det så mye valg heller for Nuorttanaste. Det var ingen andre som kunne bringe aktualiteter og nyheter på samisk.

Det verdslige innholdet varierte veldig, og fulgte ikke den opprinnelige redaksjonserklæringen om at bladet skulle handle om sulteforing av dyr og alkohol. Et fast innslag fra 1914 og utover, var en spalte om "Den store krigen", det vil si 1. verdenskrig. Der ble det meldt om frontlinjer, slag, politiske drøftinger og andre ting som hører til krigsnyheter. I mars 1900 begynte en føljetong for barn "Manaidi", men det ble ingen fast spalte og stoff for barn og unge var det lite av i Nuorttanaste. Det var bare unntaksvis at det var stoff for barn og unge, og først på slutten av 1960-tallet skulle det bli fast innslag. Undertittelen i de første årgangene hadde vært "Kristelig månedsblad". Denne underoverskriften gikk bladet bort fra i 1905, etter at *Sagai Muiltægje* hadde eksistert et halvt år. Deretter var underoverskriftene bibelske sitater "Se guds lam som bærer verdens synd" og "Han skapte fred ved sitt blod på korset".

Leserne var i denne perioden ivrige til å sende inn bidrag til bladet. En del av nyhetene som ble trykt i bladet, var oversatt fra norske aviser, innsendt av lesere som ivret for at bladet skulle ha samisk innhold. Ren idealisme, med andre ord. Leserbreve var en vesentlig del av innholdet, og pågangen var ofte større enn redaktøren hadde plass til å trykke.

"Flere av våre kjære lesere skriver ofte sånne bidrag til bladet vårt, som vi ikke med vår beste vilje kan ta inn.(...) Så skriver noen tøvete kjærlighetshistorier, som ikke har noen nytte. Vårt blad er ikke et eventyrblad, og heller ikke et forum for krangling. Noen klager på kommuneansatte menn og kvinner som lærere osv. Vi kan ikke ta inn sånne brev, for vi vet ikke hva som er sant og ikke.(...) Vi mener ikke å fornærme våre kjære lesere som skriver inn, men dette er innlegg som vi ikke vil ha. Vårt blad er for kostbart til det. Den heter ikke Nuorttanaste for ingenting. Og hvis den skal fortjene navnet sitt må den lyse klart og rent som stjerna i øst."

Det var altså ikke likegyldig hva slags innhold bladet hadde, uansett om innlegg ble skrevet på samisk. Redaktørene hadde flere hensyn å ta, både hensynet til bladets kristne formål, og lesernes interesser. Oppfordringene om å skrive inn til bladet var likevel mange.

Figur 2.2

Tabellen viser utviklingen for de årene det finnes sikre tall for. Det er to sett med abonnementstall. Det ene viser antall betalende abonnenter, det andre viser antall trykte blader. Opplagsøkningen i denne perioden skjer i perioden fra 1912-1916, det vil si etter at Sagai Muitalæggje ble lagt ned. Allerede fra begynnelsen ble Nuorttanaste delt ut gratis til et betydelig antall mennesker. Både i 1900 og 1902 var det flere gratisabbonement enn betalende. Å dele ut gratisblader var i tråd med misjonsformålet til Frikirken, som også delte ut andre kristne skrifter på samisk. Også Sami usteb ble delt ut gratis til fattige. Betalingen for Nuorttanaste skjedde etterskuddsvis. Det var mange som ikke betalte for bladet, men likevel fikk det. Det kan ha hatt en virkning på de som faktisk betalte for bladet. De ikke var de ivrigste betalerne, muligens siden de så at misjonen sendte ut bladet gratis i stort omfang. De jevnlig henstillingene til abonnentene om å betale gjeld, kan tyde på at Frikirken til enhver tid hadde mye penger til gode. Det var etablert en ordning hvor alle som hadde betalt for Nuorttanaste ett år, automatisk fikk det neste år også, noe som neppe bidro til betalingsviljen.

Redaktørene og engasjerte lesere ga stadig uttrykk for at både Nuorttanaste og de andre samiske bladene/avisene hadde for få abonnenter i forhold til potensialet. Det ble regnet med

at det bodde minst 18.000 samer i Norge, og at altfor få av samene tok seg bryet å abonnere på bladene som kom ute på sitt morsmål.⁵⁸ Lund var ikke fornøyd med abonnementsutviklingen. "...Det er ikke mye, når man tenker på at det er 18.000 samer i vårt land, og at samene på finsk side lett kan få tak i bladet vårt hvis de ønsker det..."⁵⁹ Samme år ble det advart mot skjebnen til det første samiske bladet, "Muitalægje". I et leserbrev skylder en leser på at grunnen til at "Muitalægje" i sin tid gikk under, var at samene var for dårlige til å abonnere på det, og ikke var interessert i å utvide bladet.⁶⁰ Også redaktørene av Sami Usteb klagde over lav oppslutning om bladet. Det ble også klaget på at samene var dårlige til å støtte opp om sitt eget blad, mens de gjerne betale i dyre dommer for å abonnere på norske aviser.⁶¹ Leserne ble også oppmuntret til å holde bladet, og ikke skjemmes for å vise at de abonnerte på et samisk blad. Lund innrømmet for sine lesere at da de startet bladet hadde de håpet å få langt flere abonnenter til bladet enn hittil.⁶² I et leserbrev ble Presten G. Tamberg sitert, han hadde jobbet med Sami usteb. Tamberg hadde fortalt at mange samer fortalt om behovet for en samisk avis, men likevel hadde det mistet lesere fordi samene var misfornøyde med bladets innhold. Samtidig ble det opplyst at Nuorttanaste sine utgifter overskred dens inntekter, og at det var bare ved Frikirkens velvilje at det fortsatt kom ut. Heller ikke Sagai Muitalægje hadde fått så mange lesere som man håpet på.⁶³

Hvor abonnentene til Nuorttanaste holdt til, er det vanskelig å si noe veldig sikkert om. Det finnes noen indikasjoner på det. Uttrykk som samelands fjorder og kyst, ble ofte brukt selvfølgelig Nuorttanaste i denne periode⁶⁴. Det vil si at kysten utgjorde en viktig del av lesermassen. Også kommisjonærene til Nuorttanaste var stort sett plassert på Finnmarkskysten i denne perioden. Den største lesermassen kom etter hvert i indre-Finnmark, 30.juli 1915 ble det fortalt at Nuorttanaste hadde flest abonnenter i Kautokeino og Masi, 80 stykker. Det vil si omtrent 1/8 del av lesermassen. Samtidig ble det nevnt at blant de som abonnerte på Nuorttanaste i utlandet, dvs. USA, også stort sett var Kautokeino-området. I 1912 skrev redaktør Andersen at det var folk i Amerika, Alaska, Ungarn, Russland, Finland og Sverige som fikk bladet.

⁵⁸ Blant annet Nuorttanaste desember 1900, 30. desember 1902

⁵⁹ Nuorttanaste desember 1900

⁶⁰ Nuorttanaste januar 1900. Leserbrev undertegnet Henr. A Henriksen. Mer om Muitalægje, se Jernsletten 1986 s. 46

⁶¹ Nuorttanaste oktober 1900.

⁶² Nuorttanaste 30. november 1905

⁶³ Nuorttanaste 30.november 1905

⁶⁴ Sameland betydde i denne sammenhengen Finnmark.

En antydning av lesernes geografiske fordeling i utlandet kan man se i 1912. Da fortelles det at bladet blir distribuert til Sør-Norge, Amerika, Alaska, Ungarn Russland, Sverige og Finland. ”I de landene forteller den at det i Norge finnes en liten nasjon som heter samer, et levende og vitalt folk, som i likhet med andre nasjoner gir ut et blad på eget språk.”⁶⁵ I 1915 ble bladet distribuert i tre land; Norge 654, USA, (Alaska og Washington) 14, og Sverige 2.

2.6 Oppsummering

Nuorttanaste gikk raskt over fra bare å ha kristent misjonsstoff, til å være mer preget av aktualiteter. I dette kapittelet har jeg pekt på noen mulige årsaksforklaringer til denne utviklingen. Krav fra samiske lesere om å få aktualitetsstoff på samisk når det først kom ut et blad jevnlig er en hovedforklaringene. En annen er at samene ikke hadde noen nyhetsaviser, og dermed var det mulig å selge inn det kristne budskapet ved også å tilby også aktualiteter i bladet. Innholdsmessig var fordelingen mellom det kristne og det verdslige omtrent 51/49. aktualiteter og samfunnsdebatt hadde stor plass i bladet i denne perioden.

Erfaringene for samiske media var at det ikke var lønnsomt å drive en ren samisk aktualitetsavis, som Sagai Mitalægje sin skjebne viste. Det var heller ikke interesse nok blant de samiske leserne for et blad som var mesteparten kristent, som kun kom ut månedlig slik som Sami usteb. Ved å tilby nyheter i større grad enn Sami usteb, samt komme ut oftere så fikk Nuorttanaste et konkurransefortrinn i kampen om de samiske leserne. Nedleggelsen av Sami usteb viste også at det ikke var likegyldig for misjonsselskapene hvor stor oppslutning bladene hadde. Den stabile finansieringen fra Frikirken utgjorde en økonomisk garanti for utgivelse, samtidig som den satte rammer for innholdet i bladet. I 1912 sto Nuorttanaste igjen, som en slags mellomting mellom sine samtidige, en hybrid som skulle tjene både samiske lesere og sin eier.

Nuorttanaste sin involvering i Sagai Mitalægje kan ha hatt flere årsaker, men samiskspråklig og etnopolitisk idealisme fra redaktør Lund sin side er den mest nærliggende. At Sagai Mitalægje ble trykt ved Nuorttanaste sitt trykkeri, til langt under markedspris viser at redaktør Lund tok samisk samfunnsansvar og var en samfunnsaktør. Likevel var Nuorttanaste sin viktigste samfunnsoppgave å være språkbærer - og et forum på samisk språk. Bladets

⁶⁵ NN 15. februar 1912

rolle som samisk offentlighet var en annen av nøkkelfunksjonene dens i det samiske samfunnet, samepolitisk og annen meningsutveksling foregikk i bladets spalter, Redaktør Lund talte varmt om samefolkets rettigheter og dets språk, og var opptatt av at folk skulle lese og skrive samisk. Nuorttanaste var også alfabetiserende for folk som ikke kunne lese og skrive samisk, noe som var ekstremt viktig i en tid da det ikke ble undervist i språket.

3 1917-1945 Gjennom fimbulvinteren

I dette kapitlet skal jeg se på endringene til bladet, deriblant hvorfor Nuorttanaste ikke ble utvidet, og gikk over til å skrive norsk. Jeg vil se på hvilket forhold Nuorttanaste hadde til samebevegelsen i denne perioden. I tillegg ønsker jeg å undersøke hva Nuorttanaste og redaktøren gjorde utenom å redigere og trykke bladet, og hvilke implikasjoner det hadde. Bladet fikk en stor opplagsøkning under 2. verdenskrig, og jeg skal forsøke å forklare denne utviklingen. Til slutt skal jeg kartlegge hvilket innhold bladet hadde, samt opplag og lesernes utbredelse.

I denne perioden hadde Nuorttanaste en og samme redaktør: Henrik Olsen Heaika. Han var født i Ifjord i Øst-Finnmark i 1889. Han ble oftest omtalt som ”vår redaktør, og i tillegg til å være redaktør av Nuorttanaste så ga han også ut flere salmebøker og oversatte også poesi til samisk. Etter at han tiltrådte som redaktør kom han med sin redaksjonserklæring, bladet skulle først og fremst være evangeliserende, og deretter bringe aktualiteter og politikk.”⁶⁶

3.1 Samebevegelsens støttespiller

Fra 1910 og utover til midten av 1920-tallet var den samepolitiske mobiliseringen preget av sterk optimisme og mange initiativ som man trodde ville føre til bedre kår for samefolket.⁶⁷ Nuorttanaste meldte ofte om samepolitiske møter og initiativ, og Heaika kom også med redaksjonelle kommentarer til leserinnleggene som ble skrevet om samepolitikken. Samenes første landsmøte, i Trondheim 6. februar 1917 mellom samer fra norsk og svensk side rakk ikke å få noen forhåndsomtale i Nuorttanaste. En appell fra Elsa Laula Renberg (en av initiativtakerne til landsmøtet) om felles samisk samling rundt viktige saker ble trykt 15. februar 1917. H.O. Heaika var svært positiv til møtet:

”Det gleder oss veldig, når vi ser at noen av samene har begynt å prøve å forbedre situasjonen sin. Spesielt sørsamene ser ut til å ville holde fast på og utvikle situasjonen til sin nasjon.(...)I sannhet ser det ut som om vårt samiske folk dør i raskt tempo. Morsmålet blir satt bort både i skoler og hjemmene, og den oppvoksende slekt lærer bare norsk. Vi ønsker til lykke og fremgang til sørsamenes samarbeid og arbeid.”

⁶⁶ Nuorttanaste 15. oktober 1916

⁶⁷ Hætta: 2002 s. 172

Heaika mente likevel at bladet ikke kunne være den sterkeste motstanderen av fornorskningspolitikken. Nuorttanaste sin linje overfor samisk etnopolitikk og oppfattelsen av den rolle som religiøst blad, illustreres i 1921 under tittelen “Min bladde ja ædnegiella” (Vårt blad og morsmålet). Her ble det opplyst at opplagstallet nå var på 725 eksemplarer, og at det var det største noensinne. Han skrev at det gledet han svært mye at så mange støttet opp om bladet i ei tid med sterk fornorskning:

“Det gleder oss sterkt at våre kjære samer, midt i det undertrykkende fornorskingsarbeidet har vist og gjort det klart at morsmålet ikke skal gis opp så billig, og ikke oppgis i fiendens hender (...) På den ene siden er det klart for alle at ”Nuorttanaste” ikke kan sette i gang den sterkeste motstanden mot fornorskningen (...) Sjelden kan vi ytre noe i bladet til morsmålets forsvar. Spalteplassen er for liten, og bladet er ment først og fremst til åndelig oppdragelse. Men helt stille kan vi ikke være, for det er ikke i tråd med hjertet vårt og blodets følelser, og ikke vårt folks kjærlighet til morsmålet, som er et av de vakreste og mest velklingende språk i verden, som Gud har skapt.”⁶⁸

Ut fra dette sitatet ser man at Heaika var sterkt imot fornorskningspolitikken, og beklaget at Nuorttanaste ikke kunne være så motvirkende mot den som han hadde ønsket. Ett samepolitisk møte i Bonakas i Øst-Finnmark 1919 ble referert til i Nuorttanaste, og resolusjonene derfra ble trykket i sin helhet, deriblant krav om at samisk måtte bli tatt inn igjen som undervisningsspråk i kristendom, og at barna skulle få samisk som undervisningsspråk de første tre årene i grunnskolen. En lang redaksjonell kommentar fulgte, hvor redaktøren unnskyldte de ungdommene som nå fornektet sin samiske bakgrunn på grunn av fornorskningen som presset dem til det. Deretter uttrykte Heaika helhjertet støtte til alle samepolitiske initiativ og oppfordret samefolket til å stå sammen i en politisk samling⁶⁹:

”Vi tør å håpe på at flere av vår samiske slekt begynner å se nytten av å jobbe sammen, hånd i hånd, skulder mot skulder, for å beholde og fremme morsmålet, mest for barna som går på skole, gjennom alle problemer. Vi lenger etter å se samisk oppvåkning som forsvarer foreldrenes dyrbare arv før det blir for sent, og ikke la likegyldighetens ånd kvele at som er samisk.(...)la oss se at andre kommuners samer følger Tanasamenes ærværdige eksempel !”

Tidligere samme år ble det arrangert et samepolitisk møte i Tromsø, som det ble innkalt til via Nuorttanaste. Heaika skrev også da varmt om samenes rettigheter som folk, og mente at fremmelse av samiske rettigheter ville være til nytt og glede for både samer og nordmenn i Norge.⁷⁰

⁶⁸ Nuorttanaste 15. februar 1921

⁶⁹ Nuorttanaste 15. november 1919

⁷⁰ Nuorttanaste 28. februar 1919

Heaika kommenterte den samiske lista ved Stortingsvalget i 1921, under tittelen ”samenes oppvekkelse”. Der fortelles det at det har vært et leserbrev *Østfinnmarkens folkeblad* om samebevegelsen, og H.A. Henriksen i Tana blir foreslått som kandidat til Stortinget. Heaika sa seg enig med det og mente at Henriksen utvilsomt var en god kandidat til vervet, siden han både var same og hadde politisk erfaring som ordfører i Tana.⁷¹ Nuorttanaste skulle opprinnelig ikke blande seg i politikk, men redaktøren mente at dette gjaldt mer å flagge støtte til norske partier, enn å delta i og kommentere samepolitisk debatt.

”Noen spør oss om hvilket politisk parti bladet tilhører(...)Vi svarer kort at Nuorttanaste ikke skal være partistøttende eller jobbe for spesielle politiske grupper(...) Heller ikke innsendte brev som skryter eller oppfordrer til å støtte det ene eller andre politiske partiet.”⁷²

Å fremme samebevegelsen og dens stortingslister kom altså ikke inn under å ”jobbe for spesielle politiske grupper”. Og Heaika mente at bladet ikke skulle være en offentlighet for norsk politikk, men samisk politikk tydeligvis stilte i en annen posisjon.

Fra 1923 hadde bladet egen underoverskrift “det samiske hjørnet” hvor leserinnlegg om samenes forhold ble publisert. Ved opprettelsen av det skrev Heaika om fornorskingens virkninger, og oppfordret samene til å skrive inn til det.⁷³ Heaika hadde synspunktet at det ikke var noen motsetning mellom samepolitikk og kristendom. Ett opprop om dannelsen av en fellessamisk organisasjon fikk følgende råd: ”Vårt holdepunkt har vært og vil alltid være det, at alle felles samiske løft, som hører til samefolket og det største strevet med felleskapets arbeid ikke kan nå sitt mål, så lenge det ikke finnes folk som har e k t e g u d s f r y k t, og som setter sine forslag til bønn hos Gud.”⁷⁴

Det var først og fremst språket Nuorttanaste brente for og som man anså som det viktigste for samene. Da *Waren Sardne*, den sørsamiske avisen begynte å komme ut igjen i 1922 ble det meldt om det og fortalt litt om at *Waren Sardne* jobbet for den samepolitiske organiseringen. Heaika syntes bladet var altfor dyrt i forhold til at det bare kom ut på norsk. Heaika sitt syn på *Waren Sardne*, hvor kritikken gikk på det språklige, illustrerer også forskjellen mellom samebevegelsen i sør og i nord. Den sørsamiske etnopolitiske mobiliseringen la hovedvekten

⁷¹ Nuorttanaste 15. okt 1921

⁷² Nuorttanaste 28. februar 1919

⁷³ Nuorttanaste 15. juni 1923

⁷⁴ Nuorttanaste 15. juli 1923

på næringspolitikk, det vil si reindriften, og den nordsamiske la mest vekt på språkpolitikken.⁷⁵ Nuorttanaste ønsket likevel bladet velkommen som en etnopolitisk aktør. Dette tyder på at Heaika mente at samene trengte å markere seg på flere arenaer for å nå frem med sin sak.⁷⁶

Fornorskningspolitikken var først og fremst myntet på språket, men påvirket naturlig nok hele samfunnet. Bytte til norsk identitet betydde at man f.eks sluttet å bruke kofte og prøvde å distansere seg fra sin samiske bakgrunn mest mulig. Ungdommen gikk over til å bruke norske klær, selv om de ble gjort narr av. På denne tiden var kofte et hverdagsplagg og utviklingen var merkelig for de som levde på den tiden:

“Fornorskningen har også påvirket klesvanene(...) Store deler av samene i finnmark har sluttet å bruke egenproduserte klær(...) Og hvordan er samenes klesmåter? Samejenter kler på seg sko, og kjøper krager i butikken som de henger rundt halsen. De gjør seg selv til narr. Nordmenn smiler og gjør narr av dem i skjul.”⁷⁷

Politikken splittet opp venner og familie, etterhvert som de skiftet identitet. Heaika var spesielt opprørt over at fornorskningen skapte gnistninger mellom generasjonene, når de unge gikk over til norske skikker, og dermed tok avstand fra sine foreldre. ”Ungdommen virker å frykte de eldres samiske skikker, og skyr den mer enn den verste dødssykdom (...) Hvorfor har det blitt et så stort skille mellom gamle foreldre og deres barn? Det er stygt å være vitne til det”.⁷⁸ Andre leserbrev kommenterte også at ungdommen gikk bort fra å bruke kofte, komager og andre samiske klesplagg.

I 1938 bekymret Heaika seg for den språklige situasjonen i Røros, at samene der ikke lengre snakket samisk.⁷⁹ Det ble samtidig forklart at samisken der ikke var forståelig for dem som bodde nord for Vefsn.⁸⁰ Heaika kommenterte ved en anledning språkproblemene og andre problemer som samebevegelse hadde:

”Men sannheten er at det har vist seg å være vanskelig å få sammen sjøsamene og reindriftssamene, eller beboere på samme sted til samiske formål. Og i tillegg kommer det fjellhøye problemet med språk mellom sør-samene og Finnmarks samer. Når de skal forhandle og finne ut av sitt folks spørsmål, må det gjøre det på n o r s k!”⁸¹

⁷⁵ Om forskjellen på nordsamisk og sørsamisk etnisk mobilisering, Solbakk 1999

⁷⁶ Nuorttanaste 30. desember 1922.

⁷⁷ Nuorttanaste 15. november 1920, leserinnlegg om fornorskningen, ikke underskrevet.

⁷⁸ Nuorttanaste 15. juni 1923

⁷⁹ Nuorttanaste 28. februar 1938

⁸⁰ Språkgrensa for sørsamisk regnes å gå ved Rana.

⁸¹ Nuorttanaste 15.juli 1923

Redaktøren fryktet at det skulle gå likedan med nordsamisk som det så ut til å gå med sørsamisk, og ba leserne om å “holde liv i vårt kjære og myke morsmål på best mulig måte”. Dette kunne blant annet gjøres ved å abonnere på Nuorttanaste for å beskytte samisk språk. Argumentet kan sies å være like mye et salgsargument som et politisk budskap.

Oppsummert kan man si at selv om Heaika ofte skrev at Nuorttanaste ikke skulle være politisk, så var bladet under hans tid veldig orientert mot den samepolitiske bevegelsen. Heaika både støttet sterkt og oppfordret til samisk samling. I tillegg utgjorde bladet en samisk offentlighet, hvor samebevegelsens meningsutveksling og debatt kunne foregå. Det er flere som har undersøkt Nuorttanaste sin rolle i forhold til samebevegelsen. Både Jernsletten og Borgen har skrevet om bladets rolle som samepolitisk forum. Jernsletten fremhever bladets rolle som offentlighet, ved at bladet ikke stilte seg negativt til samebevegelsen, og mener det ikke ble upolitisk før ut på 1920-tallet. Jernsletten fremhever bladets rolle som offentlighet ved at den ikke stilte seg negativt til samebevegelsen, og mener den ikke ble upolitisk før ut på 1920-tallet. Jeg vil argumenter for at Nuorttanaste støttet opp om samebevegelsen, og i stor grad fulgte den samepolitiske mobiliseringen. Mindre omtale av samepolitiske initiativ skyldes den generelle nedgangen i samepolitisk aktivitet fra midten av 1920-tallet, og ikke noen redaksjonell avgjørelse. Det kan for eksempel vises ut fra hvordan Nuorttanaste etter 2. verdenskrig omtaler den samiske organiseringen da den tok seg opp igjen.

3.1.1 Fremstillingen av samene

Fremstillingen av samene i mange norske bøker og i norsk offentlighet i denne perioden var stort sett veldig negativ og nedvurderende.⁸² Samene var et mindreverdige folkeslag, var det dominerende bildet av samene som folkeslag, eller stamme som det ofte het. Det var raseteoretiske forklaringer som lå til grunn for det synet, ifølge datidens vitenskapsånd. Samenes status som et opprinnelig folk var også noe vitenskapsfolk satte spørsmålsteget ved, Norge hadde alltid hatt norsk etnisk bosetning, andre folkeslag var kommet til etter hvert.⁸³ Henrik Kvandahl, en av de førende menn i samebevegelsen, var en av få som prøvde å kjempe imot disse fremstillingene av samene. Kvandahl offentliggjorde sin bok ”samefolkets historie” i 1925.⁸⁴ I boken siterte Kvandahl finnemisjonens prest Jens Otterbech som også

⁸² Blant annet Minde:2000, Lorenz 1991: s 77

⁸³ Hesjedal:2001

⁸⁴ Kvandahl: 1925

hadde skrevet negative karakteristikker av samene som folk.⁸⁵ I sin omtale av boken forsvarte Nuorttanaste misjonsorganisasjonene, og mente at omtalen av Otterbech og finnemisjonen var altfor hard. Otterbech hadde høy stjerne blant samene, hans død ble omtalt bredt i Nuorttanaste. Men også Heaika hadde også seg hvordan folk som jobbet i misjonen spredte usannheter om samene og skrev en lederartikkel om det:

”Vi har av og til lest artikler i norske aviser, skrevet om Finnmark og samenes situasjon. Det er først og fremst predikanter, som med godt formål, som i det vide og brede beskriver hva slags hedensk situasjon Finnmark er i og hvor dårlig det fortsatt står til med opplysning der (...) Slike skriv - hvor velment de enn er – kan ikke annet enn å forarge folk i Finnmark og først og fremst oss samer, hvis situasjon ofte blir svertet med veldig stygge farger. Derfor er det både stygt og skammelig, at sånne skriv skal sendes over hele Norge og til utlandet, gir et forvrengt bilde av vårt kjære Finnmark som ikke engang fins. Enda mer skammelig er det at det er forkynnere, som skriver til kristne blader om hvor hedenske samene er – hvor skitne og uhygieniske de er på alle måter (...) Men når det går over alle sannhetens grenser, så tåler vi det ikke.”⁸⁶

I bladet refererte redaktøren til Henrik Kvandahls virksomhet i Sør-Troms og mente at beskrivelsene av samene var skyld i mye av skammen folk følte:

“Men årsaken til det må finnes i bøker og skrifter. Fordi mye er blitt skrevet feil om samene, som har satt deres selvrespekt tilbake. Samenes dårlige skikker blir bestandig fremhevet, selv om den andre siden (den norske siden) ikke er bedre. “

Heaika reagerte også på stereotypien om samene som forfyllede, skitne, enke og uopplyste. Da filmen Lajla etter J. A. Friis sin roman fra 1881 ble filmatisert i 1936, advarte Nuorttanaste mot konsekvensene for samene av å bli med på filmen som statister. På den måten mente Nuorttanaste at folk var med på å støtte det negative bildet av samene som filmen etter hans mening fremmet.⁸⁷ Heaika var altså oppmerksom på innvirkningene av det negative bildet som ble skapt av samene og reagerte mot det.

3.2 Et større og bedre blad

Da Heaika som tok over som redaktør etter Ole A. Andersen, tok han også over ambisjonene om å få utvidet bladet. Det ble stadig gitt uttrykk for fra leserne om at de ville ha mer aktuelt stoff i Nuorttanaste og at det kom for sjeldent ut. Som en frustrert leser skriver i ett

⁸⁵ Mer om samemisjonens karakteristikker av samene og debatten rundt det: Lye: 1999.

⁸⁶ Nuorttanaste 15. aug 1925

⁸⁷ Nuorttanaste 1936.

leserinlegg 1918: “Vi har abonnert på vår lille nasjons blad mange år, og gjør det fortsatt. Vårt blad er nesten for kristent og hellig, selv til å være et misjonsblad. Det tar plass i et lite blad, med innlegg som hver eneste av bladets lesere kan lese i Bibelen.”⁸⁸ Heaika skriver i sitt tilsvarende svar at bladets oppgave først og fremst er evangelisering:

”Og misjonen som er forlegger eller støtter det, har bestemt fra begynnelsen at bladet skal først og fremst inneholde kristne innlegg.(...)og deretter ettersom plassen tillater det komme med litt politiske nyheter(...) Misjonens bestemmelse står fast, og bladets redigerer må selvfølgelig rette seg etter det.”

Jevnlige kom ønsket om å få flere samiske aviser frem i Nuorttanaste. ”Vi er i Norge nærmere 20 tusen lesere. Det blir for lite å lese for dem, når det bare er det ene lille bladet.” Leserinnlegget er signert A.L. (Anders Larsen?). Både i 1920 og 1921 uttrykker synodemøtet, (dvs. årsmøtet) til Frikirken at de gjerne ser at Nuorttanaste kommer ut som ukeavis, om det var økonomisk mulig.⁸⁹ I protokollene fremgår det ikke hvorfor synodemøtet ønsket en utvidelse, men det er sannsynlig at ønsket fra leserne og redaktøren påvirket beslutningene sentralt i Frikirken. Men stadig kom Nuorttanaste ut bare to ganger i måneden. Ved 25-årsjubileumsnummeret i 1923 uttrykte redaktør Heaika frustrasjonen over at selv om tidsskriftet var såpass gammelt, hadde det stått på stedet hvil utgivelsesmessig:

”Av og til kommer det en ting i tankene som plager oss akkurat når vi skal feire vårt blad, og erstatter gleden med en sorg og tomhet (...)Alle vet at vårt blads svake side er at utvidelsen lar vente på seg, den er fast som en flue i et tjærefat. Den kommer ingen vei når beina er limt fast – utvidelsen blir det ingenting av. Det er ubehagelig og trist for oss når vi tenker på det”.

I 1933 prøvde Heaika igjen å foreslå en utvidelse av bladet i forbindelse med at bladet gikk over til å skrive også på norsk (se underkapittel 3.4) ”Om vi også våget å utgi bladet tre ganger månedlig – f.eks. hver 10. og 20 dag i måneden med den forandrede lapisk norske tekst var det mulighet for å kunne innvinnes abonnementsforøkelse (...)det er nettopp dette en del av samene år om annet har klaget over – særlig de som er glad i bladet – at det kommer så sjeldent ut.”⁹⁰ Det kom ikke noe svar på den henvendelsen. Også to år etterpå, i 1935 prøvde Heaika igjen å foreslå utvidelse da bladet sluttet å skrive på norsk. ”Man er videre opmerksom på at samene har sterkt ønske om at bladet kunde komme lidt oftere ut enn det har gjort hittil. Et lite blad med bare 2 numre om måneden kan ikke i lengden virke tilfredstillende på samene

⁸⁸ Nuorttanaste 30. mars 1918

⁸⁹ Protokoll for synoden, Ra

⁹⁰ Brev fra H.O. Heaika til Frikirkens komite for Finnmarksmisjonen, datert 14. juli 1933. Ra. Pa:

heller”. I forslaget Heaika skrev om utvidelse lå det en ganske klar trussel om at det kunne bli konsekvenser i motsatt fall:

”Vi vil sette pris på det, og det vil virke opmundtrende i arbeidet, at Frikirkens øverste leder viser seg forståelsesfulle overfor denne misjonsgren som den selv optok for 37 år siden. I motsatt fall virker det nedslående, og det blir da et spørsmål om det ikke er likeså godt å nedlegge det hele.”⁹¹

Selv om trusselen var sterk fra Heaika, ble Nuorttanaste av økonomiske hensyn ikke utvidet. For Heaika var det muligens en halv seier at det ikke skulle bli brukt like mye norsk lenger.⁹² Lund ønsket at bladet skulle bli ukesavis allerede i 1901. Det var kravet fra leserne om å få en samisk avis som førte til disse forsøkene, selv om redaktørene og Frikirken gikk med på å prøve å ekspandere bladet. Nuorttanaste kom aldri ut oftere enn annenhver uke, på tross av at flere generasjoner lesere, redaktørene og eierne ønsket det.

3.3 Savnet etter aviser

Blant samene var det også en del initiativ til å få startet samiske aviser uavhengig av Nuorttanaste. Regnor Jernsletten skriver i sin hovedoppgave om innsamlinger av penger og abonnenter til samisk avis fra 1917.⁹³ Men dette initiativet lyktes ikke. En medvirkende årsak til forsøkene kan også ha vært at Nuorttanaste ikke klarte å få til en utvidelse selv om det ble lovt at dette skulle skje. Intensjonene om en ny samisk avis, uavhengig av Nuorttanaste kom også fra en visshet om bladet ikke var redaksjonelt uavhengig. Avistanken var sterk, både på norsk og svensk side. I Sverige begynte det å komme ut en avis for samene på svensk fra 1918, *Samefolkets egen tidning*, og den fikk statstøtte fra 20-tallet.⁹⁴ Noe tilsvarende var ikke aktuelt i Norge med datidens minoritetspolitiske klima. Som allerede nevnt gjenoppsto Waren Sardne i sørsamisk område, og kom ut igjen fra 1922. Også den skrevet på norsk, men til gjengjeld var den en uavhengig samisk avis med en klar etnopolitisk profil.⁹⁵ I 1921 kunne Nuorttanaste fortelle at det fra og med juni skulle komme ut et blad som het *Samealbmug* (samefolket). Formålet med dette bladet var å jobbe med å ”fremme aktuelle og åndelige saker, forsvare morsmålets rettigheter osv...”. *Samealbmug* sitt innhold var preget av en valgkampavis for samebevegelsen, og brukte både norsk og samisk språk i avisen.

⁹¹Ra: Brev fra H.O. Heaika til Firkirkens komite for Finnmarksmisjonen, datert 27. juni 1935. Ra. Pa:

⁹²ibid

⁹³ Jernsletten:1986 s.157

⁹⁴ *Samefolkets egen tidning* kommer ut fortsatt i dag, under navnet *Samefolket*.

⁹⁵ Om den hadde kommet ut på sørsamisk hadde den ikke vært leselig for Nuorttanaste sine nordsamiske lesere.

Nuorttanaste skrev rosende om avisen: “Soloppgangen over fjellkanten som er forsidebilde spår pent om samefolkets morgengry – det som banker i brystet på enhver ekte same(...)vi ønsker den nye bror til lykke, og håper at det i samarbeid med Nuorttanaste kan løpe og ydmykt hilse vårt kjære folk”. Nuorttanaste anså altså Samealbmug som en samepolitisk kampfelle og ønsket den derfor velkommen. Avisen skulle dog ikke leve lenge. Bladet kom ut fire ganger i 1921, og tre ganger i 1922 med utgivelsessted i Vadsø. Utgivelsene stoppet plutselig i 1922, uten noen forvarsel annet enn at redaktøren skriver han skal ta pause for å reise omkring blant samene.⁹⁶ I 1923 forteller et leserbrev i Nuorttanaste noe om hvordan utgivelsen av Samealbmug ble tatt imot.

“Østfinnmarkens Folkeblad skal igjen komme ut i Vadsø, under et nytt navn. Det fortelles også at venstremenn har begynt å samle inn penger til aksjer og abonnement, også blant samer. Derfor skal jeg nå med noen få ord fortelle at dette bladet, med dens tilhengere alltid i det skjulte har jobbet mot samenes politiske bevegelse.(...)Da Samealbmug kom ut, var Østfinnmarkens Folkeblad både nedsettende og gjorde narr av Samealbmug. Hvorfor? Fordi det bladet hører til den gruppen som jobber for å fornorske samer. Hvorfor skal vi hjelpe et blad som jobber imot oss?”⁹⁷

Heaikas svar til dette leserinnelegget forteller at heller ikke Nuorttanaste slapp unna morsomheter på dens vegne: “Vi vet at samer blir diskriminert, og også vår redaksjon blir sett ned på fra nordmenn, noe som selvfølgelig sårer oss.”⁹⁸ Samme år beklaget han at Nuorttanaste ikke kunne komme med flere nyheter: ”Bladet prøver å bringe nyheter ettersom spalteplassen tillater. Likevel må det innrømmes at litt for lite fortelles fra den vide verden.”⁹⁹ Også ved jubileumsnummeret i 1923, 25-årsjubileet, uttrykte Heaika at det langt fra bare var lett å være samisk blad: ”Når vi nå kommet ut i 25 år, er det langt for et samisk blad. For hvis det er noe som har måttet komme til verden gjennom mye smerte, så er det de samiske avisene, og først og fremst Nuorttanaste”

Et leserinnelegg i 1925 forteller om hvordan samene gjennom flere år hadde blitt lurt til å tro på bedre tider og bedre forhold, deriblant samiske aviser. ”Hvordan samer er blitt lurt”.¹⁰⁰ Der beskriver et innlegg underskrevet K. Hansen hvordan samene var blitt sviktet av såkalte samiske representanter ved tre tilfeller. Den første var en mann i Tromsø som lovet at han

⁹⁶ Mer om samealbmug: Jernsletten 1986

⁹⁷ Nuorttanaste 30. mai 1923

⁹⁸ Nuorttanaste 30. mai 1923

⁹⁹ Nuorttanaste 15. feb. 1923

¹⁰⁰ Nuorttanaste 15. mars 1925

skulle jobbe for samenes sak, og mange trodde på ham, og han lurte penger fra mange.¹⁰¹ Straks etter at han var ferdig, kom en mann til, og han fikk satt i gang basarer og frivillige bidrag. Men den tredje var ifølge K. Hansen verst:

”Han reiste omkring i Øst- og Vest sameland,¹⁰² helt til finskegrensa og kom med masse vakre lovnader. Slik lofte svindleren et samisk blad til samene, høyskoler og alt som hører med til vanlig opplysning. Han samlet inn penger til bladet, fra et halvt til halvannet år. Til og med kalvskinn tok han som forskudd på abonnementsbetaling. Denne svindelen varte tre år helt til ingen flere lot seg bli lurt. På denne måten ble flere hundre mennesker ført bak lyset og tusenvis av kroner ble sløst bort.”¹⁰³

Dette leserbrevet ble kommentert av Heaika, som var enig med brevsriveren om at dårlige talsmenn og representanter hadde lurt samer. Heaika mente videre at disse personene kunne ha vært velmenende i utgangspunktet, men siden deres grunnsyn ikke var grunnet i kristen tro, så falt de i fristelsen. Disse initiativene var ikke nødvendigvis ment bare som rene svindelforsøk, men likevel påvirket dette andre samfunnsfremmende tiltak.¹⁰⁴ E etter nedleggelsen av Samealbmug skulle det gå 35 år før det neste gang ble opprettet en samisk avis i Norge. Nuorttanaste fikk gå videre alene gjennom ”fimbulvinteren”

3.4 Norsk – eiervang eller nødvendighet?

I samisk politisk historie betegnes mellomkrigstiden som ”fimbulvinteren”, fordi det ble slutt på den eksisterende samepolitisk organiseringen i midten av 1920-tallet, og den tok seg ikke opp igjen før etter 2. verdenskrig.¹⁰⁵ Også i Nuorttanaste fikk merke at fornorskninga for alvor begynte å vise resultater. I 1933 ble det bestemt at Nuorttanaste skulle begynne å komme ut med delvis norsk tekst. Organisatorisk lå Nuorttanaste under Frikrikens Finnmarksmisjon, og Finnmarksmisjonens formann var å betrakte som nærmeste overordnede på eiersiden. Heaika forfattet forslaget om denne omstillingen som han ”var blitt pålagt” å skrive i samråd med Finnmarksmisjonens formann.

”Man er oppmerksom på at det samiske sprog går mer og mer tilbake eftersom tiden utvikler seg, særlig i fjorddistriktene i Finnmark. Den opvoksende samiske ungdom lærer ikke lenger å lese sidt morsmål på folkeskolen.(...)Som rimelig er virker dette

¹⁰¹ Mannen det først refereres til var mest sannsynlig John Haug i Tromsø. Haug skrev flere sterke samepolitiske innlegg til Nuorttanaste i 1919. Mer om Haug i Jernsletten 1986 s. 158

¹⁰² øst- og vest sameland = Finnmark og Troms. Bare sameland betydde som oftest Finnmark, men kunne også bety begge fylkene.

¹⁰³ Nuorttanaste 15. mars 1925

¹⁰⁴ Jernsletten :1986 s.163

¹⁰⁵ Jernsletten:1986 s.227; Otnes:1970 s. 142,

også på ”Nuorttanaste”, abonnementsstallet er gått tilbake i de senere år, hvilket igjen går utover bladets finanser.”¹⁰⁶

Heaika var som vi har sett tidligere i kapittelet, sterkt opptatt av bevaringen av det samisk språket. Han var motvillig til å skrive også på norsk, men noe måtte gjøres. Heaika hadde sett hvordan språket gikk tilbake, og knyttet det automatisk til Nuorttanastes tilbakegang. Nå tvang den økonomiske situasjonen Heaika og Frikirken til å tenke nytt. Det fremgår ikke hvor mange abonnenter Nuorttanaste hadde mistet. Det siste sikre tallet er fra 1921 da opplagstallet ble oppgitt til å være på 725, og at det aldri tidligere hadde vært så høyt.¹⁰⁷ Om tallet hadde økt utover 20-tallet, og sunket tidlig på 30 tallet, eller holdt seg stabilt på 20-tallet før det begynte å synke, er det vanskelig å si noe om. Men det hadde gått ned i ett par år allerede, og i et forsøk på å forbedre den finansielle situasjonen så ville bladet gå over til å bli et tospråklig blad. Målet med omleggingen var også å nå nye grupper lesere; norskspråklige som behøvde å få det kristne budskap: ”Efter denne forandring har man utsikt til å nå den enkelte med Guds ord også blandt norsktalende her oppe, som ellers ikke har interesse for det kristelige, når bladet samtidig meddeler nyheter i den utstrekning plassen tillater det.”¹⁰⁸ Frikirken og redaktøren var altså bevisst på at aktualitetene var salgsfremkallende i det samiskspråklige markedet, og nå ville de se om det fungerte blant de norskspråklige.

15. desember 1933 kom prøvenummeret med norsk og samisk tekst ut, med 50% norsk tekst, og 50 % samisk. Nummeret ble foruten abonnentene distribuert til “en hel del av dem som ikke er abonnenter”. Det er merket prøvenummer øverst på forsiden, og etter det åndelige budskapet på de to første sidene av Nuorttanaste, og kom med forklaringen på at Nuorttanaste har fått norsk tekst på side tre. Forklaringen var på norsk, med en oppfordring om at også norskspråklige venner nå kunne abonnere på bladet. For sikkerhets skyld ble dette gjentatt på samisk på siste side, med en kort forklaring om at lederne hadde bestemt at Nuorttanaste skal komme på henholdsvis norsk og samisk, og ellers ingen personlig kommentar fra redaktøren. Bladet skulle fortsatt ha både verdslig og kristent innhold, og siden det skulle være tospråklig, måtte de to språkene veksle om å ha det kristne innholdet først i bladet. 1934 begynte med ett nummer med omtrent halvparten samisk åndelig tekst, og halvparten norsk verdslig. I Neste nummer var rekkefølgen omvendt. Heaika fulgte bestemmelsen fra Frikirken, men til sine

¹⁰⁶ Brev fra H.O. Heaika til Frikirkens komite for Finnmarksmisjonen, datert 14. juli 1933. Ra. Pa

¹⁰⁷ Nuorttanaste 15. feb 1921

¹⁰⁸ Brev fra H.O. Heaika til Frikirkens komite for Finnmarksmisjonen, datert 14. juli 1933. Ra. Pa

samiskspråklige lesere gjorde han ikke skjul på at han var imot den nye ordningen. Han hadde raskt fått oppsigelser på abonnemeter og sterke klager:

“(..)Også bladets redaktør plages over forandringen, som ønsker sitt eget folk – samefolket – både kristendommens opplysning og ellers vanlig informasjon. Fordi det som kommer på morsmålet får først plass i hjertet.(...) Redaktøren har selv sagt til de som styrer at bladet ikke burde blitt tospråklig uten at det samtidig ble større. Da det ikke gikk gjennom så tør vi å si at den nåværende ordningen ikke kan vare lenge. Den kan ikke tilfredsstille hverken nordmenn eller samer(..) Prøv dere, kjære samer, likevel å vise tålmodighet ihvertfall dette året, og ikke slutt med å abonnere.”¹⁰⁹

Heaika var altså ikke innstilt på at bladet på to språk skulle bli en varlig ordning, og ba sine samiske lesere å holde ut ett år. I påfølgende nummer kom den første leserbrevet på trykk som uttrykte forbauselse til omleggingen:

“Fordi du har vært et skinnende lys for oss, og varmet oss, så har også vi elsket deg (...) Fordi vi trenger å høre på vårt språk alt det lille du makter å bringe til oss. For vi er ikke alle språkmektige, slik at vi skjønner fremmede språk(...). Vi tenker at vi på denne måten blir straffet for vår manglende betaling, men hvis vi hadde blitt bedre til det, så kan de hende at Nuorttanaste trekker straffen sin tilbake? Men hvis våre veier må skilles, så må vi leve med det.”¹¹⁰

Om redaktøren var uenig i dette leserinnlegget underskrevet med “H”, så kom det ikke frem. Leserinnlegget var en påminnelse om at Nuorttanaste til stadighet hadde penger til gode hos leserne. Ordningen med halvt norsk og samisk innhold fortsatte til juni 1934. Fra juni, et halvt år etter omleggingen, ble siste siden av tidsskriftet igjen tilegnet spalten “fra den vide verden”, skrevet bare på samisk. Redaktøren sørget fortsatt for at alt innhold var tospråklig, men fra da av var altså nyhetene skjermet – siste side med nyhetsnotiser var alltid på samisk. Sannsynligvis ønsket redaktøren at de som ikke kunne norsk fortsatt skulle kunne lese nyheter – nyhetene ble i dette tilfellet prioritert over det kristne stoffet.

Mot slutten av 1934 kom en slags beklagelse fra redaktøren til leserne for omleggingen. Heaika uttrykte forståelse for at språket var en hjertesak, spesielt i trosspørsmål. Han hadde som lovt til leserne foreslått overfor Frikirken at bladet skulle vende tilbake til bare samisk, men hadde ikke lyktes. Og måtte meddele at bladet skulle komme på begge språk også året etterpå.¹¹¹ Nuorttanaste skrev på norsk til slutten av 1935, men omleggingen fikk ikke ønsket effekt. To år med dette forsøket var nok for redaktøren og eieren. I evalueringen av ordningen kom det frem at Nuorttanaste hadde fått noen få norske abonnemeter, en mistet mange. Flere av

¹⁰⁹ Nuorttanaste 15. februar 1934

¹¹⁰ Nuorttanaste 28. februar 1934

¹¹¹ Nuorttanaste 30. nov 1934

dem hadde vært abonnenter helt siden bladet ble opprettet.¹¹² Derfor ble det foreslått at bladet skulle gå tilbake til ordningen med bare samisk tekst. Dette godkjente styret for Finnmarksmisjonen, men de ville beholde en del norsk tekst i bladet, en såkalt “Ungdomsspalte”. Denne ungdomsspalten ble utgitt fra 1936, men døde en stille og uannonsert død i bladet. På slutten av 1935 fikk leserne vite at bladet ville slutte å bli sendt til de som bare kunne norsk, og de samiskspråklige leserne fikk beskjed om at alt ville være ved det gode gamle:

“Det er selvfølgelig mye mer gledelig for meg at jeg igjen får hilse mine kjære lesere på vårt felles hjertespråk. Det var leit de to årene jeg måtte svikte dere på grunn av mye norsk innhold.(...)Dette har vist til en viss grad at slik kan det gå, hvis unnlåtenheten og tiltaksløsheten fortsetter.”

Det siste var en trussel om konsekvensene manglende betaling kunne få for bladet. Som alltid var abonnenten til Nuorttanaste skyldig bladet penger. Det er mulig denne antydningen var årsaken til at det fra nå av ble samlet inn penger til bladet. Både Heaika, Guttormsen og kommisjonærene tok imot bidrag. Alle bidragsytere fikk sitt navn på trykk i bladet, og det ble en fast spalte i bladet. I krigsårene tok navnene på bidragsytere så mye spalteplass at bladet måtte slutte med den praksisen. Ekstremtilfellet er 15. februar 1943, da nesten hele siste side dekkes med navn på anslagsvis 200-250 bidragsytere – skrevet med ganske små typer. Det ble også stiftet en vennskapsforening til Nuorttanaste “Idit illo” i Lavvonjarg i Tana.¹¹³ Denne venneforeningen skulle støtte Nuorttanaste mange år fremover med frivillige bidrag. Ved disse innsamlingene fikk bladet inn frisk kapital, noe som lettet den økonomiske byrden for Frikirken.¹¹⁴ Samene hadde slått ring om Nuorttanaste.

Fra 1936 ble altså mest samisk brukt, og leserne fikk senere enda en unnskyldning fra redaktøren:

“Da bladet for to år siden begynte å bruke norsk, var det mange samer som syntes det var ubehagelig. At deres morsmåls avis skulle ødelegges slik, klaget de. Nå kommer det igjen mest på samisk. For det er samenes egen avis. Da er det bare rimelig at du bestiller bladet på nytt, slik at du fortsatt får lese den på ditt eget klingene språk”¹¹⁵

Heaika sin kjærlighet til samisk språk var altså uforandret. Den såkalte ”Fimbulvinteren” for den samepolitiske organiseringen og det samiske samfunnet ble på denne måten også gjenspeilet i Nuorttanaste. Overgangen til å skrive også på norsk i 1933, som Heaika motvillig

¹¹²: Brev fra H.O. Heaika til Firkirkens komite for Finnmarksmisjonen, datert 27. juni 1935 Ra.

¹¹³ Idit illo = morgen glede, Nuorttanaste 30. desember 1942

¹¹⁴ Fremgår blant annet av Frikirkens årsmelding 1941 til 1942. Ra.

¹¹⁵ Nuorttanaste 15.jan 1936

gikk med på, kan ses på som enda ett symptom på et samisk samfunn i resignasjon over fornorskningen. På den annen side så sluttet bladet å skrive norsk og vendte tilbake til å være den språkbæreren som var ett av dens formål. Tilbakemeldingene fra leserne var klare nok; de mislikte sterkt at det eneste bladet på samisk brukte spalteplassen på på norsk. Likevel var dette ikke nok til å skremme Nuorttanaste fra å prøve å gjøre det samme i 1950.

3.5 Forlagsvirksomheten

Nuorttanaste fikk eget trykkeri i 1926 og redaksjonen flyttet fra Korsfjorden til Kåfjord i Alta. Kåfjord ble valgt fordi det var elektrisitet der som kunne drive trykkeriet. Fremtidig redaktør Anders Guttormsen som kom til Nuorttanaste som typograflærling i 1928, og Heaika og Guttormsen var sammen veldig aktive i å få utgitt bøker om og for samene. Denne virksomheten skjedde parallellt med utgivelsen av bladet. Nuorttanaste fungerte allerede som annonseorgan, og nå gikk redaksjonen over til også å fungere som distributør av bøker. På forkynnelesturene som blant annet Guttormsen tok, hadde han også med seg bøker til salgs. Det ble også trykt både små kristne bøker og andre bøker som Nuorttanaste avverterte til salgs. Det ble solgt samisk lommebibel, småskriftet bibelens lære om samvittighet. Frikirkens egen bok, *Vore brødre lapperne* (1917), som handlet om samisk misjonshistorie, med bidrag fra de avdøde redaktørene Ole Andersen og G.F Lund, var også til salgs. Anders Guttormsen skrev flere bøker: *Kristtalaš muitalusak samemanaidi* (1936)¹¹⁶ *Litt av hvert fra det fjerne Finnmark* (1940). H.O. Heaika skrev *Turtelduvvá* (1921) og *Min bestojupmi kristus siste/vår frelse i kristus* utgitt på begge språk (1924).¹¹⁷ Av samemisjonens bøker ble *Fornorskningen i Finnmarken* (1917), distribuert. Utgivelsen av *Fornorskningen i Finnmarken* blir sett på som kuliminasjonen av misjonsorganisasjonenes motstand mot fornorskningen, da den inneholdt krass kritikk av språkpolitikken som ble ført.¹¹⁸ Kapitlet i boka som omhandlet morsmålsundervisning i skolen var oversatt til samisk og mulig å få kjøpt via Nuorttanaste. I boka blir både Nuorttanaste og Sagai Muiltægje omtalt som forum hvor samene forgjeves har prøvd å hevde sin rett.¹¹⁹ Med andre ord ble Nuorttanaste oppfattet som et etnopolitisk forum på lik linje med Sagai Muiltægje. Ved forlagsvirksomheten bidro Nuorttanaste både til at det evangeliske budskap kom ut skriftlig, samt å bidra til spredning av samiskspråklige bøker. I tillegg bidro distribusjonen av *Fornorskningen i Finnmarken* til å spre budskapet om

¹¹⁶ oversatt: Kristne fortellinger for samebarn, blir da en av de aller første bøkene for samiske barn

¹¹⁷ Ingen av disse bøkene har dessverre vært å oppdrive i forbindelse med oppgaven.

¹¹⁸ Eriksen og Niemi: 1980 s.121

¹¹⁹ Hidle og Otterbech: 1917, forord.

den urimeligheten i fornorskningspolitikken. Distribusjonen pågikk både via posten, samt at bøkene ble solgt eller gitt bort ved predikantreisene til Heaika og andre tilknyttet Frikirken.

3.6 En ny krig

Okkupasjonen av Norge 9. april 1940 ble førte ikke til redaksjonell hysteri i Nuorttanaste. Først på siste side i nummeret etter krigsutbruddet, 15. april ble det fortalt at Norge var blitt okkupert. Nyheten ble riktignok trykt i større typer enn vanlig, men de typene hadde neppe kvalifisert til å være krigstyper i aviser. Det kristne innholdet beholdt altså førstedelen av bladet, uansett hvor sensasjonelle nyhetene var. Etter at okkupasjonen var gjennomført innførte nazistene sensur og la begrensninger på trykke- og ytringsfriheten i Norge.¹²⁰ Nuorttanaste ble ikke underlagt sensur, og måtte heller ikke legge ned driften slik som over halvparten av avisene i Norge gjorde i løpet av krigen. Avisdøden førte til at Nuorttanaste nesten fordoblet opplaget sitt i løpet av krigen. Allerede på slutten av 1940 ble det meldt om 1.000 abonnenter, og i 1944 var ble det oppgitt 1600-1700 abonnenter. Det er to mulige forklaringer på den sterke opplagsøkningen. Den første er at innholdet var så attraktivt at folk ønsket å lese mer Nuorttanaste. Det andre er lite tilgang på nyheter generelt i Norge som gjorde at folk måtte lese Nuorttanaste. Nuorttanaste hadde lite aktualiteter i bladet under krigsårene. Det kan være fordi mesteparten av notisene var klipt og oversatt fra norske aviser som ikke kom ut.¹²¹ Bladet hadde stor andel religiøst stoff i krigsårene, og selv om det var salgsargument nok i seg selv for noen, var det nok en generell nyhetstørst som gjorde utslaget. Alle avisene som kom ut under krigen fikk stor opplagsøkning akkurat som Nuorttanaste. I hele Norge var bytteannonser i avisene en viktig faktor for opplagsøkningen, men denne tendenser gjelder ikke for Nuorttanaste.¹²² Nuorttanaste slapp imidlertid ikke unna konsekvenser som krigen fikk. I 1943 kom det beskjed om at Gestapo ville bruke trykkeriet, og bladet måtte dele arbeidstid med to tyske typografer.¹²³ Tyskerne var ikke urimelige, de tilpasset sitt arbeid slik at det ikke påvirket utgivelsen av Nuorttanaste, og dermed fikk ikke dette noen alvorlige konsekvenser for bladet. Heaika reiste stadig på sine misjonsturer, og ble sengeliggende etter en av disse turene, hvilket førte til at Guttormsen måtte ta over som redaktør i 1944.¹²⁴ Det var slagskipet Tirpitz som skulle føre til størst konsekvenser for Nuorttanaste. Først mistet Guttormsen hjemmet sitt under de alliertes flyangrep på skipet som

¹²⁰ Bastiansen, Henrik G. og Hans Fredrik Dahl: 2003

¹²¹ Intervju med Trygve Lund Guttormsen 12.11.2007

¹²² Ottosen, Røssland & Øsbye 2003: s 101

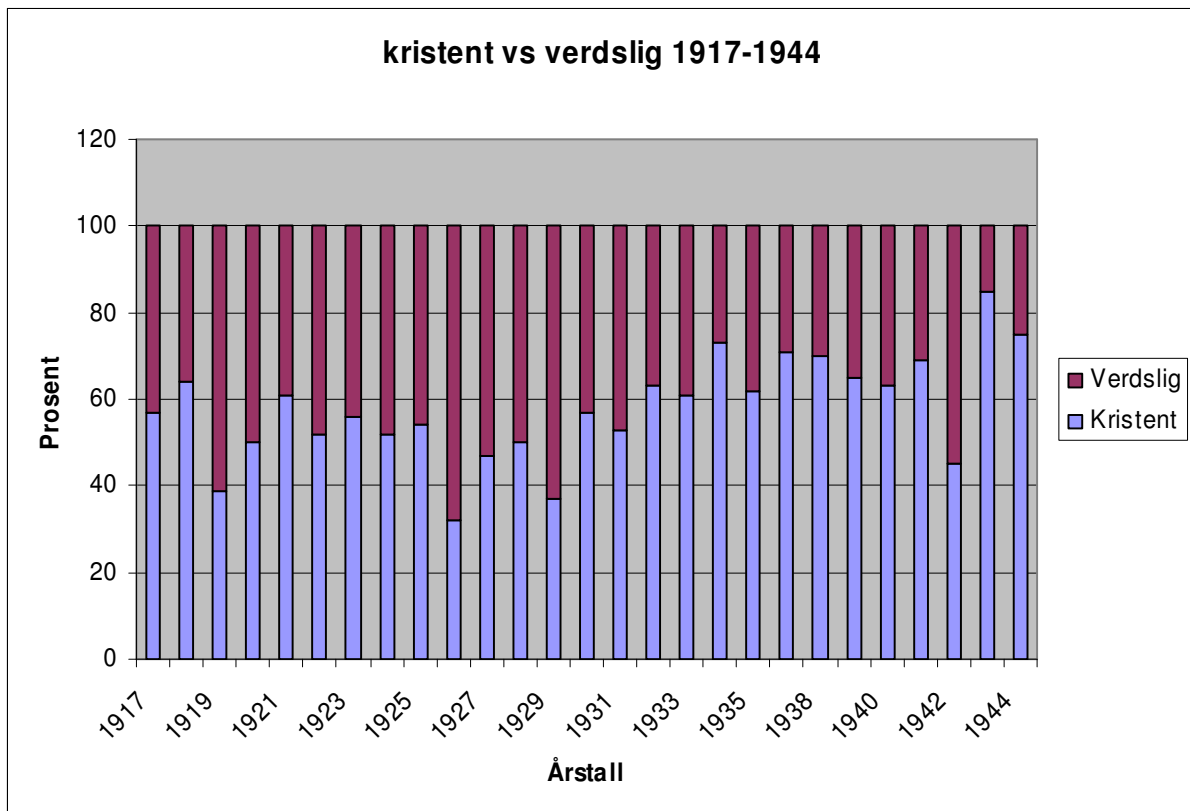
¹²³ Intervju med Trygve Lund Guttormsen 12.11.2007

¹²⁴ Guttormsen, Anders: 1948.

lå ankret i Kåfjord i april 1944. Familien til Guttormsen ble skadet under angrepet, og familien evakuerte til Korsfjorden. Etter at de allierte hadde senket Tirpitz, kom hevnen fra tyskerne. Folk i Kåfjord ble arrestert etter bombingene, deriblant Anders Guttormsen som ble arrestert juni 1944.¹²⁵ Guttormsen ble sittende på Grini ut krigen, og Nuorttanaste sluttet å komme ut.

3.7 Lesere og innhold i perioden

Gjennomsnittet for hele perioden viser at i snitt var 58 prosent av stoffet kristent, og 42 prosent verdslig. Dette viser en dreining mot mer kristent innhold.

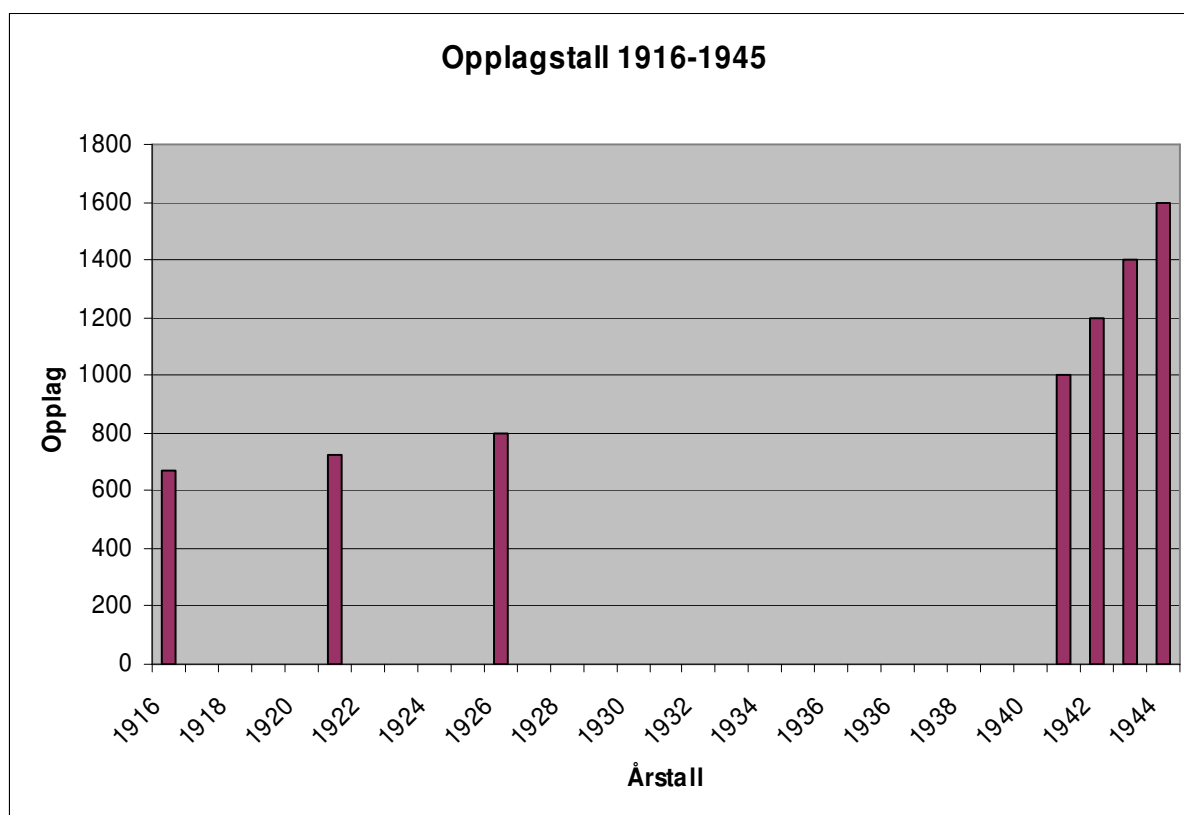

Figur 3.1

I perioden før 1917 var fordelingen 51/49 I perioden 1917-1932 er gjennomsnittsfordelingen vel 52/48. Etter 1932 tar bladet en klar dreining mot mye mer kristent stoff, gjennomsnittlig frem til 1945 er på 66 prosent hvert år, uten at jeg i mitt kildemateriale kan finne noen årsak til hvorfor det skjedde. Det står ingenting i Nuorttanaste om noen endring, og det er ikke noe

¹²⁵ Intervju med Trygve Lund Guttormsen 12.11.2007

redaktørskifte som kan forklare utviklingen. Det er mulig at Frikirken ønsket at bladet skulle være mer religiøst, eller det kan skyldes at Heaika ble mer åndelig orientert.

Figur 3.2

Det mest bemerkelsesverdige ved oversikten over oppslagsstall er oppslagsøkningen under 2. verdenskrig, som ga Nuorttanaste det høyeste lesertallet i dets historie. Det ble meldt om 1600-1700 abonnenter i 1944, et høyt tall for et samiskspråklig blad, og høyere enn noen av nåtidens samiske aviser kan påberope seg.¹²⁶ Foruten de oppgitte opplagstall så meldes det i 1933 om synkende opplagstall, noe som var årsaken til at Nuorttanaste ville begynne å skrive på norsk. Ved 40-års jubileumet i 1938 oppsummerte redaktør Heaika hvor abonnentene til Nuorttanaste befant seg. De store lesergruppene var i de samiske kommunene i Indre-Finnmark. Han fortalte at de 40 årene tidsskriftet hadde kommet ut, hadde abonnentene i Karasjok økt fra 25-30 til 115, og i Kautokeino kommune fra 50-60 til 164, man hadde også sett en økning i Polmak kommune og på østsiden av Varangerfjorden. Til slutt kom innrømmelsen om at Nuorttanaste nok hadde mistet lesere enkelte plasser på kysten, men det fortelles ikke hvor dette har skjedd. Når det gjelder utbredelsen av bladet så skriver Heaika i

¹²⁶ Gjelder Áššu og Min Áigi med omtrent 1100 leser hver i 2007

1926 at Nuorttanaste har flest abonnenter i Karasjok, 70 abonnenter.¹²⁷ Før var det Kautokeino hvor det var flest abonnenter, før Polmak tok “førsteplassen.” I 1928 har Kautokeino igjen tatt førsteplassen, med 100 abonnenter på kirkestedet og ytterligere 40 i kommunen forøvrig. Heaika var ikke fornøyd med oppslutningen bladet fikk. Han mente at det burde vært flere som abonnerte på det.¹²⁸

Det er umulig å presentere alt Nuorttanaste skrev om, men jeg skal forsøke å gi et inntrykk av bladets verdslige innhold ved å vise til noen eksempler. Ett nummer kunne være spekket med lokalnyheter, det neste inneholdt kuriøsa. Fast spalte helt fra utbruddet av 1. verdenskrig, var stoff om krigens gang, men mange smånotiser som fortalte om de siste krigshandlinger, og politikken rundt dem. Slutten av 1. verdenskrig fikk også bred omtale.¹²⁹ Spanskesykens hejringer ble det meldt om i 1918, samt hvordan de lokale utbrudd av sykdommens herjinger artet seg. Det ble meldt om store og små nyheter som hvor i Finnmark det var telegraf og telefon, hvordan Versaillesforhandlingene gikk frem, og om ulykker som skjedde i inn- og utland. Hvordan Lofotfisket pågikk, og resultatene derfra var fast spalte i mange år. Leserbreve om samenes situasjon var det mange av. Av og til kom det drypp av norsk politikk også. Folk ble oppfordret til å la være å stemme på kommunistene som man oppfattet å være motstandere av kristendom. Debatten rundt folkeavstemningen om brennevinsforbudet i 1926 tok stor plass i bladets spalter gjennom året, leserne mente samenes beste interesse ville være å stemme ja til fortsatt forbud.¹³⁰ Samene kunne følge opptakten til 2. verdenskrig over flere år, samt den spanske borgerkrigen og Italias nederlag i Etiopia. Nuorttanaste ble også brukt som annonseforum, blant annet man kan se en annonse for universalbalsam i 1918. Råd om både barneoppdragelse og giftermål kunne man også lese om.¹³¹ Dødsannonser ble trykt med jevne mellomrom. Som allerede nevnt fikk 1. verdenskrig bred dekning, mens 2. verdenskrig ble omtalt veldig lite i bladet. Det var altså stor bredde innenfor det verdslige stoffet. Bladet virker ikke å ha hatt noen klar redaksjonell linje for det ikke-religiøse innholdet – det er et gjennomgående trekk ved bladet helt fra etableringen i 1898 og ut perioden oppgaven dekker.

3.7.1 Utenriksstoffet

¹²⁷ Nuorttanaste 15. februar 1926

¹²⁸ Nuorttanaste 30. juni 1928

¹²⁹ Nuorttanaste 15. nov 1918

¹³⁰ Alkohol var ukristent og dårlig for samene, mente leserne. Brennevinsforbudet innført i 1916 av Stortinget, folkeavstemninger i 1919 og 1926. I 1926 ble det flertall for å avslutte brennevinsforbudet.

¹³¹ Nuorttanaste 30. mars

“Dam Vides Mailmes” (Fra den vide verden) var tittelen som ble brukt i denne perioden for notiser som omfattet både innenriks- og utenriksstoff. Arne Johansen Ijäs har i sin undersøkelse av Nuorttanaste påvist at utenriksnotisene utgjorde i snitt 40 prosent i av nyhetsnotisene.¹³² Innenriksnotisene utgjorde resten. Undersøkelsen gjelder perioden 1900-1950. Ijäs sin undersøkelse er basert på analyse av ett nummer i hver femte årgang, noe som gjør at resultatet er sårbart for tilfeldige svingninger i utgivelsene. Før 2. verdenskrig ble utenriksstoffet trykt ofte og jevnlig i bladet. Mitt inntrykk er at utenriksstoffet var spesielt fremtredende på 30-tallet, noe som også Ijäs sin analyse av to utvalgte nummer i det årtiet bekrefter. En jevnlig og populær spalte, under egen overskrift var såkalte Alaska- og Amerikabrev, disse var skrevet av samiske immigranter med smånytt fra livet over Atlanteren, med hilsener til slekt og venner hjemme.

3.8 Oppsummering

I perioden 191-1946 ga Nuorttanastehel hjertet støtte til alle samepolitiske initiativ og oppfordret samefolket til å stå sammen. Redaktør Heaika uttrykte stort samepolitisk engasjement, selv om Nuorttanaste ikke kunne være så aktiv han ønsket mot fornorskningspolitikken. Hensynet til Firkirken som eier veide tungt. Bladet var en samisk offentlighet og var på denne måten et viktig forum for meningsutveksling. Engasjementet frem til midten av 20-årene i denne perioden med mye samepolitisk stoff og står i kontrast til stillheten om samiske spørsmål i slutten av perioden. Nuorttanastes overgang til å skrive også på norsk i 1933, kan ses på som enda ett symptom på fornorskningspolitikken grep på det samiske samfunnet. Den såkalte ”Fimbulvinteren” for den samepolitiske organiseringen gjenspeiles også i bladet, likevel fortsatte Nuorttanaste å skrive om saker som samene var engasjert i.

Nuorttanaste var selve språkbærerene for samisk skriftspråk i denne perioden. Dets eksistens gjorde bladet til det eneste skriftlige forum på samisk i den strengeste fornorskningstida. Bladet viste samfunnsansvar ved å fungere som forlag og distributør av religiøse bøker og andre bøker på samisk for samiskspråklige. Både redaktør Heaika og typograf Guttormsen skrev bøker på samisk som fungerte språkbærende. Bøkene redaksjonen skrev og distribuerte på norsk var ment å være allment opplysende for nordmenn som ville vite om samiske

¹³² Ijäs:2002

forhold, og representerte en motstand mot fornorskningspolitikken.. Dette var stort sett religiøse bøker, deriblant en av de første utgivelsene som var ment for samiske barn – kristne fortellinger for samebarn. Også i denne perioden var Nuorttanaste alfabetiserende, både for samer, men også for nordmenn som ville lære seg samisk.

Innholdsmessig dreide Nuorttanaste over til mer kristent innhold rundt 1932. Det var denne perioden det er flest forsøk på å få utvidet Nuorttanaste, men ingen av gangene lyktes det, av mange forskjellige årsaker. Utvidelsen var motivert av ønsket om å kunne bli mer aktuell, et stadig tilbakevendende krav fra leserne. Det var avisdød og tysk sensur i resten av norsk presse, og nyhetstørsten i befolkningen kom Nuorttanaste til gode; opplagstallet ble nær fordoblet under andre verdenskrig. Bladet hadde altså potensiale til en større leserkrets enn det vanligvis hadde. Nuorttanaste slapp også unna sensur under 2. verdenskrig. Rekordopplaget under 2. verdenskrig skulle Nuorttanaste aldri klare å overgå. Til tross for opplagssuksessen, ble situasjonen håpløs i 1944: Heaika var syk og ute av stand til å jobbe, og fungerende redaktør Guttormsen var arrestert og satt på Grini.

4 1945-1962 - Eksperimentenes tid

I dette kapitlet skal jeg gå gjennom perioden fra 1945-1962. Jeg skal undersøke hvordan den nye rettskrivingen av 1948 påvirket bladet, siden Nuorttanaste som eneste skriftlige medium fikk ansvaret for å innføre det for befolkningen. De negative reaksjonene på rettskrivingen fikk direkte følger for Nuorttanaste. Jeg vil se på hvordan Nuorttanaste forholdt seg til den nye samepolitiske organiseringen som begynte etter 2. verdenskrig. Det er også nødvendig å se nærmere på hvilke konsekvenser Nuorttanaste sine ustabile utgivelser i denne perioden fikk for bladet. Jeg skal påvise sammenhengen mellom Nuorttanaste og etableringen av avisa Ságat i 1956.

4.1 Nuorttanaste bygges opp på nytt

Frigjøringsdagene i 1945 kunne redaktøren i Nuorttanaste forlate Grini som en fri mann. Anders Guttormsen hadde det ikke travelt med å komme seg nordover. Familien hans var evakuert sørover høsten før, og han kunne nå bli gjenforent med dem. Huset hjemme i Kåfjord var bombet sønder og sammen april året før under de alliertes bombeangrep på Tirpitz, et angrep som familien så vidt hadde overlevd.¹³³ Også arbeidsplassen var borte. Tyskerne brente huset som rommet Nuorttanaste sitt trykkeri i likhet med ti tusen andre hus i Finnmark og Nord-Troms høsten før. Etter arrestasjonen av Guttormsen hadde ikke bladet kommet ut på 11 måneder. H.O. Heaika var fortsatt syk og all informasjon om abonnenter og hele arkivet lå i aske. Spørsmålet var hva som nå skulle skje med Nuorttanaste. Frikirken bestemte at det skulle gjøres et forsøk på å finne abonnentene for å prøve få i gang bladet igjen. En annonse ble sendt til de største avisene i Nord-Norge: "Hallo samer! Nuorttanaste skal begynne å utkomme igjen på A.W. Brøggers boktrykkeri, Oslo"¹³⁴

Det første nummeret etter krigen ble sendt ut 15. juni 1945, før noen av avisene i Finnmark hadde begynt å komme ut.¹³⁵ Nummeret ble distribuert etter. "Vi tilbyr Nuorttanaste til alle evakuerte samer. Det kan være som en del av sameland, som på denne måten søker deg, og vil hilse deg. Vi har sendt det til fremmede adresser for å nå flest mulig. Ikke blir forbauset hvis du som før ikke har abonnert på det, nå får det imellom hendene. Ta vennlig imot det og bestill det!" I samme nummer ble kommisjonærene etterlyst, og bedt om å ta kontakt med

¹³³ Guttormsen:1948 s. 27

¹³⁴ Guttormsen:1948 s. 28

¹³⁵ I Nuorttanaste 30. september 1945 står det at Finnmarken er begynt å komme ut igjen, som den første avisen i Finnmark.

bladet. I dette første nummeret var Guttormsen redaktør, mens Heaika var blitt frisk nok til å ta være redaktør fra påfølgende nummer. Neste nummer var preget av fredsrusen i Norge. Forsiden var for en gangs skyld ikke en preken, men et 7 vers langt dikt - en kjærlighetserklæring til Sameland med sin natur og skjønnhet, og til slutt en bønn om at Herren måtte ta vare på Sameland.¹³⁶ Noen nummer etterpå ble også ”Ja vi elsker” trykt - friheten ble feiret også i Nuorttanaste. Redaksjonen var fortsatt sørpå. Heaika bodde på Namsos og Guttormsen med familie ved Oslo, noe som gjorde arbeidet ganske tungvint både for redaktør og typograf. Utpå høsten kom gledesmeldingen som gjorde at de kunne se mye lysere på fremtiden. Nuorttanaste sitt trykkeri var til alles store overraskelse blitt funnet på en kai i Liland i Sør-Troms. Tyskerne hadde ikke brent ned trykkeriet likevel, men tydeligvis sett verdien av det, og fått det sendt sørover. Det ble etter hvert bestemt at Nuorttanaste skulle få sitt eget trykkeri i Kåfjord i Alta. Inntil det var ferdigbygd i 1948 holdt redaksjonen til i Sør-Norge. Sønnen til Anders Guttormsen forteller hvordan det var å pakke opp trykkeriet:

”Trykkeriet var sirlig og pent pakket ned. Tyskerne hadde systematisk pakket ned delene og nummerert alle delene av trykkeriet i rekkefølgen de var blitt demontert. Alt var blitt gjort med tysk grundighet, noe som gjorde det lett for oss å sette opp igjen trykkeriet.”¹³⁷

Nuorttanaste sto altså igjen på egne ben i 1948. I mellomtiden hadde det fått en samiskspråklig mediakollega. I 1946 begynte statskanalen NRK å sende nyheter på samisk. En stor begivenhet som Guttormsen og Heaika, som holdt til i Sør-Norge ikke fikk med seg, fordi sendingene ikke ble kringkastet sørpå. I Nuorttanaste beklaget de at ikke fikk hørt sendingene. Samtidig som det ble uttrykt glede over sendingene, undret Guttormsen og Heaika på når det ville bli sendt andakt på samisk.¹³⁸

Henrik Olsen Heaika hadde lenge vært syk, og i september 1947 overtok Anders Guttormsen igjen redaktørstolen. Heaika var fortsatt i Namsos, og var ikke frisk nok til å fortsette redaktørvervet. ”Min redaktevra” døde februar 1948, samme år som Nuorttanaste hadde 50-års jubileum. Guttormsen måtte fra da av ta seg av alt arbeidet med Nuorttanaste, fra økonomi, redaksjonelt arbeid, trykking og distribusjon. 50-års jubileumsboka til Nuorttanaste ”I lys av Østenstjernen” som Guttormsen både skrev, redigerte og satte typene til var et kulturhistorisk tilbakeblikk på samisk historie, og ikke minst bladets historie.¹³⁹ Boken var

¹³⁶ Nuorttanaste brukte sameland både om Finnmark og det samiske bosetningsområdet i Norge. I denne sammenhengen menes det samiske bosetningsområdet ”nedbrenningen brente ned sameland helt ned til Lyngen.”

¹³⁷ Intervju med Trygve Lund Guttormsen, 12. november 2007

¹³⁸ Nuorttanaste 30. november 1946

¹³⁹ Guttormsen: 1948

skrevet på norsk, og inneholdt 127 sider. Artikkene var folkeopplysende overfor nordmenn, og omhandlet samisk språk, samenes rase, forkjempere i samisk historie osv. Det var det kulturelle religiøse aspektet ved Nuorttanaste som blad som var hovedfokus for jubileumsboka til bladet. Det religiøse var ikke vektlagt. Heaika hadde vært redaktør siden 1916, 31 år. Han ble begravet i Kåfjord hvor det ble reist en minnebauta over ham av innsamlede midler. Innsamlingen var en samisk dugnad som både Nuorttanaste og NRKs samiske sendinger oppfordret til. På denne tiden ble de samiske sendingene i NRK bare kringkastet to ganger i uken, noe som de samiske lytterne syntes var utilfredsstillende. Guttormsen initierte derfor i 1950 en underskriftskampanje for å få utvidet sendingene på samisk til fire ganger i uken.¹⁴⁰ Kommisjonærene til Nuorttanaste som var lokaliserte rundt i hele Finnmark og noen i Troms, ble satt i sving for å samle inn underskrifter til kampanjen. De samlet inn 6-700 underskrifter, og sendte dem til øverste hold i NRK. Underskriftskampanje vakte oppmerksomhet, kan man se 15. januar 1950. Da ble referert til at saken hadde fått omtale i Nord-Norsk presse. Lofotposten hadde fått Kringkastingssjef Kåre Fostevoll i tale angående kampanjen for de samiske sendingene.

”Fostervoll, som ”Lofotposten” hadde intervjuet om saken var lunken til søknaden, han hadde uttalt: ”samene skal lære norsk”. (Hvilken same har vel nektet for det. Søknaden er enda ikke tatt til behandling enda.)”¹⁴¹

Svaret lot vente på seg, men etter et par måneder skrev redaktør Anders Guttormsen en kort melding om at henvendelsen ble avvist – fulgt av en bitter kommentar:

”Samiskspråklige radioprogram blir ikke utvidet, ettersom NRKs øverste sjef Kåre Fostervoll skriver til dette bladets redaktør. Vi samer burde ha gjettet på forhånd at vår søknad ikke går gjennom så lett. At vi aldri lærer. Nå må vi kjøle ned hodet så vi ikke synder litt.”¹⁴²

Bitterheten gikk ikke utover informasjonen om NRKs samiske sendinger. Det ble jevnlig trykt programinformasjonen om NRKs samiske sendinger. Innhold om ting som fremkom i de samiske sendingene ble referert til og kommentert. Det er også viktig å merke seg at det i underskriftskampanjen ikke lå noe krav om kristent innhold i sendingene, men hyppigere sendinger. Kommisjonærene til Nuorttanaste som vanligvis vervet abonnenter, ble satt i sving for å få samlet flest mulig underskrifter. Nuorttanaste tok med denne underskriftskampanjen et politisk initiativ overfor NRK, og prøvde for første gang en pådrivende politisk aktør i forhold til norske myndigheter.

¹⁴⁰ Nuorttanaste 30. november 1950, Hætta, Odd Mathis: 2004 s.77

¹⁴¹ Nuorttanaste 15. januar 1950

¹⁴² Nuorttanaste 15. mai 1951

4.2 Nuorttanaste eller Nuort'anas'ti

Det ble etter 2. verdenskrig bestemt at Norge og Sverige skulle få en felles rettskriving i nordsamisk,¹⁴³ og norske og svenske fagpersoner i samisk, hvert land med sin professor i samisk skulle utarbeide en ny rettskriving. En av representantene i utvalget var Anders Guttormsen, utnevnt som representant for Nuorttanaste. Allerede i 1947 var forslaget ferdigforhandlet. En ny rettskriving skulle føre samefolket inn i fremtiden. Den gamle var fra slutten av 1800-tallet. Det fantes bare ett sted hvor en ny nordsamisk rettskriving kunne offentliggjøres og brukes, og det var i Nuorttanaste. Guttormsen gikk med på å innføre den i bladet fra 1948. Det var ikke meldt i Nuorttanaste om at det ble jobbet med en ny ortografi før det ble offentliggjort at fra nå av skulle en rettskriving brukes. Leserne var ikke forberedt på den. Bergsland-Ruong rettskrivingen kommer som ”lyn fra klar himmel” forklarer redaktøren kort over 5 spalter, 30. desember 1947, og opplyser leserne om at de skal begynne å bruke den fra nyttår.¹⁴⁴ I samme nummer presenterte professor i samisk ved Universitet i Oslo, Knut Bergsland, den nye rettskrivingen og dens regler til Nuorttanaste's lesere. Denne utredningen fortsatte i 3 andre deler i løpet av 1948 og 1949. Bladet hadde som lovet innført den nye rettskrivingen fra nyttår. I en overgangsfase fikk redaktøren faglig assistanse, men etter to nummer så fikk Nuorttanaste fortsette innføringen av ny skrivemåte på egen hånd. Det viste seg at redaktøren ikke behersket den nye skrivemåten. Trygve Lund Guttormsen forteller om farens reaksjon etter at han hadde satt det første nummeret alene, og fikk tilbake korrekturen. ”Du skulle sett da han fikk tilbake den rettede utgaven. Mannen ble helt slått ut. Den var full av rettelser merket med rødt, side opp og ned. Det var en skikkelig knekk for ham, - og dette skulle han jobbe med helt alene”.

Den nye skrivemåten ble ikke tatt vel imot, tvert imot. Protestene mot den var mange, og en gjenganger i Nuorttanaste i årevis etterpå. Nuorttanaste kom bare ut med to nummer i 1948, fordi redaktøren skrev boka om Nuorttanaste sin historie. Frem til 30.mars 1949 hadde redaktøren av Nuorttanaste fått omtrent 30 klagebrev. Det store flertallet mente den ny rettskrivingen var mye vanskeligere å lese enn den gamle. De fleste protestbrevene har ikke fått plass i Nuorttanaste, men noen få er trykket med samtidig gjensvar fra redaktøren til forsvar for rettskrivingen. Også trusler om å boikotte Nuorttanaste på grunn av rettskrivingen forekom, selv om de ikke ble trykt i bladet, bare henvist til. En av få forsvarstaler for den nye rettskrivingen kom fra forhenværende redaktør i Sagai Muiltalægje, og forfatter av den første

¹⁴³ Bergsland: 1952

¹⁴⁴ Oppkalt etter professorene Knut Bergsland fra Norge, og Israel Ruong fra Sverige.

romanen på samisk, Anders Larsen.¹⁴⁵ Larsen hadde ikke latt høre fra seg på mange år, men nå tok han altså bladet fra munnen. Han oppfordret folk til å ikke gi opp, og mente ortografi bare var en vanesak. Men klagene fortsatte likevel. I en artikkel om prosessen og arbeidet til fagmennene bak den nye skrivemåten, beskriver professor Bergsland klagene som "... dels velmenende, dels forargede eller ondsinnede".¹⁴⁶ Bergsland tok likevel ikke klagene veldig alvorlig, rettskriving var en vanesak, han mente at det alltid vil være noen som er imot en ny rettskriving. Eksempel på den nye rettskrivinga er at Nuorttanaste heretter ble skrevet Nuort'anas'ti. Bladet fikk også en ny forside med den nye ortografien. Det var trykktegnene i den nye rettskrivingen som irriterte leserne mest. Trykktegnene ble omtalt som "fliser som stikker i øynene og gjør vondt". Trykktegnene skulle plasseres for å markere trykk og dobbeltkonsonanter, der hvor trykk hadde betydning for ordets innhold.

Gammel Rettskriving

Halleluja, dal ramadus
ja gudne, maidnom, giitalus
mi buktep Hærrasamek!
Dal sudnji lekus gittamus
ja maidnom, gudne, ramadus
min Aččai, sivdnedægjai!

Ny rettskriving

Hállleluja, dál rámadus
ja gud'ni mái'dnon, gii'talus
mii buk'tit Hær'rásamet!
Dál sudnje lekkus gii'talus
ja máidnon, gud'ni, rámadus
min Áč'čái, Siv'dnidæd'djái!¹⁴⁷

Klagene fortsatte over flere år. Redaktør Guttormsen forsvarte rettskrivingen i bladet både med at det var en del av fremskrittet og starten på en ny tid. Han pekte på at norske og svenske fagpersoner som hadde studert samisk i hele sitt liv, nok ville samene det beste og visste bedre enn samene selv hva som var den beste skrivemåten.¹⁴⁸ "Alle (vi) burde holde kjeft, siden alle skrev sitt morsmål etter eget forgodebefinnende: "Vi er så smått blitt lei av å skrive om den nye samiske skrivemåten. Hvor mye vi enn krangler om den, så er den kommet for å bli? Og den blir stående fordi den er blitt til gjennom dyktig forskning."¹⁴⁹

Hvorfor gikk redaktøren med på å innføre en ny skrivemåte for sine lesere uten at dette var problematisert i det hele tatt? Han hadde sannsynligvis ikke tenkt seg at den nye skrivemåten skulle bli så upopulær som den skulle vise seg å være. Han var ikke selv i stand til å se konsekvensen av den nye rettskrivingen, og var ansvarliggjort ved å ha vært med på komiteen

¹⁴⁵ Nuorttanaste 30. mai 1949

¹⁴⁶ Bergsland:1952.

¹⁴⁷ Eksempel hentet fra udatert leserinnlegg ved Jon Ole Nilsen 1962.

¹⁴⁸ Nuorttanaste 28. februar 1951

¹⁴⁹ Ibid

som foreslo den. Han forsvarte den med all sin makt, og så for seg en ny vår for samefolket med nye skrivemåten. Da det var bestemt at det skulle komme en ny skrivemåte, så var det ikke opp til en redaktør å stille spørsmålstegn ved det. Nuorttanaste var blitt upopulær på grunn av rettskrivingen av 1948, og i årene som fulgte skulle det miste mer anseelse blant sine lesere.

4.3 Ekspermentenes tid

i 1950 bestemte Frikirken i samråd med redaktøren at Nuorttanaste skulle komme ut på norsk. En lang redegjørelse fra redaktøren forklarte hvorfor.

“De fleste samer i dag – især blant de unge –leser norsk, ja bedre enn sitt morsmål, som ennå ikke er blitt skolefag, og for å nå disse er det vi delvis går over til norsk i bladet vårt.(...) Dernest: kunne vi på denne måten nå også den del av folket som er levende interessert i samene, og i deres ånds- og kulturliv, men ikke greier å følge med på det samiske språk, kunne vi kanskje gjøre litt nytte her. (...) Noen vil kanskje innvende: “Nuor’tanas’ti” står i fare for med denne forandring å forlate noe av det vesentligste i sin gjerning, nemlig å holde det samiske skriftspråk levende. Ja, her er det stoff nok til en større avhandling, både for og imot. Vi er fullt klar over det. Men hvorfor ikke begge språk i ”Nuor’tanas’ti”?(...)Vår mening er ikke på denne måten å støtte eller framskynde fornorskningen. Den siden av saken bestemmes av andre faktorer.¹⁵⁰

Dette viser at Nuorttanaste ikke så på seg selv som den sterkeste motstanderen av fornorskningspolitikken. Innholdet ble altså skrevet både på norsk og på samisk. Det virker ganske tilfeldig hvilken stoffkategori som ble skrevet på norsk og samisk, i motsetning til 1934-35, da nyhetsstoffet etter hvert bare ble skrevet på samisk, selv om bladet skulle være tospråklig. Lesernes reaksjon til omleggingen var ikke positiv. En av de som reagerte var kommisjonær og fremtidig redaktør Jon Ole Nilsen.

”Den nye rettskrivinga har jeg forsvart, selv om jeg ikke elsker den. Og selv om jeg mener at N.n. ikke skulle begyndt med den. Det har sikkert svekket bladet. Og nu kommer norsken i tillegg. (...) Folk sier at på norsk er det så masse blader. N.n. burde ha det lille det har paa samisk og jeg er enig med dem. Hvis jeg skal si min mening så mener jeg at skal Nuorttanaste ha fremtid så bør det gaa over til den gamle rettskrivinga og til samisk. Det gale med den nye rettskrivinga er at den var for radikal. Og disse sargat og cuoggat de gjør at man får ondt i öynene. (...)Det nytter ikke å argumentere både med det ene og det andre, når folk har vanskelig å forstå den så er det avgjørende.”¹⁵¹

¹⁵⁰ Nuorttanaste 15. oktober 1950

¹⁵¹ sárgat og čuoggat = streker og prikker. Brev fra Jon Ole Nilsen til Anders Guttormsen 26.11.1950.

Ordningen med norsk språk i bladet varte denne gangen bare noen få måneder. Nilsen var ikke den eneste som reagerte på at bladet gikk over til norsk. Januar året etter sluttet Nuorttanaste å skrive på norsk, ble det kort meldt - indirekte kommer det frem at det hadde vært upopulært at det ble skrevet norsk i bladet ”Vi har sluttet med å skrive norsk i vårt blad, sluttet med å gå med ”norske underbukser”, sluttet med å ”grave en grav”. Noen vil vel ha en forklaring på det.”¹⁵² Noen uker etterpå kom en nærmere begrunnelse på hvorfor Nuorttanaste valgte å skrive bare på samisk.

(...) men det var likevel spørsmål om det var riktig mot den lille prosent som ikke i det hele tatt forstår norsk. For dem betyr morsmålet mer enn noen av oss skjønner. Det er de som virkelig trenger lesestoff på morsmålet sitt og som setter pris på det. Og så lenge har vi bare det ene lille bladet på samisk...¹⁵³

Språkpolitikken ble det avgjørende da bladet sluttet å skrive på norsk. Hensynet til de som ikke kunne norsk veide nok en gang tyngst, men de negative reaksjonen kan nok også ha vært en grunn til at bladet snudde.

I 1951 uteble Nuorttanaste i flere måneder igjen, akkurat som den hadde gjort i 1948. Helt fra 15. juni til 30. oktober, seks nummer, uten noen forklaring. I 1948 visste leserne at 50-års jubileumsboka var årsaken til utsettelsen, men nå kom det ingen forvarsel på hvorfor bladet ikke kom ut. Uteblivelsen vakte sterke reaksjoner. Det første nummeret etter denne stille perioden preges av at mange hadde skrevet inn og etterlyst bladet. Noen leserbrev ble trykt, mens andre ble indirekte referert til. Redaktøren forklarte:

“Vi fikk leserbrev som klagde smått over at vi ikke kom ut. Noen skrev: En så rar redaktør har vi aldri hatt” Andre skyndte seg å betale for bladet, fordi de trodde det var grunnen til at NN ikke kom. (...) Men det kan de vel skjønne at redaktøren ikke er en maskin, men et vanlig menneske, som blir trøtt av arbeid og trenger hvile – og av og til bytte arbeid for kortere tid. Det har han gjort i denne tiden. Og det har hjulpet.

Bladet hadde en trofast leserskare, og det ble referert til en kvinne som hadde savnet bladet.

“Anna Iversen skriver i undring hvorfor hun ikke får bladet. Og legger til: “Jeg elsker samisk, som er mitt morsmål, og jeg kan godt lese den nye skrivemåten – “Nuorttanaste” har jeg abonnert på siden jeg giftet meg – og det er nærmere 20 år siden, og jeg skal holde bladet så lenge jeg klarer å lese.”

Året før hadde Nuorttanaste begynt å skrive norsk, og nå uteble det altså uten noe forvarsel eller forklaring. Redaktøren ga en vag redegjørelse på at han hadde reist mye og var sliten.

¹⁵² Nuorttanaste 30. januar 1951

¹⁵³ Nuorttanaste 28. februar 1951

Lederen i Nuorttanaste sin venneforening sendte inn et brev til redaktøren som ble trykt senere samme år:

Fra Lavvonjarga skriver Anna Henriksen et personlig brev til oss som vi tilater oss å gi et utdrag av: Vi har med lengsel ventet på bladet. Først nå i oktober har vi hørt at redaktøren har vært på reisefot, men hvor, det vet vi ikke. Nuorttanaste holder på å dø, først rotet de til skrivemåten og det ble så tungt for redaktøren at det gikk utover helsen hans..”¹⁵⁴

Leserne var altså meget bekymret for hva det var som skjedde med bladet. Klagene ble også sendt til det eneste politiske nivå som fantes for samene i Norge på den tiden, Oslo sameforening.¹⁵⁵ Guttormsen fikk vite om klagene indirekte via brev fra andre i Frikirken. Leserne fryktet for bladets fremtid og at det skulle slutte å komme ut. Guttormsen selv mente klagene var ubegrunnede:

“Når det gjelder samenes skriv til “Sámiid Sær’vi”, så forundrer jeg meg litt over at de ikke skrev til meg personlig når det er Nuortnás’ti det gjaldt. Og noe slik at det skal slutte å komme ut har jeg aldri uttalt eller skrevet. Ikke iallefall i bestemt form, men at visse vanskeligheter kan økes ved det at samene er late til å betale kan jeg ha nevnt.”¹⁵⁶

Samekonsulenten i hos fylkesmannen i Finnmark, Hans J. Henriksen, var den som hadde formidlet uromeldingene fra lesere videre til Frikirken. Henriksen var forøvrig dypt engasjert i Nuorttanaste og oppfordret flere ganger Nuorttanaste til å søke penger fra staten, da han mente det var fullt mulig å få støtte. Men Guttormsen satte seg imot tanken av prinsipielle årsaker, og trodde heller ikke staten ville gi noen støtte.¹⁵⁷ Men selv om det ble klaget, og bekymringsmeldingene også kom redaktøren for øre, ble ikke situasjonen bedre. Den ustabile utgivelsesfrekvensen startet i 1951, og fortsatt videre over flere år. I 1952 kom bladet bare ut med bare to dobbeltnummer. (se tabell 4.3 over utgivelser) I 1953 var det ni numre, og det var ingen regelmessighet i utgivelsen – januar, februar, mai osv. En vanlig årgang av Nuorttanaste besto av 24 numre, ett annenhver uke. Nuorttanaste begynte å slite på tilliten som det hadde brukt 50 år på å bygge opp, og redaktøren skrev flere ganger i bladet for å forklare hvor mye arbeid som var påkrevd for hvert nummer. Årgangen 1954 kom bladet igjen ut oftere, helt til meldingen kom i augustnummeret 1954 om at bladet skulle stoppes for ett år. Denne meldingen ble skrevet med krigstyper på forsiden av Nuorttanaste. Redaktøren

¹⁵⁴ Nuorttanaste 30. november 1951.

¹⁵⁵ Sámiid Sær’vi, senere Oslo sameforening stiftet i 1948. Norske reindriftssamers landsforening stiftet 1947, fungerte også som en politisk organisasjon utover å være en næringsorganisasjon i denne perioden.

¹⁵⁶ Brev fra Anders Guttormsen til Frikirken 27/2-1952. Frikirkens arkiv

¹⁵⁷ Brev fra Anders Guttormsen til Frikirken 27/2-1952. Frikirkens arkiv

skulle ta ett års permisjon, bosette seg sørpå, og dermed så stoppet også Nuorttanaste opp. Guttormsen beklaget situasjonen og unnskyldte seg:

“Det er ikke til å nekte at det er litt fælt å stoppe vårt blad selv om det bare er for ett år. Det burde ikke vært nødvendig, hvis vi hadde hatt samiskspråklig hjelp. Og noen som kunne ta redaktørens plass. Det er selvfølgelig ikke riktig å slutte med samebladet nå når samiske saker ellers får så god støtte både fra staten og frivillige organisasjoner. For eksempel: Sameungdommen har sin egen ungdomsskole. Reindriftssamene har sin egen organisasjon. Og vi har fått samenes råd, som har sin konsulent, som er same. Radioen bringer samiske programmer, og slik er fremgangen for samiske saker på mange områder, men det eneste samiske bladet vi har, skal bli borte. Det rimer ikke i det hele tatt.”

Selv om Guttormsen lovet flere ganger at Nuorttanaste ville komme ut etter et års pause, så skrev han også nederst på siste side ett innlegg som kunne tolkes som en siste hilsen. I dette innlegget beklaget han Nuorttanaste sin skjebne og skapte usikkerhet om fremtiden.

“Hvis dette nummeret er det aller siste nummeret som kommer ut, noe som vi ikke tør å tro på, og vi skal si noen ord i avskjedsstunden, så blir det noe sånt: Kjære Gud, gi oss tilgivelse for at vi tjente deg så dårlig med dette arbeidet.”¹⁵⁸

Dette var oktober 1954. Samiske saker begynte altså å ta seg opp, men samene hadde mistet det eneste bladet på samisk. Dette skapte bekymring i samiske kretser, og engasjerte ressurspersonene som hadde vilje og evne til å komme med tiltak for å bedre situasjonen.

4.4 Nuorttanaste og Ságat – en havarert fusjon

Samisk råd i Finnmark, ble stiftet i 1953. Leder var Per Fokstad og det var han som oppfordret fylkesmannen til å sette ned et utvalg som skulle se på avissaken. Det kan tyde på at Fokstad ikke stolte på at Nuorttanaste ville komme ut igjen. Uansett, april 1955 ble det opprettet et uvalgt av fylkesmannen i Finnmark – utvalget for samisk avis, hvor samekonsulent Hans J. Henriksen var ett av medlemmene. Uvalget ble enige om å forsøke å danne et andelslag for opprettelsen av en samisk avis - *sámiid áviisa*.¹⁵⁹ Utkast til opprop for dannelsen av en samisk avis viser at utvalget mente at en samisk avis måtte være noe Norge var forpliktet til å ha, og at Nuorttanaste ikke var nok til å tilfredsstille behovene i det samiske samfunnet.

“Sveriges samer har egen avis, “Samefolkets egen tidning” og i Finland utkommer en avis for samer, “Sabmelaš”. Norges eneste avis for samene “Nuo’tanas’ti” stanset ifjor. Norge som er hjemland for 2/3 av alle samer i verden har nu ikke noen avis for samene.”¹⁶⁰

¹⁵⁸ Nuorttanaste 30 august 1954

¹⁵⁹ <http://www.sagat.no/?page=15> 15.3.2008

¹⁶⁰ Udatert opprop fra samisk råds arkiv hos fylkesmannen. Oppropet må være skrevet i 1955 siden det refererer til at NN sluttet å komme i fjor, dvs. 1954.

Utkastet viser lite tro på at Nuorttanaste ville komme ut igjen etter pausen. Den ustabile utgivelsesfrekvensen over mange år, samt Nuorttanaste sin siste hilsen til leserne før pausen, hadde nok skapt usikkerhet om dens fremtid. Det var ikke bare Fokstad og samisk råd som var bekymret for Nuorttanaste sin fremtid. Frikirkens ledelse var også bekymret for sin "Østenstjerne", de manglende utgivelsene over flere år var ikke gått upåaktet hen. "Det har vært forskjellig med bladet disse siste årene som ikke har styrket dets anseelse, og jeg er engstelig for at N. ikke tåler stort flere påkjenninger."¹⁶¹ Frikirken ønsket heller at den måtte komme sjeldnere bare den kom stødig, og det gjorde ingenting om det ble mindre bare innholdet tok seg opp.

Avisutvalget hadde kontakt med Frikirken om muligheten at Nuorttanaste kunne være del av en ny samisk avis. Forhandlingene mellom Frikirken og utvalget for samisk sak kom så langt at det ble utarbeidet statutter for andelslaget, hvor avisen forpliktet seg å være religiøst uavhengig, og det var enighet om at Nuorttanaste skulle være en spalte i den nye avisa.¹⁶² Til gjengjeld skulle Guttormsen fungere som typograf i den nye avisa, samt at Frikirken finansierte en del av avisen. Nuorttanast begynte å komme ut igjen i oktober 1955. Forhandlingene med avisutvalget i Finnmark fortsatte. Utvalget fikk tilsagn til et engangstilskudd som måtte brukes før juli 1956. Styret i Frikirken behandlet ikke denne saken, men utsatte den til Synodemøtet i august 1956.¹⁶³ Dette kunne ikke avisutvalget vente på, og det ble derfor initiert et samarbeid med Norske Reindrifssamers Landsforbund for å slå sammen deres medlemsorgan Reindrifftsbladet med Ságat. Avisutvalget sendte i april 1956 ut et opprop til institusjoner og enkeltpersoner om å støtte opprettelsen av en ny samisk avis.

"Våre landsmenn samene har ikke bøker og skrifter om dagsaktuelle spørsmål(...)For ca. 50 år siden var det 3 aviser på samisk som kom ut samtidig her i landet, og noget senere 1 avis på norsk for samene, men i de senere årtier har det bare vært en samisk avis. Det er "Nuor'tanás'ti" utgitt av Den evang. luth. Frikirke. Samene har vært svært takknemlig for å ha "Nuor'tanás'ti". Denne avisen – et religiøst forkynningsorgan – tar inn en del dagsaktuelt stoff, men tilfredsstillende selvsagt ikke tilnærmedesvis behovet for alminnelig samfunnsorientering (...)Den senere tids utbygging av kommunikasjonene og teknisk utvikling i Nord-Norge fører nå hovedparten av samene meget raskt inn i det moderne samfunnsniv. Det tvinger fram øket behov blant våre

¹⁶¹ brev av 30.12.1955 ved Finnmarksmisjonens Jonathan Nærø i Frikirken til forstander Einar Aandal.

Frikirkens arkiv

¹⁶² Forslag til statutter for samisk avis, udatert.

¹⁶³ Synodemøtet, årsmøtet for Den Evangelisk Lutherske Frikirke. Ra

samer for alminnelig opplysning, for at det skal kunne nyttiggjøre seg de muligheter samfunnet nå gir.”¹⁶⁴

I januar 1957 kom Ságat ut for første gang, og Nuorttanaste ønsket den nye kollegaen i samisk media velkommen. Hvorfor var Frikirken interessert i å inngå et slikt samarbeid? Nuorttanaste og Ságat ble ikke fusjonert, men det var ikke viljen det sto på. Frikirken var lei av de haltende utgivelsene som gikk utover både Nuorttanaste sitt navn og Frikirkens rennómé.¹⁶⁵ Ved en fusjon kunne samene fått en avis, og Frikirken kunne da med god samvittighet legge ned bladet med visshet om at det fortsatt levde videre i den nye samiske avisen. Det var likevel Frikirkens egen treghet med behandlingen av saken som gjorde at fusjonen mellom Nuorttanaste og den nye samiske avisen strandet.

4.5 Opprøret mot skrivemåten

I oktober 1958 skriver Nuorttanaste at de heretter vil publisere materiale både på den nye og den gamle skrivemåten. Grunnen var at de eldre leserne ikke skjønte den nye skrivemåten, mens alle skjønner den gamle skrivemåten. Etter 10 års bruk av den nye rettskriving, så hadde Nuorttanaste kommet til erkjennelsen at det var galt å skyve sine gamle lesere ut i kulden ved å innføre den nye skrivemåten. Men redaktøren understreket at dette på ingen måte var å betrakte som at man gikk til åpen krig mot den nye skrivemåten. Allerede neste nummer kom applausen fra leserne for avgjørelsen om å gjeninnføre Friis rettskrivinga. Et innlegg illustrer forbitrelsen over den nye rettskrivinga:

”...og derfor ønsker vi – mesteparten av samene i Nord-Norge – å bruke vår rettighet til å bestemme vår egen skrivemåte. I vårt land følges demokratiske rettigheter i saker som angår store deler av befolkningen. Men det kan hende det bare gjelder nordmenn og ikke samer.”¹⁶⁶

Leserbrevet viser foruten sinne over en ny rettskriving også ett syn på rettighetene man mener å ha som ett folk, å bestemme over sin egen kultur og dermed også skrivemåten man skal bruke. Lignende leserbrev finnes det også flere av. Et annet leserbrev samme år viser også fortvilelse over den nye skrivemåten.

¹⁶⁴ Opprop fra utvalg for samisk avis, Oppnevnt av fylkesmannen i Finnmark. Vadsø 1956. Undertegnet D. Tønder, Thor Frette og Hans J. Henriksen

¹⁶⁵ brev av 30.12.1955 ved Finnmarksmisjonens Jonathan Nærø i Frikirken til forstander Einar Aandal.

Frikirkens arkiv

¹⁶⁶ Nuorttanaste november 1958

"... og alt som kom på trykk var på den nye skrivemåten, og derfor fremmed for dem som førte språket videre og lærte det bort. Personlig synes jeg det vært veldig grovt og lesningen av samisk har enkelte steder visnet bort, og den nye skrivemåten er blitt vår tids største fornorskningsredskap."¹⁶⁷

I neste nummer ble redaktøren spurt av en annen leser om hvorfor han støtter "Herrenes skrivemåte". Fortsatt forsvarte redaktør Guttormsen skrivemåten, med at den representerer fremtiden for samefolket. Likevel, i 1959 tok Nuorttanaste steget helt ut, og erklærte at etter 10 år så går man bort fra den gamle skrivemåten, og det eneste som vil bli skrevet på den nye skrivemåten er de sporadiske innleggene som redaktøren kommer med under "fra vårt bord". En artikkel i "Sameliv" utgitt av samisk selskap i Oslo fikk Anders Guttormsen til å gå helt bort fra den nye skrivemåten også i sine egne innlegg, og ta fullstendig avstand fra den nye rettskrivingen.¹⁶⁸ I artikkelen blir det referert til arbeidet med den nye rettskrivingen, og at i det siste utkastet ble bestemt å holde misjonsselskapene ute. Redaktøren erklærte at hvis Nuorttanaste hadde visst at bestemmelsen var å utelukke misjonsselskapene, så hadde Nuorttanaste aldri gått med på å innføre den nye skrivemåten. Nuorttanaste følte seg ført bak lyset og grundig lurt. Og redaktøren påpekte for første gang at Nuorttanaste hadde en viss makt i offentligheten, at det ikke hadde vært bra for den nye skrivemåten hvis Nuorttanaste hadde gått imot den; fordi den hadde vært en mektig motstander med mesteparten av samefolket bak seg.¹⁶⁹ Nå skiftet Nuorttanaste side, og brukte pressefriheten sin til selv å velge hvilken ortografi som skulle brukes.

Hva var det som fikk redaktøren til å snu? Guttormsen hadde selv godkjent og forsvart den nye skrivemåten. Han skriver at han føler seg lurt, men det kan nok ha vært et beleilig argument for å gå tilbake til den gamle skrivemåten. Den nye skrivemåten hadde ingen forsvarere som sto frem, bortsett fra professor Bergsland og hans medarbeidere. Leserinnlegg frem og tilbake mellom Bergsland og Guttormsen endte med at Guttormsen ba Bergsland om unnskyldning for å ha trodd at staten ikke var velvillig innstilt til misjonsselskapene. Men Nuorttanaste vendte likevel ikke tilbake til den nyeste rettskrivingen. Etter 10 år erkjente man at skrivemåten ikke var portalen inn i fremtiden for samefolket slik som det var tenkt. Nuorttanaste sin tilbakevendelse til Friis-skrivemåten appellerte nok også til det religiøse hos redaktøren og leserne som hadde Bibelen som det hellige skriftet og som etter hvert

¹⁶⁸ Boyesen 1958

¹⁶⁹ Nuorttanaste 15. april 1959

argumentert med at de fulgte dens skrivemåte.¹⁷⁰ Det er heller ikke sikkert at det bare var den nye rettskrivingen som var årsaken til Leserflukten, Nuorttanaste kom ut meget uregelmessig på 50-tallet, og det var trolig en medvirkende årsak til at bladet mistet lesere. Prisen for å ha innført den nye rettskrivingen var for stor for Nuorttanaste, det mente i hvert fall bladet selv: ”Om vi skal skylde på den nye skrivemåten – det vet vi ikke, skylden kan ligge på oss selv – vi har i hvert fall mistet 1200 abonnenter siden vi begynte med den nye skrivemåten i bladet.”¹⁷¹

I 1960 kom en ny salmebok ut på samisk på den forhatte nye skrivemåten. Nuorttanaste hadde på dette tidspunktet ansatt en hjelperedaktør, en tidligere kommisjonær, John O. Nilsen. Nilsen kritiserte den nye salmeboken på spalteplass, han mente at selv om den er viktig og fint med en ny salmebok, så var det nyttesløst at den kom, fordi den nye rettskrivingen var helt uleselig.¹⁷² Ansvarlig for den ny salmeboken var ikke noen hvem som helst. Det var biskopen i Nord-Hålogaland, Alf Wiig. Hans kone hadde skrevet ABC'en som kom på den nye skrivemåten i 1951, og nå kom altså biskopen med salmebok på skrevet med ny ortografi. Biskopen ble lei seg for dette og skrev et skuffet brev som ble trykket i Nuorttanaste.¹⁷³ Deretter ble biskopen rasende, og truet med å anmelde Nuorttanaste for dette skrevet.¹⁷⁴ Trusselen om anmeldelse fikk Frikirke til å reagere. En rasende biskop var ikke noe et kristent blad ønsket seg, hvor uavhengig av statskirken bladet enn måtte være. Finnmarksmisjonens forstander Aandal refset redaktør Guttormsen for å ha latt innlegget komme på trykk i avisen. Også Nilsen ble refset, og han prøvde via brev å rettferdiggjøre skrevet for misjonen. Det endte med at Guttormsen på slutten av 1960 ga beskjed om at ingenting om salmeboken skulle bli trykt i Nuorttanaste.¹⁷⁵ I 1960-61 kom samekomiteen av 1959 opp til behandling i Stortinget, noe som ble registrert av Nuorttanaste og kort referert til. Nuorttanaste benyttet anledningen gå til angrep på den nye rettskrivingen. Bladet var nå blitt en sterk motstander av 1948 rettskrivingen. Hjelperedaktør Nilsen skrev leserinnlegg, og fikk også oppslag i Finnmarken om at oversettelsen av samekommisjonens arbeid var nyttesløst, fordi mange samer ikke kunne lese forslaget. “De eldre samene kan ikke samisk, og derfor har de ikke

¹⁷⁰ Fortsatt i dag, 2008, finnes det gamle testamentet kun i Friis ortografi. Det nye testamentet kom på nordsamisk i den nyeste rettskrivingen i 1998.

¹⁷¹ Nuorttanaste 15. mars 1959

¹⁷² Nuorttanaste 30. september 1960

¹⁷³ Nuorttanaste 30. november 1960

¹⁷⁴ Korrespondanse mellom Aandal og Nilsen januar 1961, Jon Ole Nilsen arkivet

¹⁷⁵ Nuorttanaste 30. desember 1960

mulighet til å sette seg inn i forslagene til utvalget”.¹⁷⁶ I 1961 leverte Anders Guttormsen inn sin oppsigelse. Frikirken ansatte John O. Nilsen som allerede var hjelperedaktør, som ny redaktør. Guttormsen hadde hatt en turbulent tid som redaktør, og nå fikk han jobbe som predikant for Frikirken.

4.6 En ny samepolitikk

Samenes politiske organisering tok seg opp etter 2. verdenskrig, med et første møte i Trondheim i 1947. Anders Guttormsen reiste også til møtet for å kunne rapportere derfra, og kom med et referat fra møtet som i praksis var etableringen av Norske Reindriftssamers Landsforbund, (NRL) selv om Guttormsen og andre mente møtet var resultatløst.¹⁷⁷ Nuorttanaste fra nå av ivrig til å rapportere fra samepolitiske møter, og Anders Guttormsen ble valgt til styremedlem i samisk selskap i Oslo da det ble opprettet i 1948. De samepolitiske møtene ble gjerne forhåndsomtalt og sakslista presentert. Guttormsen insisterte likevel på at Nuorttanaste ikke skulle blande seg inn i politikk. Guttormsen fortalte til leserne hva han ønsket for samene; en egen folkehøyskole (som de hadde i Sverige), samiske lærere, og litt samisk i skolene. Sist, men ikke minst – en avis for denne riksorganisasjonen, (som skulle bli dannet) fordi Nuorttanaste ikke kunne være politisk; “Nuorttanaste skal tale samenes sak, så lenge det betyr betyr at den holder seg utenfor all politikk, men ikke lenger!!!”¹⁷⁸ Selv om Nuorttanaste var upolitisk, så var det ingen tvil om hvor dets sympati lå. De samepoliske møtene opp gjennom 50-60 tallet referert til, og leserne kunne blant annet følge etableringen av Nordisk sameråd, se bilder, lese om debattene, og få et innblikk i utviklingen av den samepolitiske agendaen.

Stoff av spesiell interesse for samene var en naturlig del av Nuorttanaste i denne perioden. Dette viser at også bladet også hadde et kulturbærende formål. Leserne kunne via bladet få bekreftet et positivt bilde av samene. F.eks ble det trykt en stor reportasje om kunstneren John Savio med illustrert med kunst og portrettbilde. Det ble også trykket om samisk kultur generelt, og omtale av samene ble også skrevet om. Det var ikke bare ”kosereportasjer” som ble behandlet. Straks etter at Anders Guttormsen ble redaktør i 1947 begynte han på en serie hvor han kommenterte forskjellen mellom hvordan samene i Norge og Sverige ble behandlet.

¹⁷⁶ Finnmarken desember 1961

¹⁷⁷ Mer om etableringen av NRL, Berg: 1997

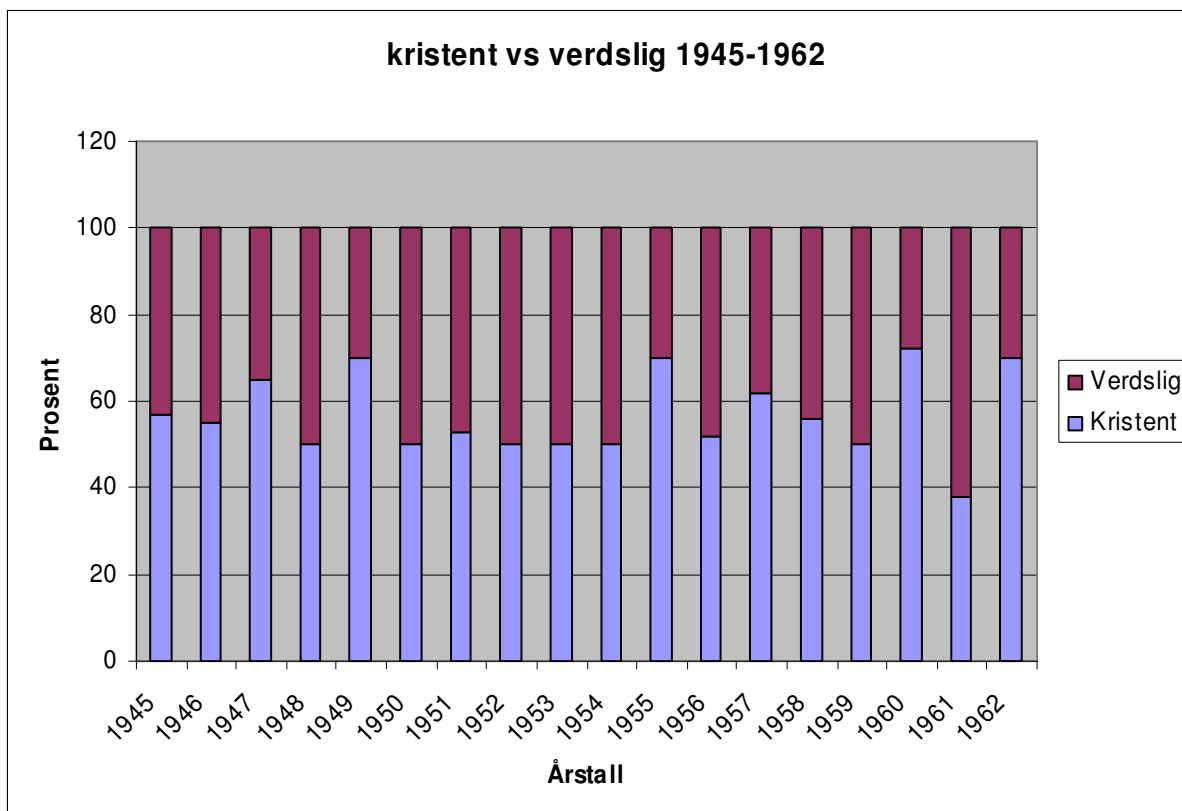
¹⁷⁸ Nuorttanaste 30. oktober 1947

Sannsynligvis var dette noe som ble diskutert på det samepolitiske landsmøtet i Trondheim som jeg tidligere har referert til.¹⁷⁹ Han merket seg at reindriftssamene i Sverige fikk mye mer hjelp til kulturelle og finansielle spørsmål enn de i Norge, jmf “lapp skal vara lapp” politikken. Han lurte på hvorfor samene i Sverige var langt foran i opplysning og levekår: “Hvorfor er det så mange samer som lever i lave kår i Norge, hvor de tallmessig er flest? Se for eksempel hvordan de klarer seg i Sverige, Russland og Finland! Er det ikke noe som er gått tilbake fra myndighetenes side?” Resten av skrivet var en oppfordring til samene om selv å ta ansvar for sin fremtid. Ved opplysning kunne man ta steget inn i fremtiden. Nuorttanaste så altså komparativt på samepolitikken og syntes at Norge var desidert dårligst i klassen. Guttormsen hadde altså stort samfunnsengasjement, likevel mente han at Nuorttanaste ikke var riktig forum til å fremme samepolitikk. Dermed var lista lagt for bladets engasjement i politiske spørsmål, og denne linja skulle bli fulgt. Trolig var det hensynet til bladets evangeliserende hovedformål som spilte inn også her.

4.7 Lesere og innhold i perioden

Forholdstallet mellom kristent og verdslig stoff var i snitt 57 % kristent, mot 43 prosent verdslig, det vil si omtrent likt som foregående periode.

¹⁷⁹ Nuorttanaste 15. oktober 1947, 30 oktober 1947

Figur 4.1

Nuorttanaste's innhold var fortsatt mesteparten kristelig stoff og litt nyhets- og magasinsaker. Som så ofte før fortelles det om lesere av Nuorttanaste som ønsker seg mer nyheter i bladet. Guttormsen begrunnet mangelen på nyheter med at ting for lengst vil være gammelt nytt, som var blitt hørt på sameradioen. Signaler fra leserne førte til at en bekymring for fremtidens leserkrets kom til syne:

”Nuorttanaste som den fremstår i dag, er blitt fremmed for den nye generasjonen. Bare rettskrivingen er moderne. Da bladet ble opprettet for 54 år siden, var det flere samer enn nordmenn i Finnmark, og sjeldent forsto samene norsk. Nå er mye forandret i samenes verden. På en måte føler vi oss overflødige. Vårt budskap, det som hører til himmelen, virker ikke å fenge lenger, men heller mer og mer fra nåtidens hendelser. Det er tidens krav. (Når vi sier det, så mener vi ikke å klage på ungdommens oppfordring. Vi støtter deres krav av hele vårt hjerte).”¹⁸⁰

Redaktøren følte altså alderen tyngre, men det virker ikke som det ble tatt noen større grep for å forandre på bladet slik at det skulle bli mer attraktivt for den mer samfunnsorienterte delen av samfunnet. Innholdsmessig prøvde Nuorttanaste å ta et helhetlig samfunnsansvar, ved å tilby leserne stor bredde. Som det eneste skriftlige tilbudet til den samiske befolkningen hadde

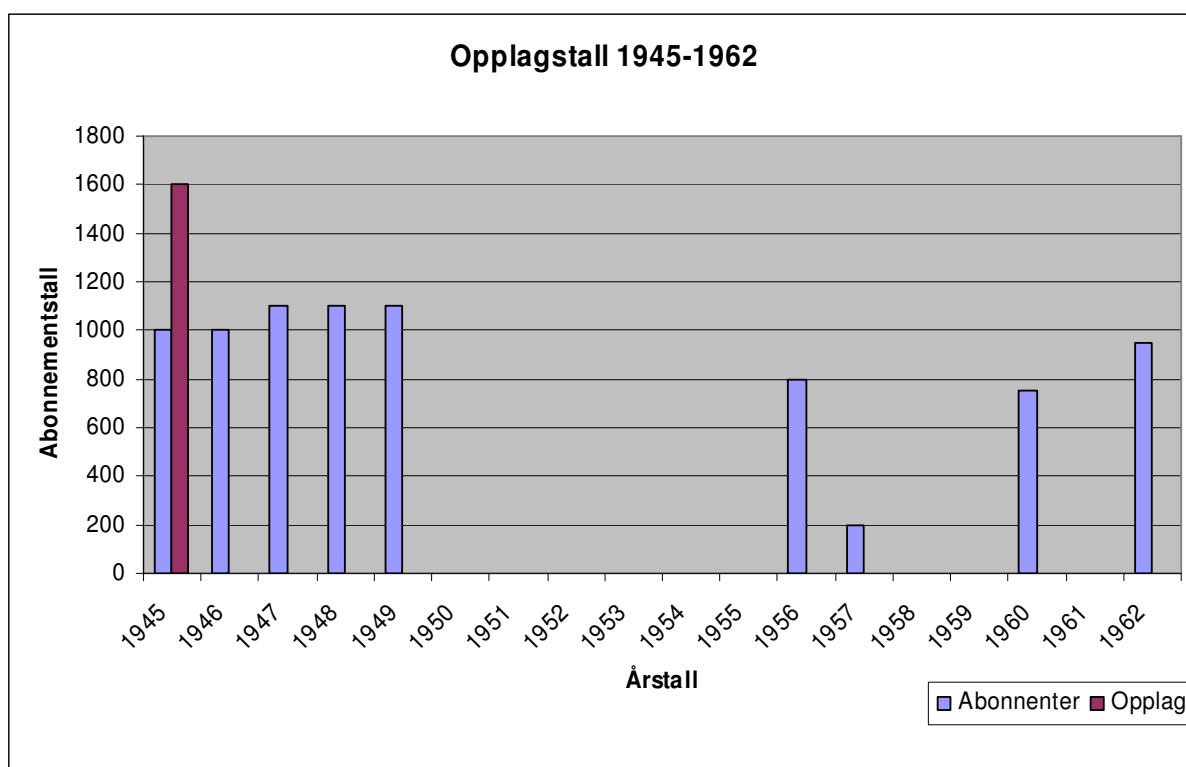
¹⁸⁰ Nuorttanaste 15.mai 1952

det stor variasjon i stoffet: utenriksstoff, kuriøsa, samisk kulturelt stoff, vitser, lokalnyheter, riksnheter, valgstoff osv. Stoff om kongelige både i inn- og utland var en stadig gjenganger, og selv om utenriksstoffet minket kraftig, så var det fortsatt jevnlig drypp med nyheter fra utlandet. Det ble også referert til hva andre aviser skrev om samene. Både mer lokalt og mer kuriøst stoff:

Folk sover ikke i fred i Karasjok.

Fordi ulvene uler gjennom nettene, skriver “dagsavisen” i Trondheim. Og undrer hvordan folk tør å gå ut av huset når det er mørkt. Vel, de har alle selvfølgelig skytevåpen.¹⁸¹

Det verdslige stoffet hadde altså fortsatt et stort mangfold. Men igjen - en tydelig redaksjonell profil er dog ikke å spore, det virker fortsatt tilfeldig hvilket stoff som kommer når.

Figur 4.2

Etter rekordstore abonnementstall under krigen kom nå en leserflukt fra 50-tallet. Tendensen med at bladet kom ujevnlige begynte i 1951, men så sent som i 1956 hadde bladet 800 abonnenter. Nuorttanaste sitt abonnementstall kom til et historisk bunn-nivå i 1957 med bare 200 abonnenter. ujevne utgivelser og den nye rettskrivingen sannsynlige årsaker til leserflukten – og ikke minst opprettelsen av Ságat. I august 1954, i nummeret før Nuorttanaste

¹⁸¹Nuorttanaste 15. februar 1951

sin ett-årige pause, forsikrer redaktøren om at “de som har betalt abonnementet – det er ikke mange - skal få det godskrevet”. Redaktør Guttormsen skrev i 1959 at Nuorttanaste hadde mistet 1200 lesere siden det innførte den nye skrivemåten, et dramatisk tall for et lite blad.¹⁸² Indirekte så skyldte han altså på ortografien, og ikke på Nuorttanastes ujevne utgivelsesfrekvens. Oppgangen etter at Nuorttanaste snudde i rettskrivingsspørsmålet, var ifølge Nuorttanaste selv umiddelbar og positiv, og leserbrevene vitner også om dette. Leserbrevene til Nuorttanaste vitner om at folk virkelig mislikte ortografien av 1948, og støttet redaktørens avgjørelse om å bruke Friis-ortografien. Nuorttanaste regnet seg selv som samenes avis i denne perioden. Egne beregninger var at omtrent 4.000 mennsker leste Nuorttanaste hver 14. dag.”¹⁸³ Heller ikke i denne perioden finnes noen geografisk oversikt over hvor abonnentene holdt til. Men da Nuorttanaste gikk over til å skrive norsk i 1951, ble det begrunnet med at abonnentene stort sett skjønnte norsk: “Det er noe dere ikke vet, at av våre abonnenter er det bare 30 prosent som bor på vidda hvor norsk er lite daglig brukt. Flesteparten av våre abonnenter bor på kysten, hvor norsk tales eller høres hver dag.”¹⁸⁴ Likevel var det hensynet til de som kunne lite eller ingen norsk som veide tyngst da bladet valgte å gå tilbake til å bare skrive samisk. For disse var Nuorttanaste det eneste skriftlige tilbudet. En undersøkelse gjort av leger i de mest øde og veiløse grender på Finnmarksvidda i 1959 forteller noe om hvor Nuorttanaste var viktigst:

“De samme 147 personer var dertil en ren samisktalende befolkningsgruppe. Noen av dem kunne snakke mer eller mindre godt norsk, men samisk var morsmålet, og for en skikkelig kontakt var det behov for tolk (...) Det fantes også så å si i alle hus eksemplarer av den religiøse samiske avisen “Nuortanasti” (...) Men å finne noe på norsk var helt uvanlig. Jeg tror ikke jeg så en eneste bok på det språket i de 25 bostedene.”¹⁸⁵

Utenlandsabonnentene finnes det noen indikasjoner på. I 1950 sendte Nuorttanaste julehilsen til abonnenter i Canada, Alaska, Finland og Sverige.¹⁸⁶ I 1955 var abonnentene i Finland, Sverige, Canada, Alaska, England og Japan.¹⁸⁷

Det er mulig at opprettelsen av Ságat i 1956 også har innvirket på det lave abonnementstallet som er oppgitt i 1957. Ságat ble likevel ingen umiddelbar suksess. Allerede etter et halvt år sluttet Ságat å komme ut, deretter kom den ut i hefteformat, noe som heller ikke gikk så

¹⁸² Nuorttanaste 15. februar 1959

¹⁸³ Nuorttanaste 15. februar 1951

¹⁸⁴ Nuorttanaste 28. februar 1951

¹⁸⁵ Jonassen: 1959, også trykk som vedlegg til samekomiteens innstilling av 1959.

¹⁸⁶ Nuorttanaste Julenummer 1950

¹⁸⁷ Nuorttanaste desember 1955

veldig bra. Ságat fikk ikke mange abonnentene opp gjennom årene, og Jon Ole Nilsen som satt i Ságats første styre mente noen år etter opprettelsen at Ságat var mer et gratisblad finansiert av staten, opplaget var under 500.¹⁸⁸ Ságat var altså en potensiell konkurrent som ikke kom i gang. Konkurransen fra norske aviser og medietilbud fikk kanskje folk til å velge bort Nuorttanaste. Fornorskningen hadde gått sin gang over lang tid, og i store deler av sameland var befolkningen tospråklig, og den samiskspråklige befolkningen var ikke avhengig av å abonnere på Nuorttanaste.

For året 1945 forekommer det to forskjellige opplagstall i mine kildene: 1.000 abonnenter og 1.600-1700 abonnenter. Nuorttanaste selv skriver i bladet at det har 1.600-1700 abonnenter, mens Frikirkens årsrapport oppgir 1.000 abonnenter.¹⁸⁹ Jeg har i kapittel 2 vist at at Nuorttanaste ble sendt ut gratis i ukjent, men ikke ubetydelig omfang. Frikirkens formål var trolig å spre det kristne budskapet på denne måten. Dette funnet underbygger den hypotesen. I dette tilfellet er gapet mellom de to oppgitte abonnemestallene hele 700, noe som må sies å vært stort – og dette indikerer at bladet hadde et betydelig antall gratisabbonenter.

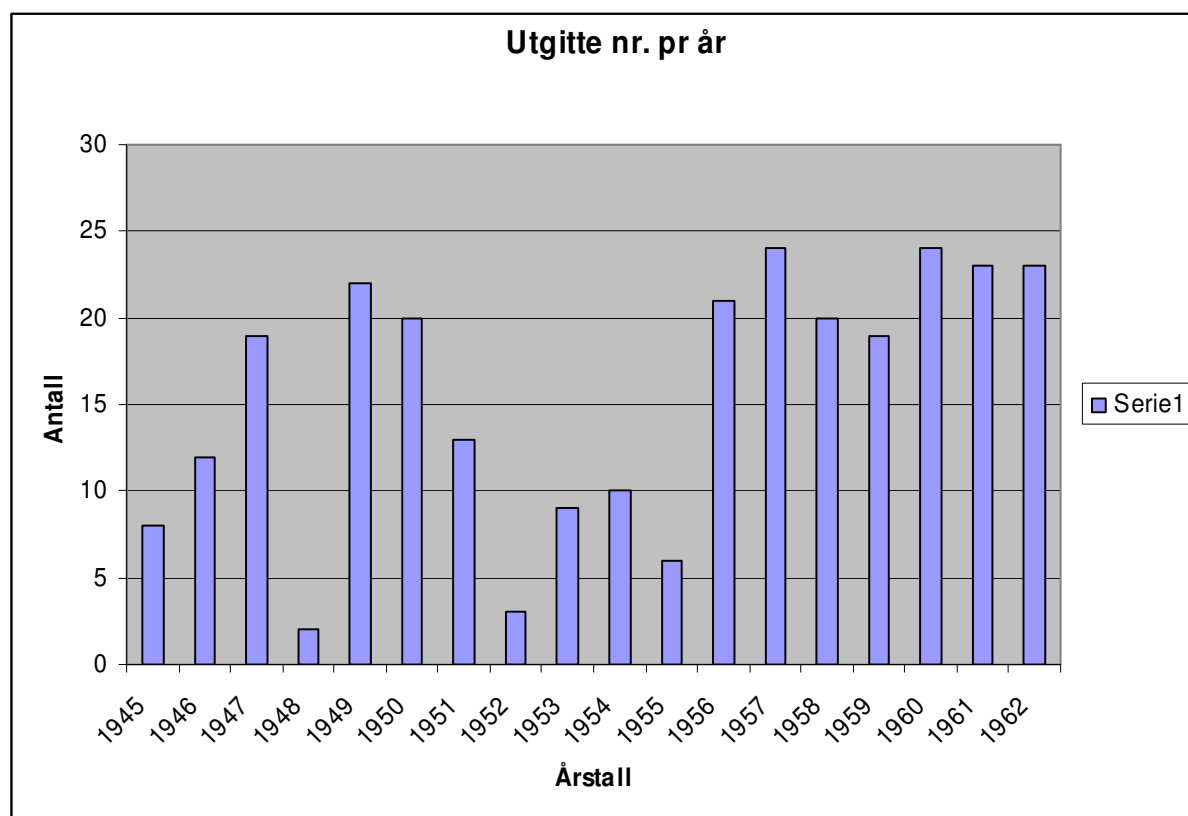
Som nevnt i tidligere kapitler tillot Nuorttanaste etterskuddsbetaling fra abonnentene. Dette var en ordning som gjorde at det til enhver tid hadde penger til gode fra abonnentene. Oppfordringer om at folk skulle betale gjelden sin til bladet, er en gjenganger. Også i denne perioden ble det på slutten av noen år, reklamert med hva man skulle skrive om neste år for å oppmuntre folk til å betale. Gjelden folk hadde til bladet var ikke småpenger. I 1950 ble det oppgitt abonnentene skyldte Nuorttanaste omtrent 1500 kroner, og i 1951 var gjelden 2000 kroner.¹⁹⁰ Bladet kostet 3 kroner, hvilket tilsvarer 500 og 660 abonnenter, det vil si opp omkring halvparten av leserne. Hvorfor krevde ikke Nuorttanaste forskuddsbetaling, siden abonnementsordningen gjorde at folk kunne få bladet gratis? Det ble prøvd å kreve forskuddsbetaling i 1951, med trussel om at de som ikke betalte ikke ville få bladet i 1952. En ordning som tydeligvis ikke ble gjennomført. I februar 1959 står det skrevet til abonnentene: “Hvis din gjeldsblankett er på fem kroner, er du skyldig for forrige år 1958. Hvis det står ti kroner er du skyldig for to år. Vi venter å få høre fra deg”. Dette vil si at abonnenter som ikke hadde betalt siden 1956, fikk tilsendt bladet til minst mars 1959. Hvis folk lot være å betale, så hadde de i praksis vært gratisabbonenter i ett år eller to. Guttormsen skriver følgende

¹⁸⁸ brev 28./12 1963 av Jon Ole Nilsen til forstander Alf J. Andersen i Frikirken. Varanger samiske museum

¹⁸⁹ Nuorttanaste 15. juni 1945, Frikirkens årsrapport 1945-1946

¹⁹⁰ Nuorttanaste 15. januar 1951, NN januar 1952

nyttårshilsen i januar 1957: “Til våre abonnenter: Hjertelig takk til dere som har bestilt Nuorttanaste på nytt igjen. Med sorg strøk vi flere hundre abonnenter som ikke har sørget for betale for bladet.”¹⁹¹ Da disse abonnentene ble strøket hadde de ikke betalt på en lang stund, minst ett, og kanskje to år – i verste fall enda lenger siden da det var et opphold i bladets utgivelser.

Figur 4.3

Nuorttanaste kom ut stabilt med 24 nummer i året frem til denne perioden. Spesielt fra 1950 var utgivelsene ujevne. Antall utgitte nummer er spesielt relevant for dette kapittelet. Utgivelsesfrekvens er interessant i denne og neste periode fra 1962. Utgivelsesfrekvensen i denne perioden var meget ustabil. Spesielt i årene fra 1950-1956 er utgivelsene sporadiske og i NN skriver redaktøren heller ikke noen forklaring på hvorfor det utgis så få per år.. Årsakene til, og reaksjonene på disse ujevne utgivelsene har jeg gjort rede for tidligere i kapittelet.

¹⁹¹ Nuorttanaste 15. januar 1955

4.8 Oppsummering

I forhold til den nye samepolitikken tok Nuorttanaste et standpunkt om å være politisk nøytral, men rapportere likevel fra de sampolitiske møtene. Den nye skrivemåten var fra 1948 den store saken for bladet. Nuorttanaste tok ansvar for innføringen av den nye ortografien, og ved deretter å ta avstand fra den nye rettskrivingen viste det at det hadde egen vilje i forhold til språkpolitikken. Opprøret mot ortografien var også et opprør mot språklige og politiske autoriteter, og viser at Nuorttanaste oppfattet seg selv som en viktig og mektig aktør i forhold til samisk språk. Nuorttanaste sine to hjertesaker helt siden opprettelsen i 1898 var språket og kristendommen, og striden om rettskrivingen kom til å handle om begge sakene. Den store samepolitiske saken i denne perioden, samekomiteens innstilling av 1959, brukte Nuorttanaste til å aktualisere sin ene politiske sak - rettskrivingen på samisk. Stortingsdebatten om innstillingen såvidt nevnt.

Sårbarheten i at Nuorttanaste var en enmannsredaksjon, viste seg for alvor i denne perioden. Da redaktøren ikke fungerte optimalt på 50-tallet, var det ingen som kunne steppe inn å ta ansvaret for bladets utgivelse. Nuorttanaste sin anseelse i midten av 50-tallet var på et lavmål, som følge av ujevne utgivelser, og et fravær på over ett år fra sensommeren 1954 til høsten 1955. Nuorttanaste sin situasjon på midten av 50-tallet førte til opprettelsen av avisen Ságat i 1956. Selv om bladet ikke kom ut jevnlig, ga Nuorttanaste ute bøker også i denne perioden fungerte som folkeopplysning både om og for samene og slik spilte den en samfunnsrolle.

Innholdsmessig prøvde Nuorttanaste å ta et helhetlig samfunnsansvar, ved å tilby leserne stor bredde. I denne perioden døde redaktør H. O. Heaika, den tredje redaktøren på rad som satt som redaktør ut livet. Til gjengjeld var Anders Guttormsen den første som frivillig sluttet. Den neste redaktøren, Jon Ole Nilsen, var et språkmenneske som var dypt engasjert i rettskrivingsspørsmålet, og han skulle føre denne kampen videre.

5 1962-1984 - I utakt med ungdommen

I dette kapitlet skal jeg se på Nuorttanaste gjennom den mest turbulente perioden i nyere samisk historie. Oppbyggingen av det moderne samiske samfunnet som det fremstår i dag, begynte i denne perioden. Samebevegelsen vokste seg til å bli en maktfaktor i det samiske samfunnet, og Alta-saken aktualiserte samepolitikk på et nasjonalt nivå. Jeg skal se på hvordan Nuorttanaste utviklet seg i løpet av denne perioden, både innholdsmessig og ideologisk, og hvordan bladet forholdt seg til den nye generasjonen samepolitikere som vokste frem. I denne perioden etablerte staten støtteordninger for å opprettholde og utvikle samisk kultur, og Nuorttanaste fikk statstøtte fra norsk kulturråd fra 1967. Nuorttanaste fortsatte sin kampanje mot rettskrivingen av 1948 gjennom hele denne perioden. En ny rettskriving kom i 1978, og jeg vil også belyse Nuorttanaste sitt forhold til den.

5.1 "Det nye språk er vanskelig å lese"

Etter at Anders Guttormsen sluttet som redaktør, tok hjelperedaktør Jon Ole Nilsen over. Nilsen var født i Nesseby 1914. Han var kommisjonær for Nuorttanaste før han ble medarbeider for Guttormsen og var redaktør i 30 år, fra 1962 og til 1992. Nilsen var 78 år gammel da han gikk av som redaktør. Mens han fortsatt var redaktør fikk han kongens fortjenestemedalje i gull for sitt arbeid med Nuorttanaste. I motsetning til sine forgjengere, virket ikke Jon Ole Nilsen som predikant i Frikirken. Han var bonde i Unjárga/Nesseby i Øst-Finnmark ved siden av redaktørarbeidet. Til tross for at han var jordbruker, reiste Nilsen mye rundt på samepolitiske møter, noe som fremgår av hans omfattende billedarkiv.¹⁹² Nilsen døde i 1998.

J På 1950- og 60 tallet var det lite som kom ut skriftlig på samisk. Den samiske litterære offentligheten besto av salmeboken, Bibelen og Nuorttanaste.¹⁹³ John O. Nilsen sin første gjerning som redaktør var å skrive et brev til kirke-og undervisningsdepartementet om den nye rettskrivingen.¹⁹⁴ Brevet, som i sin helhet ble trykt i det første nummeret etter at Nilsen ble redaktør, hadde overskrift: "Finnmarks samer må få tilbake sitt skriftspråk!" I brevet beskrev Nilsen den fortvilede situasjonen samefolket var kommet i som følge av den nye

¹⁹² Jon Ole Nilsen arkivet ved Varanger samiske museum består av flere tusen bilder.

¹⁹³ Magga: 2000

¹⁹⁴ Nuorttanaste 15. jan 1962

rettskrivingen, med oppfordring og håp om at myndighetene ville gjeninnføre den gamle rettskrivingen. Han forklarte at samene heller ville lese norsk enn den nye rettskrivingen, og mente den var påtvunget samene, og mente hele saken var et dårlig signal til samene. “Når det i spørsmålet har blitt tatt så lite hensyn til folks ønske og følelser, hvordan blir det da i andre saker?” Nilsen støttet opprinnelsesformålet som var at samene i Sverige og Norge skulle få et felles skriftspråk, men ba likevel i tre punkter om å gjeninnføre den gamle rettskrivingen. Brevet ble avsluttet med en bønn om at myndighetene ville forstå samenes følelser i språk saken og at de støttet den. Henvendelse ble ikke tatt til følge, ett kort brev fra departementet forklarte at rettskrivingen av 1948 fortsatt var gjeldende. Nilsens frustrasjon over fagfolkene som hadde foreslått og innført den nye rettskrivingen var meget stor.¹⁹⁵

”Og skjønt de ser at samene ikke kan bruke det, så gjør de ikke det minste for enten å moderere det eller trekke det tilbake. De kom derved i et motsetningsforhold til kjernen av det samiske folk. De med det nye språket plasserte seg på et høyere plan og venter og forlanger samene skal værsgod klatre opp til dem. Og tar intet hensyn til samenes klage over at det nye ”språk” er vanskelig å lese.”

Nuorttanaste ga ikke opp kampen mot den nye rettskrivingen. I samefolkets og kristendommens navn begynte NN å samle inn penger til nyopprett av den gamle salmeboken som var skrevet etter Friis ortografien. 25 tusen kroner var nødvendig for å kunne trykke ett nytt opplag av den gamle salmeboken. Pengene ble samlet inn på få år, og på 60-tallet inneholder de fleste nummer navnelister over folk som bidr til trykkingen av en ny salmebok. Dagen salmeboken var ferdig ble erklært som en gledens dag for samefolket. Nuorttanaste organiserte gjenopprett av den gamle salmeboken hele 4 ganger. Selv om dette tiltaket ble bifalt av Frikirken, var den ellers aktive politikken mot rettskrivingen av 1948 sannsynligvis årsaken til at Jon Ole Nilsen i 1964 fikk en egen arbeidsinstruks som redaktør for Nuorttanaste.¹⁹⁶ I arbeidsinstruksen fra Frikirkens Finnmarksmisjon går det frem at redaktøren ikke skal drive med polemikk på noen som helst slags måte, eller fremme noen politisk virksomhet. Og alle mulige kontroversielle temaer skulle klareres med forstanderen i Frikirken før de eventuelt ble trykt i Nuorttanaste. I tillegg skulle Nuorttanaste ikke kjempe imot den nye rettskrivingen, men bruke begge rettskrivingsformer, den nyeste av hensyn til

¹⁹⁵ Brev av fra Jon Ole Nilsen til Einar Aandal i Firkirken 30. jan 1962, Jon Ole Nilsen arkivet

¹⁹⁶ Arbeidsinstruks for redaktøren av Nuorttanaste. Vedtatt av Finnmarksmisjonens styre 3.6.64. Utdrag:

- Redaktøren må være varsom så ikke Nuorttanaste blir utnyttet eller engasjer til stridsspørsmål og særformål for større eller mindre samiske grupper.
- Redaktøren bør ikke drive polemikk i bladets spalter uten når evangeliets eller misjonens, eventuelt vår kirkes interesser krever det, eller nå interessene for det samlede samefolk tilsier det. I alle tilfelle skal misjonens formann bli fullt orientert om saken og begge parters innlegg.
- Bladet tar ikke stilling til rettskrivingsspørsmålet, men søker å benytte begge formene med sikte på å nå både gamle og unge samer

den oppvoksende slekten som hadde lært den nyeste rettskrivingen. Som vi skal se, se brukte NN aldri mer rettskrivingen av 1948 – selv om det fra Frikirkens side ble ytret ønske om det. De ville at barne- og ungdomssidene, som det ble bestemt skulle være innslag i Nuorttanaste, skulle bli skrevet i den nyeste rettskrivingen. Det ble lagd barne- og ungdomssider fra 1968, og ansatt en egen person til å redigere disse, men også de var skrevet med Friis ortografi.

Nuorttanaste var fortsatt det eneste bladet som skrev bare på samisk. Ságat som hadde kommet ut siden 1956, skrev både på samisk og norsk. Om det var arbeidsinstruksen til Nuorttanaste, eller redaktørens personlige holdning som var årsaken, er usikkert. Men nå bestemte Nuorttanaste at bladet ikke lenger skulle trykke politiske innlegg. ”Vi kan ikke ta imot innlegg i Nuorttanaste med politisk innhold. Vi mener ikke at det i seg selv er galt å skrive om politikk, men i Nuorttanaste så passer det ikke. Det har vært bladets linje, og vi skal prøve å følge den”¹⁹⁷ Hvor mange leserinnlegg som ble forkastet på grunn av at de hadde politisk innhold, er vanskelig å si noe om. Det er likevel klart at det skjedde, for eksempel etter Ságat-kuppet som blir omtalt senere i kapitlet. Med denne avgjørelsen og offentliggjøringen forandret NN på en av sine viktigste funksjoner. I tidligere perioder hadde den utgjort en samisk offentlighet, den fungerte som et forum hvor folk kunne skrive inn om alt de hadde på hjertet, også politikk. Kampen mot den nyeste rettskrivingen anså redaktøren altså ikke som politikk, selv om det må kunne betegnes som sterk språkpolitikk å gå imot en offisiell ortografi bestemt av norske myndigheter.

Nuorttanaste sin egenreklame på 60-tallet var at den var ”eldste og mest utbredte samiske blad”. Likevel ble annonser som var ment for den samiske befolkning trykket i Ságat. Redaktør Nilsen syntes tydeligvis dette var urettferdig, fordi som det ble påpekt: Ságat hadde ikke lesere, noe Nilsen godt visste. De samiskspråklige leserne leste Nuorttanaste. Nilsen anslo i 1967 at Ságat hadde 100 betalende abonnenter pluss like mange gratisabonnenter. ”Hva ellers angår bladet Ságat, så er jo bladet avgått ved døden for lenge, lenge siden. Nu lever det bare et kunstig liv med statens penger.”¹⁹⁸ Samiske kulturspørsmål kom etter hvert opp på agendaen i offisiell norsk politikk. Ett av tiltakene var å gi støtte til de samiske publikasjonene, Ságat, Nordkalott og Nuorttanaste.¹⁹⁹ Da Nuorttanaste begynte å få statstøtte var intensjonen fra Frikirkens side at dette skulle komme Nuorttanaste til gode:

¹⁹⁷ Nuorttanaste 15.sep 1964

¹⁹⁸ Brev av 8. mai 1967 ved John O. Nilsen til Frikirkens ledelse. Varanger samiske museum.

¹⁹⁹ Nuorttanaste fikk 20.000 i statsstøtte i 1967. Jon Ole Nilsen arkivet

”Dertil skjer det i takknemlighet for den støtte vi i foregående år mottok av Norsk Kulturråd, en støtte som vi mener ikke først og fremst skal komme misjonen tilgode i form av minsket underskudd, men våre samiske lesere tilgode i form av et større og mer omfattende blad.”²⁰⁰

Selv om Frikirken ønsket at bladet skulle utvikles, så skjedde ikke dette. Trolig var det opp til redaktør Jon Ole Nilsen å initiere tiltak som kunne føre Nuorttanaste videre, og redaktøren virker ikke å ha hatt noe sterkt ønske om at bladet skulle bli noe større. Det fremgår også av brev til Frikirken i 1971 i forbindelse med at Nilsen ble fast ansatt i Frikirken. ”Jeg har heller ikke mulighet til å redigere bladet noe større enn det allerede er.”²⁰¹ Nuorttanaste hadde muligheten til utvidelser, men det skjedde heller ikke denne gangen. (70 år med ønske om utvidelse taler vel sitt...?) Nuorttanaste fikk med statstøtten fra 1967 muligheten til å utvide bladet, både i forhold til innhold og størrelse, men brukte ikke muligheten. Statsstøtten som Nuorttanaste fikk, ble sendt direkte til Frikirken. I løpet av 70-tallet var det flere hundre tusen kroner av statstøtten som ble sendt tilbake til Frikirken.²⁰² Trolig gjorde redaktøren det på eget initiativ, da han mente at statstøtten skulle komme Frikirken til gode. Frikirken hadde mange utgifter i forbindelse med utgivelsen, og noe Nilsen understreket i sine søknader om statstøtte.²⁰³ Nuorttanaste fikk midler for å være en viktig kulturbærer for samisk kultur. Nuorttanaste ble av folk sett på som en selvsagt del av det samiske samfunnet, forteller Edel Hætta Eriksen, en av samebevegelsens tidlige pionerer. ”Jeg leste Nuorttanaste fordi mine foreldre og besteforeldre gjorde det. De fleste i Kautokeino hadde tilgang til bladet. Jeg reflekterte ikke engang over hvorfor jeg abonnerte på det, det var noe man bare gjorde.”²⁰⁴ I mitt materiale fremgår det ikke at det på noe tidspunkt ble satt spørsmålsteget ved legitimiteten i statsstøtten som ble gitt, eller hva den ble brukt til.

5.2 En ny generasjon trår frem

I 1968 ble Norske Samers Riksforbund (NSR) stiftet, og samene i Norge fikk en organisasjon som skulle bli ledende i samepolitikken i flere tiår fremover.. Første punkt i formålsparagrafen til NSR vitner om en radikal tone i samepolitikken: ”hevde den samiske

²⁰⁰ Festskrift i anledning Nuorttanaste's 70-års jubileum ved forstander Alf J. Andersen, Frikirken.

²⁰¹ Brev fra Jon Ole Nilsen til Frikirken i forbindelse med fast ansettelse 20. februar 1971, Jon Ole Nilsen arkivet

²⁰² Fremgår av regnskap og kvartalsrapporter fra Jon Ole Nilsen til Frikirken. Regnskapene er fragmenterte, et anslag er at det er snakk om 4-500.000 i løpet av 70-tallet. Jon Ole Nilsen arkivet

²⁰³ Fremgår av korrespondanse mellom Nilsen og norsk kulturråd, blant annet 1967, og 1971. Varanger samiske museum.

²⁰⁴ Intervju Edel Hætta Eriksen 12. februar 2008

folkegruppens rettigheter overfor de norske myndigheter og overfor den norske allmennhet.” Nuorttanaste hverken omtalte eller dekte stiftelsesmøtet NSR skulle bli utgangspunktet for det som jeg kaller samebevegelsen. Ved Stortingsvalget i 1969, satte samebevegelsen opp en egen liste til Stortingsvalget i Finnmark. De hadde ikke store forhåpninger å få en representant valgt inn i Stortinget, men poenget for lista var å få satt samepolitiske saker på dagsorden.²⁰⁵ I Nuorttanaste ble det bare omtalt at denne lista var blitt opprettet, og ellers kom ikke Nuorttanaste med omtale av listas program eller annet. Valgresultatet ble referert til, men ikke annet. Andrekandidat på denne lista, Edel Hætta Eriksen beskriver Nuorttanaste på denne måten: ”Nuorttanaste så vi på som først og fremst et kristent blad. Nuorttanaste støttet oss ikke, men var heller imot oss. Det blandet seg ikke inn i politikk, og vi forventet det heller ikke.”²⁰⁶ Nuorttanaste forholdt seg altså helt annerledes til samepolitikken nå enn det hadde gjort i begynnelsen av århundret. NSRs landsmøter ble viktige møteplasser for samene som Nuorttanaste dekte, men NSRs landsmøter fra 1971, akkurat som bladet jevnlig rapporterte fra NRLs landsmøter og samekonferansene. Nilsen var skeptisk til samebevegelsen og mente at den følelsen var gjensidig. Han ga ved flere anledninger uttrykk for at han følte at samebevegelsen ikke støttet Nuorttanaste.²⁰⁷

Ságat var blitt etablert i 1956 som andelslag. Den skrev i begynnelsen mest på samisk, men gikk i løpet av 60-tallet til å skrive mest på norsk. Ságat klarte ikke å få så veldig mange lesere, men fikk på slutten av 60-tallet og begynnelsen av 70-tallet en liten men radikal lesekrete. En radikal krets brukte Ságat som et talerør for sine saker, og Ságat var meget ytterliggående i sin beskrivelse av politikken som ble ført mot samene.²⁰⁸ I 1974 begynte ryktene å gå om at sentrale folk i Finnmark arbeiderparti hadde sett seg lei på Ságats stadige angrep på blant annet Arbeiderpartiets politikk mot samene. Derfor hadde de begynt å kjøpe andeler til Ságat for å få flertall i generalforsamlingen som ble holdt hvert år. Ryktene gikk i begge leirer, og både Samebevegelsen og folk fra Arbeiderpartiet kjøpte andeler for være best rustet til generalforsamlingen som ble holdt i bygda Sirbmá i Tana. Samebevegelsen lyktes i å få flest mennesker til å stille opp på generalforsamlingen, men under avstemningen viste deg seg at Arbeiderpartifraksjonen hadde mange ganger flere fullmakter enn det Samebevegelsen hadde. Dette førte til at redaktør i Ságat, Odd-Mathis Hætta fikk sparken på stedet, og et

²⁰⁵ Intervju med Edel Hætta Eriksen 12. februar 2008

²⁰⁶ Intervju med Edel Hætta Eriksen 12. februar 2008

²⁰⁷ Blant annet brev til Frikirken angående søknad om statstøtte i 1971, Varanger samiske museum

²⁰⁸ Ord som koloniherrer, undertrykking og ellers artikler av refsende art forekom hyppig i Ságat. Krasse anonyme leserinnlegg ble trykt, samt karikaturer av norske øvrighetspersoner.

nyvalgt styre tok på seg redaktørvervet. Ságat-kuppet var et bittert tap for Samebevegelsen og sannsynligvis en like stor seier for motparten.²⁰⁹ Ságat-saken ble debattert heftig i Finnmarksavisene i 1974, og det var mange som hadde sine meninger om det som hadde skjedd. I nummeret etter Ságat-kuppet forklarer Nilsen kort hva som har skjedd. Her ble det enkelt konstatert at det var Arbeidepartifolk som hadde sett seg lei på at Ságats redaktør Odd-Mathis Hætta skrev negativt om arbeiderpartiets politikk, og spesielt dens samepolitikk.²¹⁰ Nilsen mente at Hætta ikke hadde vært helt nøytral i politiske spørsmål. Videre sto det at Nuorttanaste hadde fått mange innlegg om Ságat, men at Nuorttanaste ikke ville blande seg i denne saken og derfor ikke trykket noen av disse innleggene.²¹¹ Trolig var Ságat-kuppet et avgjørende punkt også for Nuorttanaste og dets renommé som samisk samfunnsaktør, i dette tilfellet samfunnsrollen som samisk offentlighet. Ved Ságat-kuppet hadde altså samebevegelsen mistet ett forum for ytring, og Nuorttanaste valgte å toe sine hender. Selv om Nuorttanaste fikk mange leserinnlegg om Ságat og det som hadde skjedd, så lot Nilsen disse ligge. Meningsutveksling skulle ikke foregå via Nuorttanaste.

5.3 Enda en ny rettskriving

Helt siden 1948 hadde Norge og Sverige hatt en felles rettskriving på nordsamisk. Finland hadde en egen skrivemåte, Itkonen-ortografien, fra 1952. Samene hadde i denne perioden begynt å organisere seg, først med enn felles nordisk samekonferanse i 1953, og dannelsen av Nordisk sameråd i 1956. I 1971 bestemte samekonferansen i Jiellevárri at det skulle dannes en språknemd med mandat til å danne en felles nordisk rettskriving for nordsamisk.²¹² Ingen av de foregående rettskrivingen kunne brukes, blant annet på grunn av bruken av hvert lands særegne bokstaver i ortografiene, blant annet norsk æ og å, og finsk/svensk ä og ö. Språknemnda jobbet over flere år og offentliggjorde etter hvert skriveprøver på hva man kommer frem til i felleskap.

Det er ikke umulig at Nuorttanastes, og andre samers motstand mot Bergsland-Ruong rettskrivingen av 1948 var en av grunnene til at det etter bare 20 års offisiell bruk ble satt i gang en utredning om enda en ny rettskriving for samene.²¹³ Selv om en viktig grunn var det

²⁰⁹ Betegnelsen Ságat-kuppet er det denne hendelsen som oftest blir omtalt som. Hva som egentlig skjedde, og hvem som sto bak, er det uenighet om.

²¹⁰ Nuorttanaste 30.april 1974

²¹¹ Ibid

²¹² Magga: 1994

²¹³ Fremgår blant annet bladet i en leder i bladet Nordkalott 5. desember 1966. Opptrykkene av salmeboken på Friis rettskrivingen fikk meget stor oppslutning og støtte i Nuorttanaste sine spalter. Etter å ha snakket med folk om rettskrivingen av 1948, har alle jeg snakket med fortalt om eldre i familien som mislikte den sterkt.

praktiske med å være ett lite folk i flere land, med felles språk, men med forskjellige ortografier. I tillegg kom den samepolitisk dimensjonen i at samekonferansene ønsket et felles skriftspråk.

Nuorttanaste offentliggjorde en skriveprøve fra bibelen på den nye skrivemåten i 1976. I neste nummer flagget Nuorttanaste sin stilling til den nye skrivemåten veldig kort; vil ikke ha den.²¹⁴ Begrunnelsen var at den brukte altfor mange bokstaver i enkelte ord, og var altfor forskjellig fra Friis skrivemåte. Samtidig oppfordret Nuorttanaste at man gikk tilbake til “den gamle, rene” skrivemåten. Ole Henrik Magga som ledet språknemda for felles ortografi, skrev et oppgitt leserinnlegg tilbake til Nuorttanaste hvor han savnet en nærmere begrunnelse for Nuorttanaste sin holdning. Nilsen forklarte i sitt tilsvar blant annet den nye ortografien ikke ville bruke bokstaven æ som han mente var en essensiell del av alfabetet²¹⁵ Igjen blusset debatten om rettskriving opp bladet, også med forsiktige feiringer fordi det foreslås å ta bort det forhatte trykktegnet ‘, men Nuorttanaste beroliget fort sine lesere om at de ikke ville ta i bruk den nye skrivemåten.

I 1977 hadde språknemda kommet seg så langt at den kommer med forslag til rettskriving som ble sendt til høring, og det ble kalt til ett fellesmøte om skrivemåten hvor blant annet samiske aviser og blader var innkalt. Det er uklart hvorvidt Nuorttanaste møtte. Det hadde uansett allerede ganske bastant offentliggjort sine meninger. Neste samekonferanse godkjente det siste forslaget til språknemda, og Kirke- og undervisningsdepartementet gjorde den fellesnordiske skrivemåten til offisiell ortografi i nordsamisk fra 1979. Samtidig ble det bestemt å gi undervisning i den fra 1980. Rettskrivingsproblematikken skulle forfølge Nuorttanaste videre. I 1981 var bladet truet med økonomiske sanksjoner hvis det ikke fulgte den nyeste samiske ortografien.²¹⁶ Nuorttanaste påberopte seg pressefrihet, og skrev at bladet måtte følge sine leseres ønsker. Nuorttanaste slapp unna økonomiske sanksjoner og fortsatte med å bruke den (da) aller eldste samiske ortografien.

Hvorfor gikk Nuorttanaste imot denne nye rettskrivingen også? Nuorttanaste fryktet å miste sine lesere nok en gang, bladet hadde dyrekjøpt erfaring fra 50-tallet med Bergsland-Ruong skrivemåten. Og det var tross alt ikke så lenge siden man hadde gått gjennom en leserflukt (i

²¹⁴ Nuorttanaste 30. mai 1976

²¹⁵ Nuorttanaste 15. august 1976

²¹⁶ Fremgår av leserbrev i Nuorttanaste januar 1981

hvert fall ifølge Nuorttanaste) på grunn av den forrige skrivemåten. Nuorttanastes redaktør John O.Nilsen hadde mange som støttet han i motstanden mot den nye skrivemåten. Denne motstanden hadde fått sin næring ved innsamlingene til nyopptrykkene av salmeboken i Friis skrivemåte. Rettskrivingen til Friis var mye nærmere Nuorttanastes redaktør John O. Nilsen sin dialekt; Nessebydialekten, en østlig variant av nordsamisk. Den nyeste skrivemåten hadde som uttalt mål å bygge på Kautokeinodialekten som fantes både i Sverige og Finland og Norge.²¹⁷ Med Ole Henrik Magga fra Kautokeino som leder i språknemda var dette sikret, og den nyeste rettskrivingen favoriserte utvilsomt den vestlige Finnmarksdialekten. Motstanden og avskyen mot Bergsland-Ruong skrivemåten fikk sikkert ikke så veldig stort gehør hos de yngre medlemmene av samebevegelsen. Hvis de hadde fått undervisning i samisk, så hadde de fått opplæring i Bergsland-Ruong skrivemåten, og behersket den. Magne Ove Varsi sier det slik: “Ved å bruke den rettskrivingen som de gamle behersket, og ikke den nye, definerte Nuorttanaste hvem som var viktigst. Det var de eldre som behersket Friis-språket og ikke vi unge som var bladets lesegruppe”²¹⁸ Også ideologisk var Nuorttanaste nå på kollisjonskurs med samebevegelsen grunnidè. Selve ideen om å være ett folk – en nasjon med felles skriftspråk var en visjon og et viktig ideologisk symbol for det samnordiske samiske felleskapet. I tillegg ville det være viktig for den nye rettskrivingen at den faktisk ble brukt.²¹⁹ Og da passet det sikkert dårlig at det eneste samiskspråklige bladet var motstander av en felles samisk skrivemåte.

5.4 Nuorttanaste ute av medielandskapet

I årene etter Sáogat-kuppet ble spørsmålet om en egen samisk avis stadig diskutert. Diskusjonene foregikk også til dels i Nuorttanaste.²²⁰ Konflikten mellom Sáogat og samebevegelsen ble enda hardere i årene etter Sáogat-kuppet. Sáogat var innholdsmessig ganske negativ overfor samebevegelsen og spesielt NSR. NSR vedtok under landsmøtet i 1978 en resolusjon om at Sáogat var en fiende av den samiske kulturreisning. Sáogat skrev i tillegg nesten utelukkende på norsk, noe som ikke var i tråd med samebevegelsens ønske om en samiskspråklig avis. Diskusjonene gikk også om hvorvidt en samisk avis burde være fellesnordisk eller ikke. I frustrasjon over den dårlig situasjonen for samisk media ble det

²¹⁷ Magga

²¹⁸ Intervju Magne Ove Varsi 22. februar 1908

²¹⁹ Intervju Edel Hætta Eriksen 12. februar 2008

²²⁰ Nuorttanaste 1976-1977

samlet inn penger oppstart av samisk avis. Samiske organisasjoner var ledende i organiseringen. I løpet av kort tid samlet de inn en betydelig sum som ble brukt som startkapital for en ny samisk avis.²²¹ Det var fra myndighetenes side bestemt at staten skulle bidra til en samisk ukeavis allerede i forbindelse med aksjonsplan for sentrale samiske bosetningsområder. I januar 1979 kom avisa Sámi Áigi (samisk tid) ut, stiftet av tre samiske organisasjoner. Det var også noe mange hadde ventet lenge på, en nyhetsavis på samisk. I første nummer av Sámi Áigi står det skrevet: Mørketida er over, Sámi Áigi har kommet.

”Det var som en helligdag for oss. Og det virket som om vi hadde ventet evig på den. Endelig kom en ekte avis med aktualiteter og nyheter som vi kunne lese på vårt eget språk. Og vi fikk omsider et talerør for sakene våre.”²²²

Avisa tok i bruk Bergsland-Ruong rettskrivingen, og gikk over til den aller nyeste rettskrivingen straks den var godkjent. Også Nuorttanaste sto i rekken av gratulantene til Sámi Áigi, og ønsket den nye samiske avisa til lykke. I første nummer etter utgivelsen kunne Nuorttanastes lesere få referert at avisa var kommet, og i tillegg vite hvor den kunne bestilles fra. Fra nå var Nuorttanaste ikke alene om å komme ut jevnlig på samisk, men det ble ikke kommentert i noen særlig grad. Med etableringen av Sámi Áigi hadde samebevegelsen endelig fått en avis, og dermed kunne Nuorttanaste leve sitt eget liv. Samisk media hadde ellers fått ett oppsving i denne perioden med utvidelsene av NRKs samiske sendinger i løpet av 70-tallet.²²³

5.5 Nuorttanaste i bris – sameland i storm

Mangelen på aktualiteter og samfunnskritikk i Nuorttanaste, illustreres godt ved deknningen av Altasaken. I begynnelsen av Altasaken da det var snakk om at bygda Masi skulle demmes ned, så ble det brakt nyheter om det og redaksjonen viste interesse for saken. Men Altasakens kuliminasjon på slutten av 70-tallet blir nesten ikke omtalt i bladet. Årsaken kan ha vært at man regnet med at andre media omtalte saken, og ting skjedde så fort at det var vanskelig å følge med i begivenheten uten å komme helt bakpå. Men det er likevel ganske betegnende for bladets redaksjonelle linje å se behandlingen av Altasaken.

²²¹ Ifølge Magne Ove Varsi var denne summen på 150.000 kroner.

²²² Intervju med Edel Hætta Eriksen, 12.februar 2008

²²³ Hætta:2004

1979 var et urolig år i sameland. Altaaksjonen var i gang for alvor. En gruppe aksjonister stanset anleggsarbeidet, og Detsika-leiren, med over 5 000 deltakere ble etablert. Demonstrantene slo seg til ro ved Detsika leiren, og det hele utviklet seg til å bli en fire måneders lang protest mot Alta-utbygginga. Utover høsten tilspisset situasjonen seg ytterligere, og 17. september gikk politiet til aksjon for å fjerne demonstrantene i Stilla på det såkalte "nullpunktet". Aksjonister fra samebevegelsen begynte en sultestreik samme høst. I Nuorttanaste kunne folk lese litt om utbyggingen og hvilke konsekvenser den ville få, samt få en etymologisk forklaring på ordet "Stilla". Ellers ble ikke demonstrasjonene kommentert. NSR vedtok på sitt landsmøte i 1980 at samene burde få grunnlovsfestet sin status som urbefolkning, noe Nuorttanaste ikke skrev om i sitt referat av landsmøtet som ellers var relativt omfattende med bilder og lange referat.²²⁴ Norske myndigheter bestemte i oktober 1980 å utrede samiske rettigheter til land og vann, et stort politisk gjennombrudd for de som jobbet for samenes sak. Heller ikke det ble omtalt i Nuorttanaste. Konflikten mellom demonstrantene som var imot utbyggingen og norske myndigheter kom til en ny topp i begynnelsen av 1981. Da demonstrantene prøvde å stoppe anleggsarbeidet ved å sette opp en ny teltleir, ble den største samlinga av norske politistyrker etter krigen satt inn for å rydde anleggsområdet i Stilla for aksjonister. Omtrent en tidel av den samlede norske politistyrken ble sendt til Alta, og fikk fjernet demonstrantene. I Nuorttanaste ble de omfattende demonstrasjonene registrert med en kort artikkel. I noen av leserbrevene utover året kan man se hvordan noen av de eldre og kristne så på saken. En leser skriver under overskriften "Å adlyde myndighetene" et brev med mange referanser til åndelige spørsmål:

"Jeg må komme inn på Alta-elva saken, det hører til denne verden, en elv som renner på jorden. For dem som har fått dette på samvittigheten må jeg si at himmelen og jorden skal gå under, slik også elva."²²⁵

En av aksjonene ble kommentert redaksjonelt i Nuorttanaste. En gruppe samiske kvinner okkupperte 6. februar et møterom i statsministerens kontor, Gro Harlem Brundtland var nettopp tiltrådt som første kvinnelige statsminister i Norge. Kvinnene nektet å forlate rommet før statsministeren hadde etterkommet deres krav. Redaktør Nilsen var ikke imponert over innsatsen eller demonstrasjoner generelt:

"Men ettersom timene gikk og det ble fortalt at de ikke ville forlate kontoret før statsministeren hadde gått med på deres krav, da gjettet vi at det var motstand og demonstrasjon i gang (...) Noe godt kunne det gjøre hvis samvittighet og ettertanke kunne få dem til å angre, innrømme at det var et feilgrep, og be statsministeren om unnskyldning."

²²⁴ Nuorttanaste juli 1980

²²⁵ Nuorttanaste 15. februar 1981

Forhenværende redaktør Anders Guttormsen, som var en ivrig skribent i Nuorttanaste, kommenterte også saken i en mer oppmuntrende tone: "Ikke mist motet, gode samekvinner! Ikke la det gå inn på dere! Med tiden kan dere vinne mye større seire, f.eks. hvis dere oppdrar deres barn og ungdom til riktig gudsfrykt." Guttormsen var fortsatt samfunnsengasjert, og sto blant annet bak det litterære symbolet "ČSV" som var et idiom for samebevegelsens arbeid - dog i liten grad i Nuorttanaste sine spalter.²²⁶ Det var kanskje etableringen av Sámi Áigi og NRK Sámi Radio sine nyhetssendinger som gjorde at Nuorttanaste ikke lenger så behov for å bringe disse nyhetene som var høyaktuelle også i norske medier. Men den moderate linjen var noe som hørte til Nuorttanaste på denne tiden. Magne Ove Varsi mener at bladet var ment for de gamle, og at det ikke ble forventet noen samfunnskritikk og debatt fra det.

"Vi anså Nuorttanaste for å være besteforeldregenerasjonens talerør. Våre gamle ba oss alltid om å være forsiktige og ydmyke og ikke kreve noe. Spesielt det å tale imot autoriteter var noe man ikke gjorde. Nuorttanaste var for oss et speilbilde og symbol for den generasjonens holdninger. Man skulle respektere kongen, presten, lensmannen, læreren og andre autoriteter."²²⁷

Nuorttanaste må i så tilfelle betraktes å være en ganske god illustrasjon på hvordan deler av den eldre generasjonen i sameland så på radikaliseringsen av samesaken som samebevegelsen sto for.

Det er forståelig at Nilsen reagerte på og ikke kunne støtte alle forslag som den radikale generasjonen kom med. Som oftest ble ikke de politiske initiativene kommentert, men av og til kunne ikke Nilsen holde seg. Dette gjelder for eksempel forslaget fra Bergen sameforening om at 8. november burde bli samisk krigs- og merke dag, for å markere motstand mot nykolonialismen i sameland. 8. november er datoen Kautokeino-opprøret skjedde.²²⁸ Nilsen forklarte at han ikke var imot at samene fikk en egen dag, men at Kautokeino-opprøret var en ubehagelig hendelse som han ikke ønsket skulle marker samefolket.²²⁹ Nilsen foreslo at dagen Sagai Muiltægje offentliggjorde samefolkets sang av Isak Saba heller burde vært en samisk merkedag.²³⁰ Og selv om Nuorttanaste ikke hadde samfunnskritisk innhold, så hadde bladet likevel stoff fra samiske områder, og bragte mye historisk stoff om samene, blant annet mange artikler om samene i Alaska.

²²⁶ Nuorttanaste 30. september 1972, Guttormsen: 2000

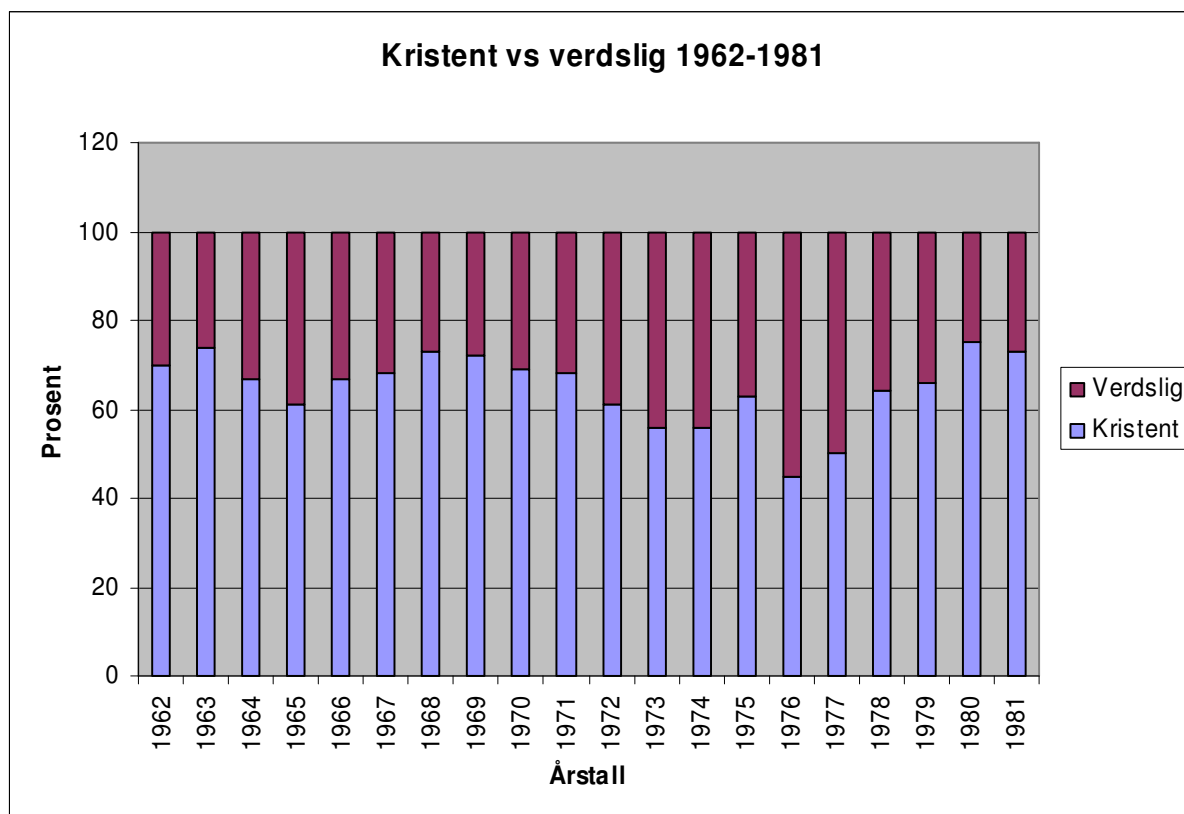
²²⁷ Intervju med Magne Ove Varsi 22. februar 2008

²²⁸ Zorgdrager:1997

²²⁹ Nuorttanaste 30. oktober 1976

²³⁰ Isak Sabas fødselsdag 15. november er en offisiell samisk merkedag.

5.6 Lesere og innhold

Tabell 5.1

I tabellen mellom det verdslige og kristne ser man en økning i det kristne innholdet i forhold til forrige periode. Gjennomsnittet for hele perioden er 65 prosent kristent, og 35 prosent verdslig. For kristent stoff er dette det klart høyeste gjennomsnittstallet for noen perioder. Det er også viktig å merke seg at stoffet under det verdslige ikke var nyheter, og lite samfunnsaktuelt stoff. Det består av myke intervjuer med gamle folk, rapporter om lokale forhold og litt historisk stoff. Det er mange tilbakeblikk på stoff fra tidligere årganger i Nuorttanaste. Barne- og ungdomssidene etableres i 1968. Bladet hadde tidligere hatt en klar deling mellom kristent og verdslig stoff i bladet. Under redaktør Nilsen var stoffkategoriene om hverandre. Selv om Nilsen var en ivrig fotograf, så var ikke bildene i Nuorttanaste trykt i stort format. Det ble også trykt annonser for samer – også på samisk fra både myndigheter og næringslivet. Leserne fikk gledesmeldinger om fremgangen som norske misjonærer gjorde.²³¹ Nilsen kommenterte av og til samfunnsforhold. Etter at Stortinget bevilget sørlig støtte til samene i Indre-Finnmark. Opprop i Sør-Norge om å samle inn klær og penger til samer ble

²³¹ Nuorttanaste 15. oktober 1967

kommentert med at dette var ubehagelig for samer, og at det fra samene nå kom stemmer som kritiserte disse tiltakene.²³² På 60-tallet ble det jevnlig trykt leserinnlegg med politisk innhold, til tross for at redaktøren hadde erklært at politisk stoff ikke hørte til i Nuorttanaste.²³³ Spesielt fra 1980 er tendensen at Nuorttanaste er tidløs i innholdet. Det er omtrent ingen referanser til aktuelle begivenheter. De gangene det skjer, er det et refererende innhold. ”Som alle vet”. Et gjennomsnittsnummer av Nuorttanaste fra 1980 og utover inneholdt så å si ingen aktualiteter, men kristent stoff, kirkelige begivenheter, tilbakeblikk på samisk historie. Stoff for barn, noen gamle bilder. Stadig mer kirkelig nyheter, jubileer, vigslinger, samlinger, bispebesøk, bryllup og lignende.

Utenriksstoffet som i perioden før 2. verdenskrig var en vesentlig del av stoffet i Nuorttanaste forsvant helt tidlig i denne perioden. Det var en utvikling som man også ser i lokalaviser i denne perioden.²³⁴ De siste utenriksnotisene i Nuorttanaste var på 60-tallet, men meget sporadiske, for eksempel ble mordet på president John F. Kennedy referert til, Krutsjovs fall i Sovjetunionen, månelandingen i 1969.²³⁵ Det samme som skjedde med utenriksstoffet, skjedde også etter hvert med andre aktualiteter. Årsakene til denne utviklingen kan være mange, blant annet redaktørens høye alder. Dessuten var Nuorttanaste kommet i en helt ny medievirkelighet enn det hadde vært i tidligere perioder. Allerede i 1963 skriver redaktøren at ”En avis som kommer ut to ganger i måneden kan ikke alltid komme med ferske nyheter. Nyhetene kan ha blitt gamle når de kommer frem til leserne, i denne tiden da radio og aviser bringer nyheter til folk daglig.”²³⁶ Med sameradioen som fikk stadig hyppigere sendinger, så var også behovet for aktualiteter på samisk mindre enn det hadde vært før. Og da Sámi Áigi kom i 1979, var Nuorttaste heller ikke lenger eneste skriftlige medium.

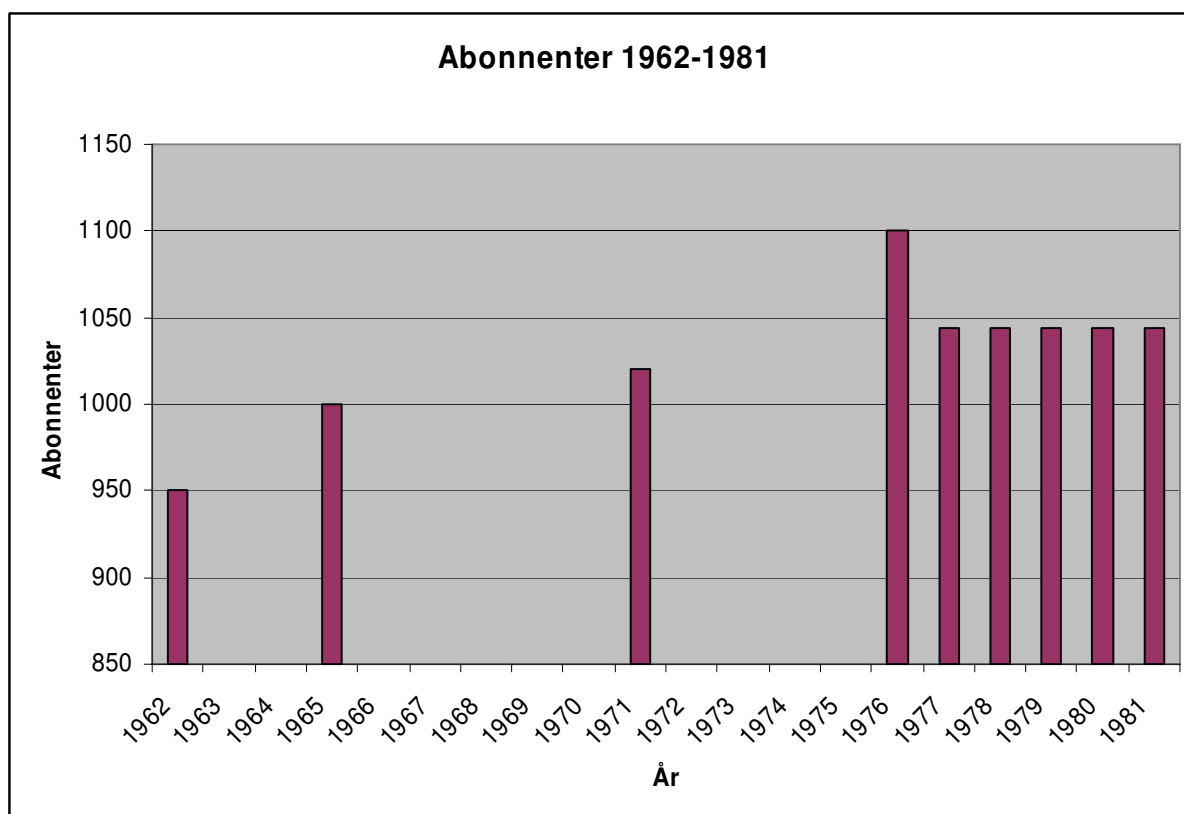
²³² Nuorttanaste 15. juni 1967

²³³ F.eks 1969: 30.mars, 30.juni, 15. juli, 15. august, 30. august, 30. september,

²³⁴ Ottosen, Røssland & Østbye: 2002 s. 94

²³⁵ Nuorttanaste 30 november 1963

²³⁶ Nuorttanaste 30 jan. 1963

Tabell 5.2

Nuorttanaste hadde abonnenter både i inn- og utland. Utlandsabbonnenter var oppgitt til 70 i 1971, de var stort sett bosatt i Finland. Og i 1973 bes utenlandsabbonnenten å huske på at de skal betale mer for bladet enn innenlandsabbonnentene, og det er bare abonnenter i Sverige og Finland det er snakk om.²³⁷ Bare i 1977 nevnes abonnenter utenfor Norden indirekte. Dette gjenspeiles også ved at det i løpet av denne perioden ikke lenger trykkes leserbrev fra Alaska, hvor det tidligere brukte å komme inn leserbrev og hilsener. Tabellen over abonnenter viser kun oppgitt abonnementstall i årene som jeg har funnet materiale på. Når det gjelder den geografiske fordelingen av abonnenter så etterlyser Nilsen ved flere anledninger abonnenter i Lyngen, og ved et tilfelle abonnentene bosatt rundt Laksefjord. Han skriver i sine rapporter til Frikirken at storparten av abonnentene bor i Karasjok og Kautokeino. Abonnentene bosatt i sjøsamiske områder faller altså fra i denne perioden. Kildematerialet skiller ikke mellom gratisabbonnenter og betalende abonnenter. Det er vanskelig å si noe sikkert om forholdstallet mellom gratisabbonnenter og andre, men antallet gratisabbonnenter har vært betydelig. Opplagstallene på 70-tallet viser en stabil lesegruppe, men det må påpekes at statstøtten fra 1967 og utover gjorde det økonomisk mulig for Nuorttanaste å sende ut bladet gratis. Uansett var opplagstallet omkring 1.000 før 1967. Antallet gratisabbonnenter i Nuorttanaste har alltid

²³⁷ Nuorttanaste 28. februar 1973

vært betydelig, til tider opp mot halvparten av abonnentene.²³⁸ Fra 1977 og til 1981 forandres ikke det oppgitte abonnementstallet i det hele tatt, 1044 blir oppgitt for hvert år, og det er ikke umulig at en god del av disse abonnentene var gratisabonnenter. Et mulig motiv for å gi gratisabonnement var i og med at redaktøren i Nuorttanaste kjempet så sterkt imot den nye rettskrivingen, så hadde han interesse av at flest mulig leste bladet, både for legitimiteten for sin motstand, og for å gi et bilde av at det var mange som støttet bladets linje i denne saken – noe som det utvilsomt var. En annen årsak kan ha vært å spre den gamle rettskrivingen mest mulig i samiske områder, fordi redaktøren oppriktig anså de nye skrivemåtene for å være mye mindre lesevennlig.

5.7 Oppsummering

I forhold til å være en samisk offentlighet, så fjernet Nuorttanaste seg fra den samfunnsfunksjonen allerede i 1964, da den erklærte at politiske ytringer ikke skulle komme til uttrykk i bladet. Nuorttanaste fortsatte likevel med en halvveis rolle, ved å ha litt nyheter og tendenser til samfunnsdebatt. Bladet refererte gjerne til, og dekket møtene til NRL, NSR og de Nordiske samekonferansene. Men som offentlighet fungerte den ikke lenger. Alle kom ikke til ordet, og dermed var ikke bladet lenger et forum for samfunnsdebatt. Den viktigste forutsetningen for at et medium fungerer som offentlighet er at forskjellige syn kommer til uttrykk, uansett eget synspunkt. Et eksempel her var Ságat-kuppet som viste for alvor at Nuorttanaste ikke var en offentlighet, eller en samfunnsaktør. Samfunnsutviklingen skjedde fort i disse årene, og det var kanskje i samtiden vanskelig å vurdere hvilke saker som var viktige samepolitiske gjennombrudd. Blant annet ble ikke samenes engasjement i internasjonale urfolksspørsmål omtalt, noe som kan skyldes at redaktøren ikke så betydningen av det. Likevel viser tilfellet med Altasaken at Nuorttanaste ikke var en samfunnsaktør. Det blir meldt og debattert veldig lite om de omfattende aksjonene, det samepolitiske engasjementet og gjennombruddet for samiske saker på nasjonalt politisk nivå i perioden 1978-1981. Den ene politiske saken til Nuorttanaste var kampen mot rettskrivingen av 1948, og det ble symbolsaken til Nuorttanaste. Nuorttanaste brukte aldri Bergsland-Ruong skrivemåte etter at den gikk bort fra det, selv om man i bladet åpnet for å bruke den en gang i fremtiden, og arbeidsinstruksen til redaktør Nilsen klart uttrykte at begge ortografier skulle brukes. Slik Jon Ole Nilsen selv beskrev Bergsland og andre språkteoretikere i ett brev av

²³⁸ Jf. abonnementstall i kap 2.

1962: ”De folkene har en utrolig utholdenhet”.²³⁹ Ved å gå imot også den nye rettskrivingen av 1978, virket nok Nuorttanaste bakstrebersk i forhold til et samisk samfunn i vekst. En felles rettskriving for nordsamene i Norge, Sverige og Finland var i tråd med samebevegelsens grunnide om et felles samisk folk. I 1948 støttet bladet lojalt om innføringen av rettskrivingen som var planlagt og godkjent av norske myndigheter. I 1978 var situasjonen annerledes, det var fellesnordiske samekonferanser og samiske fagfolk som hadde bestemt og forhandlet frem rettskrivingen. Redaktøren kunne heller ikke begrunne godt nok hvorfor bladet gikk imot rettskrivingen, bortsettog insisterte på at rettskrivingen fra slutten av 1800-tallet var det eneste riktige. Denne rettskrivingen var som kjent ikke mulig å innføre på finsk side, fordi den innebar bruk av blant annet æ og ø. For at et samfunn skal utvikle seg, så må folk og institusjoner slutte opp om felles verdier og tiltak. Nuorttanaste tok altså ikke samfunnsansvar ved å være med på innføring av orografien av 1978, selv om bladet hadde sine grunner til å være reservert til en ny rettskriving.

Statstøtten Nuorttanaste fikk ble ikke brukt til å utvikle eller forbedre bladet på noen som helst måte. Eierne, Frikirken, ønsket opprinnelig at den forbedrede økonomien skulle føre til at bladet ble utvidet. Denne gangen hadde Nuorttanaste reell økonomisk mulighet, og muligheten ble skuslet bort, kanskje på grunn av manglende menneskelig ressurser. Nuorttanaste viste at i viktige saker for det samiske samfunnet, var bladet ikke villig til å engasjere seg. De gangene det skjedde, så var det på egne vilkår, og ikke lesernes og samfunnets behov. Med etableringen av Sámi Áigi fikk samebevegelsen endelig fått en avis, og dermed kunne Nuorttanaste leve sitt eget liv i utkanten av samfunnsstrømmen. Da det samiske samfunnet forandret seg, fulgte ikke Nuorttanaste etter. Dette kan også ha vært konsekvensen av en ny både norsk og samisk medievirkelighet. Likevel viste bladet i denne perioden liten eller ingen vilje til å fornye seg i tråd med samfunnet – fornyelsene skjedde på bekostning av aktualiteter, samfunnsdebatt og nyheter. Når det kom til stykket, veide det religiøse formålet til bladet tyngst. Dette gjenspeiles også ved at det religiøse innholdet utgjorde 65 prosent av alt innhold, det høyeste i tidsrommet denne oppgaven dekker. Nuorttanaste beveget seg bort fra aktualiteter og politikk. Enkelt sagt kan man i perioden 1962-1981 si det på denne måten: Jo mer samepolitiske spørsmål ble aktualisert, jo mindre skrev Nuorttanaste om det.

²³⁹ Brev av fra Jon Ole Nilsen til Einar Aandal i Firkirken 30. jan 1962, Jon Ole Nilsen arkivet

Kort om utviklingen etter 1981

I 1983 begynte Nuorttanaste å se seg om etter en ny redaktør på grunn av at redaktøren var blitt pensjonist, Jon Ole Nilsen var 69 år gammel. I annonsen med utlysningsteksten ble det opplyst at den nye redaktøren måtte være kristen og orientere seg mot den lutherske tro. Det lyktes ikke Nuorttanaste å få ny redaktør før i 1992. Da var Nilsen blitt 78 år gammel. Et eksempel på Nuorttanaste sin redaksjonelle linje ser man i nummeret etter åpningen av Sametinget i 1989. Der er det ikke nevnt noe om selve Sametinget, Nuorttanaste sin dekning består i at Kong Olav sin tale til Sametinget er oversatt til samisk.

Ann-Solveig Nystad fra Karasjok ble ansatt som ny redaktør etter Nilsen. Spenningen til den nye redaktøren var knyttet til hvorvidt hun fortsatt ville holde på rettskrivingen av 1800-tallet, eller om hun ville innføre den nyeste rettskrivingen av 1978 i Nuorttanaste. Nystad mente at bladet burde skrives på den samme skrivemåten som bibelen.²⁴⁰ Nystad valgte likevel ett kompromiss, hun bruker begge ortografiene i bladet. Argumentasjonen var at også nye generasjoner skulle få mulighet til å bli kjent med Nuorttanaste, men at man samtidig ikke ville støte fra seg den eldre generasjon som utgjorde lesermassen til bladet. På et tidspunkt på 80-tallet som jeg ikke kjenner til, mistet Nuorttanaste statstøtten. Samme år som Nilsen gikk av, 1992, gikk samemisjonen inn i Nuorttanaste sitt eierskap sammen med Frikirken. I år 2000 trakk Frikirken seg som eier i Nuorttanaste.²⁴¹ I dag eies bladet av en stiftelse som består av samemisjonen, samisk kirkeråd og indre-Finnmark prosti. I dag (2008) kommer Nuorttanaste ut i den nyeste rettskrivingen, men det trykkes fortsatt enkeltinnlegg skrevet av lesere på den gamle skrivemåten.

²⁴⁰ Intervju Ann-Solveig Nystad 6. januar 2007

²⁴¹ www.nuorttanaste.no

6 Avslutning og konklusjon

Min hovedproblemstilling for denne oppgaven har vært:

”Nuorttanaste 1898-1981, kristent misjonsblad eller samisk samfunnsaktør?”

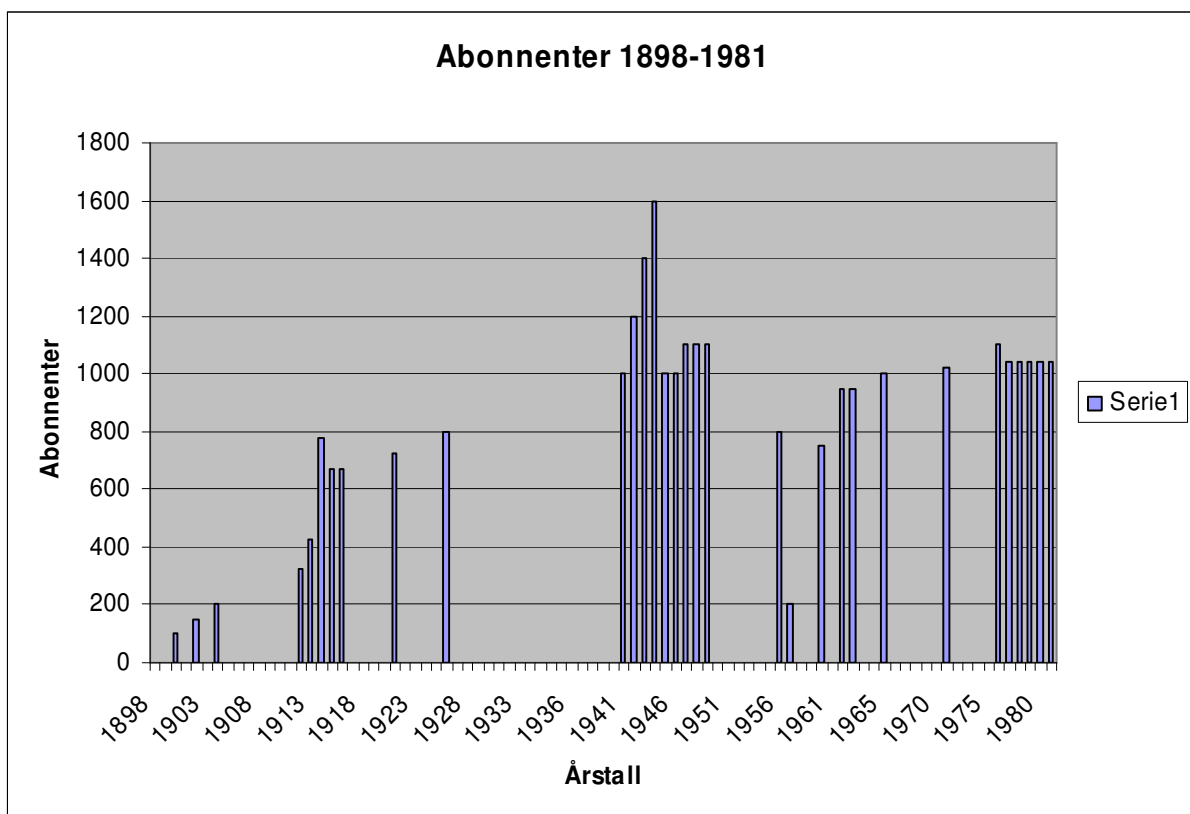
Nuorttanaste var i perioden 1898-1981, både et misjonsblad med et kristent budskap og samisk samfunnsaktør. I de 83 årgangene oppgaven handler om publiserte Nuorttanaste omtrent 8.000 sider, i gjennomsnitt var 57 prosent åndelig, og 43 verdslig. Nuorttanaste sin viktigste samfunnsrolle har vært å være språkbærer for det samiske skriftspråket. Grunnleggeren Gustav F. Lund og alle senere redaktører var klare på at bladets formål var å holde oppe det samiske skriftspråket. Nuorttanaste sin funksjon som språkbærer vil jeg si er viktigst frem til slutten av 2. verdenskrig, da den var så å si alene om å være et samiskspråklig medium. Den var et viktig offentlig uttrykk for samisk kultur, spesielt sett i forhold til datidens minoritetspolitikk. Stridene om skrivemåten var for den språkbærende rollen både positiv og negativ. Ved å gjøre motstand mot Bergsland/Ruong ortografien tok bladet ansvar for det samiske skriftspråket, og gjorde det til sin store politiske sak. Spørsmålet om ortografi var også et spørsmål om selvbestemmelse for bladet og dets lesere; hvorfor ikke de som faktisk brukte samisk hadde innflytelse på hvilken rettskriving som skulle brukes. På 70-tallet da bladet gikk imot en felles samisk nordisk ortografi, ble både dets rolle som samfunnsaktør og den språkbærende funksjonen svekket. I forhold til å være språkbærer var bladet alfabetiserende for de som ikke kunne lese samisk. Via Nuorttanaste kunne folk tilegne seg leseferdighet i samisk. Dette var ekstremt viktig, spesielt i forhistorisk tid da barn og ungdom ikke lærte å lese samisk på skolen, som denne appellen viser: ”Du som er ung gutt og jente og er flink til å snakke samisk, for deg er det ikke vanskelig å lese. Hvis du prøver på alvor, så ser du at det går bedre enn du tror”²⁴². Men også for folk som ikke kunne samisk, var bladet en mulighet til å lære seg språket. Språkpolitikken var både Nuorttanaste og samebevegelsens hjertebarn. Som vist i kapittel 2 og 3 støttet Nuorttanaste de samiske politiske bestrebelsene før 2. verdenskrig. Redaktørene støttet sterkt opp om beskyttelsen av samisk språk og kultur – både ved la bladet være et debattforum men ofte også med redaksjonelle kommentarer som kunne fungere opinionsdannende. Etter 2. verdenskrig omtalte bladet samisk organisering, men var mer reservert i å uttrykke sin støtte, selv om det

²⁴² Nuorttanaste 30.des 1937

var klart for hvor bladets sympati var. Den nye samebevegelsen som oppsto fra 1968 fikk ikke ubetinget støtte fra Nuorttanaste. Bladet valgte å ikke ta stilling til den nye tidens samepolitiske utfordringer og var dermed ikke en samfunnsaktør. Edel Hætta Eriksen sin beskrivelse av bladets rolle i forhold til samiske politiske bestrebelser: "Nuorttanaste var ikke mot oss, men heller ikke med oss" er etter min mening en presis beskrivelse av bladets holdning slik den fremsto. Bladet fungerte som en samisk offentlighet i første halvdel av århundret. Via bladet fikk leserne en felles referanse og fikk luftet sakene de hadde på hjertet. Samfunnsdebatten fikk en foregå på samisk, og Nuorttanaste ble brukt mye til meningsutveksling frem til fimbulvinteren for samisk organisering kom på midten av 1920-tallet. Etter 2. verdenskrig var Nuorttanaste mer reservert til å være en politisk debattarena. Nuorttanaste gikk for alvor bort fra samfunnsrollen som offentlighet, da redaktøren og Frikirken bestemte at de ikke lenger skulle trykke brev med politisk innhold i 1964. Bladet understreket sin nøytralitet ved å ikke trykke brev om Ságat-kuppet i 1974. Den eneste kommentaren som da kom på trykk, var redaktørens egen personlige mening. En samisk offentlighet ville ha vært avhengig av at meningsutvekslingen var fri og det var ikke fritt hvem som fikk komme til i spaltene, og hvilke saker som skulle bli debattert. Resultatet av min kvantitative analyse av kristen vs verdslig stoff i Nuorttanasteskiller seg fra Arne Johansen Ijäs sin som omfattet perioden frem til 1950.²⁴³ Hans resultat var at 67 prosent, dvs. omtrent to tredjedeler var kristent og resten verdslig. Årsaken til forskjellen er sannsynligvis at jeg har større utvalg for beregning av gjennomsnittet, og det kan være at vi har forskjellig måte å skille mellom verdslig og kristent stoff. Ijäs er i likhet med meg kommet frem til at bladet også fungerte som verdslige avis, noe som illustrerer Nuorttanaste var en mediehybrid, med både verdslig og kristent stoff. Selv om bladet hadde stor bredde i innholdet så var det lite, bare fire sider annenhver uke, noe som begrenset dens popularitet. Alle som kunne samisk leste ikke bladet, noe mange generasjoner redaktører godt var klar over. Språket i seg selv var ikke nødvendigvis et argument for å abonnere på Nuorttanaste, innholdet og utgivelsesfrekvensen var ikke uvesentlig. Nuorttanaste nådde sitt oppgitt høyeste abonnementsstall noensinne under 2. verdenskrig med 1600-1700 lesere, da få aviser i på grunn av okkupasjonen av Norge gjorde at folk måtte ty til de avisene og bladene som fortsatt kunne komme ut. Opplagstallet da viser at bladet hadde mye større leserpotensiale enn det klart å oppnå senere. Leserne etterlyste både at det kom oftere og at det skulle inneholde mer nyheter og politikk. Nuorttanaste prøvde å bli ukesavis helt til 1935 for å kunne tilby et mer

²⁴³ Ijäs 2002

aktuelt blad, med mer nyheter og politisk stoff – i tråd med behovene i det samiske samfunnet. Utover århundret minker Nuorttanastes rolle i forhold til være samfunnsaktør ved å bringe nyheter og aktualiteter. De som kunne norsk kunne lese andre aviser som var mer aktuelle, og den lesergruppen økte opp gjennom århundret ettersom fornorskningen gjorde seg gjeldende. Utgivelsesfrekvensen må ta noe av skylden for det, bladet kom tross alt bare ut annenhver uke. Med innføringen av etermediet og allmenn modernisering gikk nyhetsstrømmen fortere og dette fikk også konsekvenser for Nuorttanaste. Samfunnsutviklingen, deriblant fornorskningspolitikken gjorde bladet mindre kulturelt betydningsfullt. Bladet var likevel kulturbærende gjennom hele perioden oppgaven dekker. Leserne fikk styrket sin identitet med informasjon vite om samisk språk og historie.

Etter en ganske sped begynnelse i 1898, vokste bladets opplagstall jevn frem til 1912. Den sterke opplagsøkningen under 2. verdenskrig, skyldes som nevnt lite tilgang til norsk aviser. I 1957 var det under 200 abonnenter igjen, før Nuorttanaste tok i bruk Friis-rettskrivingen igjen. Etter det holder abonnementstallet seg stabilt. Den geografiske fordelingen av leserne er viktig for å se på hvor bladet var en samfunnsaktør. Leserne til Nuorttanaste var spredt rundt omkring i de samiske bosetningsområdene. I begynnelsen av århundret ser man at Nuorttanaste hadde lesere i hele Finnmark, og bladets grunnlegger Lund omtaler både kysten,

fjordene og vidda som bladets nedfallsområde. Størstedelen av leserne var bosatt på kysten så sent som i 1951 da det ble anslått av "bare" 30 prosent av leserne bodde på vidda.²⁴⁴ Kommunevis var det likevel de største konsentrasjonene av lesegrupper i indre-Finnmark; Karasjok, Kautokeino og Polmak helt fra opprettelsen i 1898. På slutten av tidsrommet oppgaven min omhandler er leserne samlet i de nåværende samiske kjerneområdene i indre-Finnmark.

Nuorttanaste ble mer kristent orientert utover århundret. Grunnleggeren G.F. Lund og eieren, Frikirken, hadde som formål at det skulle være et kristent blad. Bladet gikk likevel raskt over til å skrive nyheter og aktualiteter, for å få flere lesere. Dermed var dualiteten i Nuorttanaste sitt innhold etablert, og alle påfølgende redaktører fulgte samme linje. Bladet var ikke en fri og uavhengig presse, fordi eieren var et misjonselskap. Min oppgave har vist at redaktørene begrenset bladets samfunnsrolle på grunn av eierskapet. Selv om Frikirken ikke ifølge mitt materiale har lagt noen sterke redaksjonelle føringer til innholdet i bladet før 1964, da det ble vedtatt statutter for innholdet i bladet og redaktørens arbeid, så var redaktørenes lojalitet til eieren en viktig faktor for bladets linje. Redaktørene oppfattet at de måtte være mer nøytrale på grunn av at de ledet et kristent blad. Det åndelige utgangspunktet for bladet var ikke nødvendigvis i strid med et samfunnsformål. Det kristne grunnsyn var et likeverdssyn, ifølge Nuorttanaste. Til i det kristne fellesskapet var alle velkomne, og det var heller ikke et folkeslag som var bedre enn de andre. Synet på samenes verdi som folk var en kontrast til fornorskningspolitikken, som skulle gjøre samer og kvener til nordmenn, både språklig og kulturelt. Dette synet kommer blant annet frem i et leserinnlegg i 1921:

"Vi tør håpe på at vanhurskisvuohta vinner til slutt, og at Guds straff må ramme undertrykkerne. Fordi Herren er samefolkets beskytter. At samene er likeverdige i Guds åsyn som nordmenn og andre folkeslag, det har jeg aldri tvilt på."²⁴⁵

Det kristne innholdet i bladet var alltid prioritert. I det lille bladet på 4 sider annenhver uke var det knapt om plassen. Dette førte til at leserinnlegg ikke alltid fikk plass i bladet, men det ble ikke meldt om at redaktøren kuttet ned på det kristne innholdet. For samiske kristne har bladet vært viktig helt siden opprettelsen til i dag. Det kristne innholdet i Nuorttanaste var i likhet med det verdslige variert. Det ble trykt både prekener, bønner, trosbekjennelser fra redaktøren og leserne, salmer, refleksjoner om Jesus liv, Luthers lære, gledesnyheter fra misjonsmarkene rundt omkring i verden og åndelige spørsmål som synd og tilgivelse ble

²⁴⁴ Nuorttanaste 28. februar 1951

²⁴⁵ Nuorttanaste 30. august 1921

diskutert. Det åndelige innholdet gjorde at bladet kunne publiseres når som helst. Dette kan ha ført til at eierne ikke ivret for et mer aktuelt blad, slik leserne ønsket år om år. En norsk misjonsorganisasjon med sete i Oslo kan nødvendigvis ikke alltid ha sett behovet det samiske samfunnet hadde. I debattene som Frikirken hadde om omlegginger av Nuorttanaste var det oftere utgivelsesfrekvens som ble vurdert – en revurdering bladets kristne hovedformål var aldri diskusjonstema. Det var også Frikirken som vedtok at Nuorttanaste skulle komme ut på norsk de to periodene det skjedde, som vist i kapittel 3 og 4. Omleggingene til å skrive norsk gikk utover de som ikke behersket norsk, som nok var kjernegruppen av bladets lesere, de hadde tross alt ingen alternativer.

Bladets samfunnsrolle har stort sett vært i forhold til det samiske samfunnet. To ganger prøvde Nuorttanaste å være talerør for samene overfor norske myndigheter. Den første gangen var i 1950, da det ble samlet inn underskrifter for utvidede samiske sendinger i NRK. Den andre gangen var da det sendte brev til Kirke- og Undervisningsdepartementet i 1962 angående rettskrivingen. Ingen av gangene førte bladets henvendelser frem, men viser at bladet prøvde å være en samfunnsaktør på vegne av samene overfor staten. Nuorttanaste kan sees på som samfunnsaktør også i forhold til sin inaktivitet. Ved å ikke fungere tilfredsstillende for det samiske samfunnet, så skapte den en drivkraft for etableringen av samiskspråklige aviser. Det kan ha skjedd i tilfellet Sagai Muitalægje, hvor de eksisterende misjonsbladene Nuorttanaste og Sami Usteb ikke kunne brukes til politisk agitasjon. Savnet etter rene samiskspråklige aviser, helst i samisk eie, var tydelig fra 1912 etter at Sagai Muitalægje ble lagt ned. Samealbmug opprettet i 1921 fikk en kort levetid. Opprettelsen av Ságat i 1956 var direkte foranledning til de haltende utgivelsene av Nuorttanaste i årene før. Etableringen av Ságat ble av samisk råd i Finnmark begrunnet med behovet for allmenn samfunnsopplysning – Nuorttanaste ble ikke oppfattet som en sterk nok samfunnsaktør. Senere skjedde dette i 1978 da Sámi Áigi ble opprettet. Etableringen av Sámi Áigi i 1979 var nødvendig for samebevegelsen, og kanskje også for det samiske samfunnet på den tiden som trengte en avis med en samfunnsrolle.

6.1 Konklusjon

Nuorttanaste har både vært et kristent misjonsblad og samisk samfunnsaktør. Før 2. verdenskrig var bladet støttende til samisk etnisk mobilisering og redaktørene var kritiske til fornorskningspolitikken som ble ført. Bladet var en sterk samfunnsaktør i det samiske samfunnet, både som språkbærer, informasjonsbringer og samisk offentlighet. Nuorttanaste støttet samebevegelsens første hovedfase i begynnelsen av århundret. Samebevegelsens andre fase forholdt bladet seg mer nøytral til, en holdning som svekket dets rolle som samfunnsaktør. Nuorttanaste fungerte på slutten ikke som samisk offentlighet hvor alle samer kunne slippe til og brakte bare sporadisk samfunnsnyttig informasjon og nyheter. Bladet kom likevel med språklig og historisk stoff som fungerte kulturbærende.

De første årtiene av Nuorttanaste sin historie, var mange samer fortsatt bare samiskspråklige, derav Nuorttanaste sin språklige og kulturelle betydning for leserne. Nuorttanaste var for enkelte eneste forum for nyhetsformidling. På slutten av perioden oppgaven behandler, var situasjonen motsatt, fornorskningen og moderniseringen etter 2. verdenskrig hadde gjort samene tospråklig – og spesielt i de sjøsamiske områdene sto ikke samisk språk like sterkt. Nuorttanaste mistet lesere i de sjøsamiske områder opp gjennom århundret. Indre-Finnmark stadig større nedfallsområde for bladet. Med en økning både samiske og norske medieaktører minket bladets rolle som samfunnsaktør – dette gjelder både rollen som språkbærer av samisk språk og informasjonsformidler. Nyheter og informasjon fikk folk andre steder.

Hovedfunksjonen til Nuorttanaste var å være språkbærer. Den språklige betydningen minket opp gjennom århundret med rettskrivingsstrid og fornorskning. Likevel, sett under ett - i størsteparten av forrige århundre var det alene om å komme ut jevnlig på samisk språk. Slik var Nuorttanaste i praksis den fremste språkbæreren for samisk skriftspråk på 1900-tallet, uansett livssyn og innhold.

Kilder

Nuorttanaste 1898-1981, mikrofilmutgave ved Universitetsbiblioteket i Tromsø.
Mikrofilmutgaven mangler mesteparten av årgangen 1899, fra mars og ut året, som var tilgjengelig ved Tromsø Museum.
Utgavene 1936-1944 kun tilgjengelige på Tromsø Museum.

Hefter/småskrifter:

Hefte, Nuorttanaste sin historie ved redaksjonen i Karasjok
Finnmarksmisjonen 25 år, Den evangelisk lutherske frikirke
Finnmarksmisjonen 75 år, Den evangelisk lutherske frikirke

Nettressurser

<http://www.nuorttanaste.no/> 13. mai 2008

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kkd/dok/NOUer/1996/NOU-1996-12/4/1.html?id=340783>
13. mai 2008

Arkiver

Riksarkivet, Privatarkivet:

Den Evangelisk Lutherske Frikirke
Boks 4-7
Boks 18-19

Statsarkivet, Tromsø

Fylkesmannen i Finnmark, løpenr 1567, 1660

Den Evangelisk Lutherske Frikirkes arkiv, Oslo

Usortert arkiv angående Finnmarksmisjonen etter 1950

Jon Ole Nilsen arkivet, Varanger Samiske Museum, Nesseby:

Boks 4,
Boks 6-10,
Boks 14-16,
Boks 19,
Boks 24,
Boks 26,
Boks 28,
Boks 30,
Boks 37,
Boks 41,

Boks 43-45

Sametinget i Norge:

Norsk sameråds arkiv, unummerert boks merket samiske aviser

Muntlige kilder:

Anders Guttormsen, intervjuet 12. november 2007

Edel Hætta Eriksen, intervjuet 12. februar 2008

Magne Ove Varsi, intervjuet 22. februar 2008

Ann-Solveig Nystad, intervjuet 6. januar 2007

Aviser

Samemisjonens blad på samisk "Sami usteb" (1899-1903)

Den uavhengige samepolitiske avisa "Sagai Muiltægje" (1904-1911),

Den uavhengige norskspråklige samepolitiske avisa "Waren Sardne" (1910-1913) og (1922-1927),

Den uavhengige samepolitiske avisa "Sami Albmug" (1922-1923),

Reindriftsbladet (1953-1964)

Samisk og norskspråklige Sagat (1956 -)

Norskspråklige Nordkalott (1966-1976)

Sámi Áigi (1979-1981) på samisk, dannet av samiske organisasjoner.

Følgende nr. av Nuorttanaste er analysert med henhold til kristent og verdslig innhold. I de årgangene som har under 12 nr. har jeg analysert et nummer per årgang, ellers er to nummer per årgang analysert ved tilfeldig utvalg.

1898	Aug	
1899	Jan	
1900	Jan	
1901	Mar	
1902	30. jan,	15. sep
1903	28. feb	15. des
1904	30. mar	30. nov
1905	30. mai	30. okt
1906	15. mar	30. jul
1907	28. feb	15. des
1908	15. apr	30. des
1909	28. feb	30. aug
1910	15. jan	30. jan
1911	28. feb	15. okt
1912	15. mar	30. nov
1913	30. mar	15. okt
1914	30. jun	30. nov
1915	15. mar	30. jul
1916	15. mar	15. sep
1917	15. jan	15. jul
1918	15. mai	15. nov
1919	15. mar	15. okt
1920	30. mai	30. nov
1921	30. april	30. okt
1922	30. jan	30. sep
1923	15. mar	15. sep
1924	15. feb	15. aug
1925	30. juni	30. des
1926	30. mar	30. sep
1927	30. jan	30. jul
1928	30. april	30. nov
1929	15. jan	15. jul
1930	30. mar	30. sep
1931	15. mai	15. nov
1932	29. feb	30. aug
1933	15. jun	30. des
1934	15. mai	15. nov
1935	15. apr	15. sep
1936	15. jan	15. jul
1938	28. feb	30. aug
1939	15. apr	15. okt

1940	30. mai	15. okt
1941	30. jan	30. jul
1942	15. apr	15. okt
1943	15. mai	15. nov
1944	15. mar	
1945	15. sep	
1946	30. jun	
1947	30. apr	30. okt
1948	15. jan	
1949	15. apr	15. nov
1950	15. jan	30. nov
1951	28. feb	30. nov
1952	apr (uten dato)	
	aug (uten dato)	
1953		
1954	15. feb	
1955	30. nov	
1956	15. jan	juli (uten dato)
1957	15. apr	15. okt
1958	15. jun	okt (uten dato)
1959	15. feb	30. aug
1960	15. apr	15. okt
1961	15. jun	30. nov
1962	15. mar	30. nov
1963	15. mai	30. nov
1964	15. feb	15. aug
1965	15. jan	15. aug
1966	30. apr	15. sep
1967	15. mar	15. sep
1968	28. feb	30. sep
1969	29. feb	30. okt
1970	30. jan	15. aug
1971	30. apr	30. okt
1972	30. jun	30. nov
1973	15. mai	15. nov
1974	15. feb	30. okt
1975	15. jan	30. aug
1976	15. apr	15. okt
1977	29. feb	15. aug
1978	15. jan	15. aug
1979	15. juni	30. nov
1980	15. feb	30. okt
1981	15. jan	15. sep

Litteratur

- Bastiansen, Henrik G. og Hans Fredrik Dahl (2003): *Norsk mediehistorie*, Oslo
- Berg, Bård A(1997): *Ealáhus ja kultuvra, Norgga boazosápmelaččaid riikasearvi 50 jagi (1947-97)/ Næring og kultur, Norske reindriftssamers landsforbund 50 år (1947-97)*, Kárášjohka
- Bergsland, Knut (1952): "Hvordan den nyeste samiske rettskrivingen ble til" i Nesheim, Asbjørn (red): *Sameliv, Sæmi-ællin*. Samisk selskaps årbok 1950-52, Oslo
- Bjerkeli, Bjørn og Per Selle(2003): "Samisk offentlighet og makt" i Bjerkeli Bjørn og Per .. Selle(red): *Samer, makt og demokrati*, Oslo
- Borgen, Peder (1997): *Samenes første landsmøte*, Trondheim
- Boyesen, Einar (1958): "Samenes skole og utdannelsesspørsmål" i Nesheim, Asbjørn (red) *Sameliv, Sæmi-ællin*. Samisk selskaps årbok 1956-58, Oslo
- Dahl, Hans Fredrik (2004): *Historisk metode i mediefaget*, Oslo
- Dahl, Tor Edvin(1970): *Samene i dag- og i morgen: en rapport*, Oslo
- Drivenes, Einar-Arne & Jernsletten, Regnor (1995): "Det gjenstridige Nord-Norge. Religiøs, politisk og etnisk mobilisering 1850-1990", i *Nord-Norsk Kulturhistorie, bind 1*, Oslo
- Christensen, Pål og Hallvard Tjelmeland (2003): *Flammende budbringer, Nordlys gjennom 100 år*, Tromsø
- Eidheim, Harald (red)(1999): *Samer og nordmenn, Temaer i jus, historie og sosialantropologi*, Oslo
- Eidheim, Harald (2000) : "En nasjon veks frem" i Eidheim, Harald og Dikka Storm (red) *Ottar En nasjon blir til*, nr 232 Tromsø
- Eriksen, Knut Einar og Einar Niemi (1982): *Den finske fare*, Oslo
- Eriksen, Leif (1975): *Isak Saba, Stortingsmannen*, hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo
- Friis, J.A (1881): *Fortellinger fra Finnmarken* (Lajla), Kristiania
- Furre, Berge (1992): *Norsk historie 1905-1990*, Oslo
- Gamlemshaug, Magne, Grethe Ingebrigtsvold Sæbø, Egil Sæbø (1988): *Norges samemisjon 100 år : 1888-1988*, Trondheim
- Gjengset, Gunnar H.(1981): *Samisk mot – norsk hovmod*, Oslo

- Guttormsen, Anders (1948): *I lys av Østenstjernen*, Oslo
- Guttormsen, Anders (2000): ČSV – ja mii dainna oaivvilduvvo i ” i Eidheim, Harald og Dikka Storm (red) *Ottar, En nasjon blir til*, nr 232 Tromsø
- Hesjedal, Anders (2001) : *Samisk forhistorie i norsk arkeologi*, doktorgradsavhandling, universitetet i Tromsø
- Hidle, Johannes og Jens Otterbech (red) (1917): *Fornorskningen i Finnmarken*, Kristiania
- Hirsti, Reidar (1990): *Samisk fortid, nåtid og framtid*, Oslo 1990
- Hætta, Odd Mathis (2002): *Samene. Nordkalottens urfolk* , Kristiansand S. 2002
- Hætta, Odd Mathis (2004): *Dá lea sámi radio, NRK sámegeiela sáddagat 1946-1980/NRKs samiske sendinger 1946-1980*, Karasjok
- IJ rapport 2001:1: *Avisenes samfunnsrolle: rapport fra et STUP-prosjekt*, Institutt for journalistikk, Fredrikstad
- Ijäs, Arne Johansen (2005): “Nuorttanaste – kristelig månedsblad og samisk nyhetsavis i 1905 – *Nu gælder det at holde keft*, Pressehistoriske skrifter nr.5, Oslo
- Jernsletten, Regnor (1986): *Samebevegelsen i Norge: ide og strategi 1900-1940*, hovedoppgave i historie, Tromsø
- Jernsletten, Regnor (1997): ”Reindrift, samevenner og samisk etnopolitikk i Norden 1945-1975,” i *Stat, religion, etnisitet*, Skriftserie - nr. 4, Senter for samiske studier, Tromsø
- Jonassen, Øyvind (1959): “Sosiale og hygienske forhold i flyttsamenes basisområde”, i *tidskrift for den norske lægeforening 1959* og vedlegg til innstilling til samekomiteen av 1959.
- Kjelstadli, Knut (1999): *Fortida er ikke hva den en gang var*, Oslo
- Kjølaas, Per Oskar (1996) : *Bibelen på samisk. En bok om samisk bibeloversettelse*. Det norske Bibelselskap, Trondheim
- Kvandahl, Henrik(1925) : *Samefolkets historie*, Røros
- Kvandahl, Henrik(1930) : *Samenes historie II*, Trondhjem
- Larsen, Anders (1912): *Bæivve-alggo: muitalus*, Kristiania
- Lorentz, Einhart (1991): *Samefolket i historien*. Oslo
- Lund, Gunnar (1984): *Kjelkepresten, Gustav F. Lund – Mannen som startet verdens eldste samiske blad Nuorttanaste*. Oslo

- Lye, Jorunn (1999) : *Samemisjonens utvikling 1888-1925*, Hovedfagsoppgave i historie, Universitetet i Tromsø
- Magga, Ole Henrik (2000): "Samebevegelsen og det samiske språket" i *Ottar - En nasjon blir til*, nr 232 , Tromsø
- Magga Ole Henrik(1994): "Hvordan den nyeste nordsamiske rettskrivingen ble til" i *Festskrift til Ørnulv Vorren*, Tromsø
- Mellingen, Hedda Kristine (2004) : *Rett og politikk, en studie av NSR og Arbeiderpartiet på Sametinget 1998-1994*, Hovedoppgave, institutt for sammenlignende politikk, Bergen.
- Minde, Henry (1980): "Samebevegelsen. Det Norske Arbeiderparti og samiske rettigheter", i Thuen (red): "Samene - urbefolkning og minoritet", Oslo
- Minde, Henry (1995): "Den samepolitiske mobiliseringens vekst og fall ca 1900-1940", artikkel i Kvist Roger: *Föredrag vid Nordiska Samehistoriska Symposiet i Lövånger*, Umeå
- Mindre, Henry (1997):"Læstadianismen – samisk religion for et samisk samfunn" i art. i *Stat, religion, etnisitet*, Skriftserie - nr. 4, Senter for samiske studier, Universitetet i Tromsø
- Mindre, Henry (2003): "Urfolksoffensiv, folkerettsfokus og styringskrise: kampen for en ny samepolitikk 1960-1990" i Bjerkeli, Bjørn og Per Selle(red): *Samer, makt og demokrati*, Oslo
- Minde, Henry (2005): "Fornorskninga av samene – hvorfor, hvordan og hvilke følger" i *Gáldu čála – tidsskrift for urfolksrettigheter*, Kautokeino
- Nerbøvik, Jostein (1999): *Norsk historie 1860-1914 : eit bondesamfunn i oppbrot*, Oslo
- Niemi, Einar: Isak Saba – Første same og sosialistisk pioner på Stortinget. Et hundreårsminne. Arbeiderhistorie i *Årbok for arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek*, Oslo 2006.
- Nærø, Jonathan (red.) (1967): *Finnmarksmisjonen 75 år*, Ålesund 1967
- Otnes, Per (1970): *Den samiske nasjon. Interesseorganisasjoner i samenes politiske historie*. Oslo
- Otterbech, Jens(1917): *Kulturverdier hos Norges finner*, Kristiania
- Ottosen, Rune, Lars Arve Røssland & Helge Østbye (2002): *Norsk pressehistorie*, Oslo
- Simensen Jens O.(1999): *Meningsbærer eller meningsløs? Om avisenes samfunnsrolle*, Fredrikstad
- Solbakk, John Trygve (2002): *Massemedier – samiske medier og samisk i mediene i Magga, Tuomas og Endre Mørch(red.) Samiska i ett nytt årtusende*, København

Solbakk, John Trygve og Aage Solbakk (red)(1999): *Dasgo eallin gáibida min sohtái, ja mii boahtit – mii boahtit dallán!: 1919-1999 Norgga beale sámiid vuosstaš riikkasearvvi 80-jagi ávvun*. Karasjok

Solem, Eva (1981): Alta-saken og folkeopinionen i Wold Helge(red): *Ottar Alta-sak – samesak – urbefolkningssak*, nr 129 Tromsø

Steen, Adolf (1963): *Finnemisjonen 75 år, 1888 - 28. februar – 1963*, Trondheim

Stordahl, Vigdis (2000): "Et samisk alternativ i " i Eidheim, Harald og Dikka Storm (red) *Ottar* nr 232, En nasjon blir til, Tromsø

Varsi, Magne Ove(1983): *Samisk yrings- og pressefrihet under den norske støvel*, hovedoppgave i journalistikk ved journalishøyskolen, Oslo

Zorgdrager, Nellejet (1997): *De rettferdiges strid, Kautokeino 1852*. Oslo

Aarseth, Bjørn(2006) : *Norsk samepolitikk 1945-1990*, Oslo 2006

Vedlegg

